

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

İLİŞKİ ETİĞİ ÖLÇEĞİNİN AZERBAYCAN KÜLTÜRÜNE UYARLANMASI:
KÜLTÜRLERARASI BİR ÇALIŞMA

Ayjan ALIYEVA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2026

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyiyeye ...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

İLİŞKİ ETİĞİ ÖLÇEĞİNİN AZERBAIJAN KÜLTÜRÜNE UYARLANMASI:

KÜLTÜRLERARASI BİR ÇALIŞMA

ADAPTING THE RELATIONAL ETHICS SCALE TO AZERBAIJANI CULTURE:

A CROSS-CULTURAL STUDY

Ayjan ALIYEVA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2026

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ayjan ALIYEVA'nın hazırladığı "İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan Kültürüne Uyarlanması: Kültürlerarası Bir Çalışma" başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Yüksek Lisans** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi (Danışman)

Prof. Dr. İbrahim KEKLİK

İmza

Jüri Üyesi (Danışman)

Doç. Dr. Nurseven KILIÇ

İmza

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Hamdullah
Tunç

İmza

Enstitü Yönetim Kurulunun
....../....../..... Tarihli ve
sayılı kararı.

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından 24/06/2026 tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Necla Turanlı

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Öz

Bu araştırmanın iki amacı bulunmaktadır. Birinci amaç, İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanması ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmaktır. İkinci amaç, İlişki Etiği Ölçeği kapsamında Azerbaycan ve Türkiye kültürü için kültürlerarası çalışma gerçekleştirmektir. Birinci amaca ilişkin olarak, çeviri, pilot çalışma ve düzenlemeler sonra yapı geçerliliğinin değerlendirilmesi amacıyla 18-35 yaş arası 330 Azerbaycanlı bireyden elde edilen veriler kullanılarak Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. İkinci amaca ilişkin olarak, İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan ve Türkçe formlarının aynı yapıyı ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla 330 Azerbaycanlı ve 327 Türkiyeli katılımcıdan veri toplandıktan sonra ölçüm değişmezliği analizi uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, İlişki Etiği Ölçeği ve ölçüt geçerliliği için Young Şema Ölçeği'nin Haklılık alt boyutu uygulanmıştır. Son aşamada kültürlerarası çalışma yapmak için Ölçüm Değişmezliği analizi uygulanmıştır. Sonuç olarak, İlişki Etiği Ölçeği'nin orijinal Türkçe formuna benzer şekilde dört boyutlu bir faktör yapısı gösterdiği ve Azerbaycan bağlamında romantik ilişkilerin etik boyutlarını ölçmek için yeterli geçerlik ve güvenirlik katsayılarına sahip olduğu belirlenmiştir. Ölçüt geçerliliği analizi, İlişki Etiği Ölçeği'nin Hak Görme boyutlarıyla Haklılık Şeması arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Kültürlerarası analizler sonucunda, yapısal ve metrik ölçüm değişmezliği modelleri sağlanmış, ancak skalar ve katı değişmezlik modelleri sağlanamamıştır. Yapısal ve metrik değişmezlik modellerinin sağlanması, bu formların her iki kültürde de aynı yapıyı ölçtüğü sonucunu ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: romantik ilişkiler, ilişki etiği, bağlamsal terapi kuramı, Azerbaycan kültürü, Türkiye kültürü, ölçek uyarlanması, haklılık şeması

Abstract

The aim of this study is twofold. The first aim is adapting the Relational Ethics Scale into Azerbaijani language and culture, and conducting its validity and reliability study. The second aim is performing a cross-cultural study for Azerbaijani and Turkish cultures within the Relational Ethics Scale's scope. Regarding the first aim, initial translation, a pilot study, and adjustments, Confirmatory Factor Analysis (CFA) was performed using data from 330 Azerbaijani individuals aged 18-35 to evaluate construct validity. Regarding the second aim, measurement invariance analysis was applied after collecting data from 330 Azerbaijani and 327 Turkish participants to determine if the Relational Ethics Scale's Azerbaijani and Turkish forms measure the same construct. As data collection tools, a Personal Information Form the Relational Ethics Scale, and the Young Schema Questionnaire's Entitlement subscale for criterion validity were administered. In the final stage, Measurement Invariance analysis was applied for cross-cultural study. As a result, the Relational Ethics Scale demonstrated a four-dimensional factor structure similar to its original Turkish form, possessing sufficient validity and reliability coefficients to measure romantic relationships' ethical dimensions within the Azerbaijani context. Criterion validity analysis revealed significant relationships between the Relational Ethics Scale's Entitlement dimensions and the Entitlement Schema. Through cross-cultural analyses, configural and metric measurement invariance models were achieved, whereas scalar and strict models could not be achieved. Achieving configural and metric invariance models concluded these forms measure the same construct across both cultures.

Keywords: romantic relationships, relational ethics, contextual therapy theory, Azerbaijani culture, Turkish culture, scale adaptation, entitlement schema.

Teşekkür

Eğitim hayatımın en anlamlı serüvenlerinden biri olan bu süreç, akademik ve kişisel gelişimim adına oldukça öğretici bir deneyimdi. Bu çalışmayı tamamlarken emeği geçenlere teşekkürlerimi sunmak, benim için bu yolculuğun en kıymetli adımlarından biridir. Sürecin en başından sonuna kadar engin bilgi, deneyim ve destekleyici yaklaşımıyla bana rehberlik eden kıymetli danışmanım Prof. Dr. İbrahim KEKLİK hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Sadece akademik birikiminden değil, vizyonundan ve insani değerlerinden beslenmek benim için büyük bir şanstı; destek ve motivasyonunu hiçbir zaman esirgemediği için minnettarım. İkinci danışmanım kıymetli Doç. Dr. Nurseven KILIÇ hocama; güler yüzü, akademik titizliği ve her soruma gösterdiği özenli yaklaşımıyla bu süreci oldukça verimli ve keyifli kıldığı için gönülden teşekkür ederim. Kendisiyle çalışmak ve mesleki vizyonundan yararlanmak benim için büyük bir ayrıcalıktı. Tez jürimde yer alarak çalışmamı kıymetli görüşleriyle zenginleştiren sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Hamdullah TUNÇ'a değerli tavsiyeleri için teşekkürlerimi sunarım. Kaynak sağlama konusundaki destekleri ve süreçteki değerli katkılarından ötürü İlişki Etiği Ölçeği'nin yazarı Sayın Ahmet ALTINOK hocama içtenlikle teşekkür ederim.

Bu yolculukta en büyük teşekkürü, hayatım boyunca sevgisini benden esirgemeyen kıymetli annem Mehseti ASGAROVA'ya sunarım. Bana olan inancı ve şefkatiyle sadece bu tez sürecinde değil, attığım her adımda en büyük destekçim olduğu için ona minnettarım. Zorlandığım anlarda şakacı ve destekleyici yapısıyla her güçlüğün üstesinden gelebileceğime inanmamı sağlayan canım babam Elfag ALİYEV'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Pozitif enerjisiyle her zaman yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen kardeşim Mahmud ALİYEV'e çok teşekkür ederim. Varlığınız benim için çok değerli, iyi ki varsınız.

Bu süreçte tüm telaşlarımı şefkatiyle dindiren, her anımda yanımda olan canım eşim Dr. Elgin HUSEYNLİ'ye sonsuz teşekkür ediyorum. En zorlandığım anlarda bir sarılmanla her şeyin üstesinden gelebileceğime inandırdığın, o güven veren elini her daim omzumda hissettirdiğin ve her kararımı koşulsuz desteklediğin için sana minnettarım.

Varlıklarıyla bana her daim güç katan değerli arkadaşlarıma ayrıca teşekkür etmek isterim. Birlikte büyüdüğümüz ve ilk günkü samimiyetimizi koruduğumuz canım çocukluk arkadaşlarım Çiçek ALAKBAROVA, Zehra MAMMADZADA ve Masma ASGAROVA'ya; lisans yıllarımdan beri saf bir dostluğu paylaştığımız kıymetli arkadaşlarım Nargiz SEYİDOVA ve Müşgünaz YUSUBOVA'ya yürekten teşekkür ederim. Tez sürecimdeki yardımlarınızın ve değişmeyen bu içten bağınızın benim için kıymeti paha biçilemez.

Kariyerimin başında mesleki özgüvenimi kazanmamda büyük payı olan, rehberliği ve kıymetli ablalığıyla bana destek veren değerli hocam Uzman Klinik Psikolog Ece EFE'ye gönülden teşekkür ederim; yeriniz bende çok ayrı, iyi ki varsınız. Parçası olmaktan büyük mutluluk duyduğum Lukas Psikoloji ailesine de içtenlikle teşekkürlerimi sunarım. Ölçek uyarlama sürecinde tanıdığım, duruşuna ve bilgisine hayranlık duyduğum Uzman Psikolog Cemile RAHİMLİ hocama destekleri için ayrıca teşekkür ederim. Samimiyetiyle hayatımda özel bir yeri olan Cemile hocam aracılığıyla tanıştığım değerli EDA Terapiya ekibine de tüm içtenliğimle teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca bana inanan ve bugünlere gelmemin temellerini atan o güzel insanın, bu anı görmesini her şeyden çok isterdim. Görseydi ne kadar gururlanacağını bilmek en büyük motivasyonum oldu. Eğitim hayatımın en büyük destekçisi canım dedem Dr. Aladdin (Fazil) ALİYEV'e, hasretle ve sonsuz minnetle...

İçindekiler

Kabul ve Onay.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Teşekkür.....	v
İçindekiler.....	vii
Tablolar Dizini.....	xi
Şekiller Dizini.....	xii
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xiii
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	8
Araştırma Problemi.....	12
Sayıtlılar.....	13
Sınırlılıklar.....	13
Tanımlar.....	14
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	16
Bağlamsal Terapi Kuramı.....	16
İlişki Etiği.....	23
İlişki Etiği ile İlgili Araştırmalar.....	35
Azerbaycan'da Romantik İlişkilerle İlgili Araştırmalar.....	39
Azerbaycan'da Ölçek Uyarlamayla İlgili Araştırmalar.....	41
Bölüm 3 Yöntem.....	43
Araştırmanın Türü.....	43

Araştırmanın Çalışma Grupları.....	43
Dilsel Geçerlilik.....	54
Kapsam Geçerliliğine Yönelik Uzman Onayı.....	56
İleriye Çeviri.....	57
Uzman İncelemesi.....	57
Geriye Çeviri.....	57
Uzman İncelemesi.....	58
Pilot Çalışma.....	58
Güvenilirlik.....	59
Yapı Geçerliği.....	59
Ölçüt Geçerliliği.....	60
Ölçüm Değişmezliği.....	60
Veri Toplama Süreci.....	60
Veri Toplama Araçları.....	61
Verilerin Analizi.....	64
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma.....	66
Doğrulamalı Faktör Analizi.....	66
İç Tutarlılık Analizi.....	73
Alt Boyutlar Arası korelasyon.....	75
Ölçüt Bağıntılı Geçerlik: İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık Şeması Arasındaki İlişkiler.....	76
Ölçüm Değişmezliği Analizi.....	78
Tartışma.....	81
Ölçek Uyarlama Aşamasına Yönelik Tartışma.....	81
Dilsel Geçerlilik Çalışmasına Yönelik Tartışma.....	82

Yapı Geçerliliği (DFA) Çalışmasına Yönelik Tartışma.....	83
İç Tutarlılık Çalışmasına Yönelik Tartışma.....	85
Ölçüt Geçerliliği Çalışmasına Yönelik Tartışma.....	87
Kültürlerarası Çalışmaya Yönelik Tartışma.....	88
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler.....	94
Sonuç.....	94
Öneriler.....	96
Kaynaklar.....	99
EK-A: Ölçeklerin Uygulama İzinleri.....	115
EK-A1: İlişki Etiği Ölçeği Uygulama İzni.....	115
EK-A2: Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3) Uygulama İzni.....	116
EK-A3: Young Şema Ölçeği Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3) Azerbaycan Formu İçin Uygulama İzni.....	117
EK-B: Gönüllü Katılım Formu.....	118
EK-B1: Gönüllü Katılım Formu.....	118
EK-B2: Kөнüllü İştirak formu.....	121
EK-C: Kullanılan Ölçeklere İlişkin Örnek Maddeler.....	124
Ek-C1: Kişisel Bilgi Formu.....	124
EK-C2: Şəxsi Məlumat Forması.....	126
EK-C3: İlişki Etiği Ölçeği Örnek Maddeler (Orijinal).....	127
EK-C4: İlişki Etiği Ölçeği Azerbaycan Formu.....	128
EK-C5: Young Şema Ölçeği Kısa-Form 3 (YŞÖ-KF3) Haklılık/Ayrımcılık Alt Boyutu Türkçe Formu Örnek Maddeler.....	129
EK-C6: Young Şema Ölçeği Kısa-Form 3 (YŞÖ-KF3) Haklılık/Ayrımcılık Alt Boyutu Azerbaycan Formu Örnek Maddeler.....	130

EK-Ç: Araştırma Etik Kurulu Onay Bildirimi.....	131
EK-D: Etik Beyanı.....	132
EK-C: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu.....	133
EK-Ç: Thesis/Dissertation Originality Report.....	134
EK-D: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı.....	135

Tablolar Dizini

Tablo 1. <i>Pilot Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler</i>	45
Tablo 2. <i>Azerbaycan Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler</i>	47
Tablo 3. <i>Türkiye Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler</i>	50
Tablo 4. <i>Veri Toplama Araçları</i>	61
Tablo 5. <i>İlişki Etiği Ölçeği Dört Faktörlü Modelin Uyum İndeksleri: Orijinal ve Revize Modellerin Karşılaştırması</i>	68
Tablo 6. <i>İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin İç Tutarlılık Katsayıları</i>	73
Tablo 7. <i>İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel İstatistikler</i>	74
Tablo 8. <i>İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları — Azerbaycan Çalışma Grubu (N = 330)</i>	75
Tablo 9. <i>İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları — Türkiye Çalışma Grubu (N = 327)</i>	75
Tablo 10. <i>İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık Şeması Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları</i>	76
Tablo 11. <i>İlişki Etiği Ölçeği Ölçüm Değişmezliği Analizine İlişkin Model Uyum İndeksleri (Azerbaycan N = 330, Türkiye N = 327)</i>	79
Tablo 12. <i>Ölçüm Değişmezliği Modellerinin Satorra-Bentler Düzeltmeli Ki-Kare Fark Testi Sonuçları</i>	80

Şekiller Dizini

Şekil 1. Ölçek Uyarlama Sürecinin Çeviri Aşamaları (Thammaiah ve ark., 2016).....	55
Şekil 2. Orijinal Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Azerbaycan Çalışma Grubu).....	69
Şekil 3. Revize Edilmiş Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Azerbaycan Çalışma Grubu).....	70
Şekil 4. Orijinal Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Türkiye Çalışma Grubu).....	71
Şekil 5. Revize Edilmiş Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Türkiye Çalışma Grubu).....	72

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

İEÖ: İlişki Etiği Ölçeği

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi (Confirmatory Factor Analysis)

ITC: Uluslararası Test Komisyonu (International Test Commission)

AFA: Açımlayıcı Faktör Analizi (Exploratory Factor Analysis)

Bölüm 1

Giriş

Bu bölümde önce araştırmaya ilişkin problem durumu, daha sonra araştırmanın amacı ve önemi, araştırma problemi, alt problemler, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Her birey ilk doğduğu andan itibaren dış dünyayla, bakım veren/ebeveynle, hatta kendisiyle de ilişki içerisinde olmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere birey ilişki kurmaya yönelik bir yönelimle doğar. Bu beceri sayesinde kişi büyüdükçe daha çok insanla ilişki kurma eğilimine girerek sosyal çevresini oluşturmaya başlamaktadır. Ebeveyn ve kardeş ilişkilerinin yanı sıra birey arkadaşlık ilişkileri, romantik ilişkiler, evlilik ilişkileri gibi çeşitli ilişkiler kurarak bu çemberi daha da büyötmektedir (Altınok, 2022).

Adler'e (1982) göre, kurmuş oldukları ilişkiler sayesinde insanlar belirli topluluklar oluştururlar ve bu topluluklar sayesinde bireyler sevmek ve sevilmek, saygı duymak, ait olmak ve bunun gibi birçok sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Akt., Gözelceoğlu ve Altundağ, 2024). Genel olarak Adleryan yaklaşımda bireyin ilişkilere ilişkin üç temel görevi şu şekilde ifade edilmektedir; "iş ve meslek ilişkileri", "arkadaşlık ve toplumsal yaşam ilişkileri", "yakın ilişkiler, aşk ilişkileri" (Dreikurs-Ferguson 1999). Görüldüğü üzere bu yaklaşımda ilişki kurmak ve bu ilişkileri sürdürebilmek bireyin yaşam görevi olarak nitelendirilmekte ve ikinci kişilerle kurulmuş ilişkiler belirtilen yaşam görevlerinin temelini oluşturmaktadır (Altınok, 2022).

Kurulan her ilişkinin bireyin yaşamında, hayata dair beklentilerinde, hayattaki amaçlarında önemli bir yeri vardır (Şimşek, 2018). Her ilişki insana yeni bir şey öğretmekte,

tecrübe kazandırmaktadır. İnsanlar ilişkiler sayesinde iletişim kurma becerilerini geliştirebilmektedir. Her birey gelişim evresinin ergenlik dönemine kadar aile, akraba, okul ve arkadaşlarla ilişki içerisinde olmakta ve gelişim evreleri ilerledikçe romantik ilişki kurma ihtiyacı duyabilmektedir. Bu noktada Erikson'un "yakınlığa karşı yalıtılmışlık" evresinden bahsedilebilir. Bu evre ergenlik döneminden sonraki süreci kapsamakta olup bu evreye dahil olan bireyler "genç yetişkin" olarak adlandırılmaktadır. Kişi bu evrede geliştirmiş olduğu kimliğini daha da üst boyutlara taşımak ve romantik ilişkiler ve arkadaşlık ilişkileri gibi ilişkiler kurmak amacıyla bir "yakınlık" arayışı içerisinde. Bu ilişkiler sayesinde genç yetişkinler belirli başa çıkabilme mekanizmaları geliştirebilmeyi, cinsel dürtü ve isteklerini kontrol edebilmeyi öğrenebilmektedirler (Erikson, 1968; Sarı ve Tagay, 2016). Diğer taraftan eğer bireylerin bu gereksinimleri karşılanmazsa, yani yakın ilişkiler kurma eğilimleri başarısız sonuçlanırsa veya genel olarak yakın ilişki kurmaktan çekinerek adım atmazlarsa, "yalıtılmışlık" veya izolasyon yaşarlar. Buna bağlı olarak kişiler yakın ilişkilerle ilgili sosyal veya psikolojik becerilerini sağlıklı şekilde geliştiremeyebilir ve sadece yüzeysel ilişkiler kurabilirler (Erikson, 1963/2000, 1968).

Romantik ilişkiler yoğun ve yüksek duygularla yaşanabilen bir ilişki türü olduğu için diğer ilişkilerden ayrılmaktadır. Örneğin, Collins'e (2003) göre, iki kişinin karşılıklı onayıyla gerçekleşen bu ilişki türünü diğer ilişkilerden ayıran "katılım", "eş seçimi", "bağlılık", "ilişki içeriği", "ilişki kalitesi", "duygusal ve bilişsel süreçler" gibi ayırt edici özellikler vardır.

Romantik ilişkiler bireylerin hayatlarındaki öneminden ötürü başta çift terapisi olmak üzere birçok alanın çalışmalarına konu olmuştur. İlgili alanyazının en göze çarpan kavramlarından bir tanesi ilişki etiğidir. Kavramdan ilk bahseden kişi bağlamsal aile terapisinin kurucusu Ivan Boszormenyi-Nagy'dir (1986). Bağlamsal aile terapisi kuramı 1950'lerde ortaya çıkan ve şemsiye bir yaklaşım olarak bilinen Çok Kuşaklı Aile Terapisi

kuramlarından biridir (Gladding, 2014). İlişki etiği bağlamsal aile terapisi kuramının dördüncü boyutu olmakla beraber en temel boyutlarından biri olup, kuramın yapı taşı olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram çiftler arasındaki ilişkinin daha güvenilir, adalet ve sadakat doğrultusunda ilerlemesi açısından oldukça önemli ve kapsamlı bir kavramdır. Çiftler arasında alma-verme dengesinin düzenlenmesini sağlama özelliğiyle bilinir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). İlişki etiği bireyin içerisinde olduğu yakın ilişkisinin ne derecede etik olduğunu belirlemektedir. Van Heusden ve Van den Eerenbeemt (1987), ilişki etiği kavramının kendisinin de iki boyuttan; dikey ve yatay boyutlardan oluşmakta olduğunu belirtmiştir. Dikey boyutlar asimetrik ilişkiler olarak bilinmekte olup bakım verme etiğine dayanmaktadır. Yani bu boyut bireyin ebeveynleri/bakım verenleri ve çocuklarıyla olan ilişkilerini temsil etmektedir. Yatay ilişkiler ise simetrik ilişkiler olarak bilinmektedir. Dikey boyuttan farklı olarak burada adalet etiği kavramı ön plandadır ve kişilerarası karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Burada daha çok kişinin arkadaş ilişkilerinden, romantik ilişkilerinden bahsedilebilir. Alma-verme dengesi yatay ilişki boyutunda görülmektedir (Akt., Altınok, 2022).

Altınok'un (2022), çalışması kapsamında geliştirdiği İlişki Etiği Ölçeğinin dört boyutu olduğu görülmektedir. Bu boyutlar; dengeli-iltimastlı, hak görme-verici, hak görme-alıcı ve hak görme-yıkıcı alt boyutlarıdır. Boszormenyi-Nagy'nin çalışmalarında bağlamsal aile terapisi kapsamında yıkıcı haklılık ve yapıcı haklılık konularına detaylı şekilde değinildiği görülmüştür (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). Fakat ilişki etiği kapsamında çiftler arasındaki alma-verme dengesini etkileyen dört boyutun geniş tanımından ilk kez Altınok'un (2022) çalışmasında bahsedildiği görülmüştür. Romantik ilişkide taraflar arasındaki alma-verme dengesinin oluşturulmasında veya oluşturulamamasında bu alt boyutların nasıl bir rolü olduğu ve bu dengeyi hangi açıdan etkilediği incelenmektedir. Dengeli-iltimastlı alt boyut düzeyi yüksek olan ilişkilerde taraflar arasında alma-verme dengesinin karşılıklı

olduğu ve bu doğrultuda ilişkilerinin daha güvenli ve adaletli olduğu görülmektedir. Diğer taraftan hak görme alt boyutları düzeyinin herhangi birinin ilişkide taraflar arasında yüksek düzeyde olması güven ilişkisini zedelemekte ve alma-verme dengesinin bozulmasına sebep olmaktadır. Örneğin, hak görme-verici alt boyutuna sahip bireyin ilişki içerisinde karşı tarafa daha çok “verici” olduğu, kendisinde ise “alma” hakkı görmediği belirtilmektedir (Altınok, 2022). Bu boyuta yüksek düzeyde sahip olan kişilerin ilişkilerde daha çok sömürülebilen, kendini feda eden ve yıpranan taraf olduğu söylenilebilir. Ardından hak görme-alıcı alt boyut düzeyi yüksek olan kişiler ise ilişki içerisinde tam aksine daha çok talep eden, kendisinde “alma” hakkı gören fakat karşı tarafa “verme” hakkı görmeyen kişiler olduğu belirtilmektedir (Altınok, 2022). Bu bireyler daha çok karşı tarafın bir şeyler vermesine, yani “almaya” odaklandıkları için karşı tarafı düşünme eğilimi göstermeyebilirler. Bu durum alma-verme dengesinin bozulmasına sebep olarak karşı tarafı yıpratır, bazı durumlarda ilişkilerin sonlanmasına da sebep olabilir. İlişki etiğinin hak görme boyutlarından en zedeleyici olanı ise hak görme-yıkıcı alt boyutudur. Hak görme-yıkıcı düzeyi yüksek olan bireyler karşı taraftan “alma” konusunda kendisinde hak görmesi sebebiyle hak görme-alıcı alt boyutuna benzeyebilmektedir. Fakat burada kişi hak ettiğini düşündüğü şeyi alamadığında hak görme-alıcı boyutundan farklı olarak yıkıcı ve zarar verici davranışlar sergileyebilmektedir. Bu kişiler ilişki içerisinde karşı tarafın duygu ve düşüncelerini umursamadan kendi çıkarları ve istekleri doğrultusunda hareket etme eğilimi gösterirler (Altınok, 2022).

Ruh sağlığı alanında bu araştırmanın genel konusu romantik ilişkilere, bu ilişkilerdeki dinamiklere, alma-verme dengesine ve çiftlerin bu dengeyi nasıl kurduklarına odaklanmaktadır. Her ilişkinin olduğu gibi romantik ilişkilerin de insan hayatında pozitif ve negatif etkileri bulunmaktadır (Buğa, 2009). Bazen insanlar yüksek beklentilerle bir ilişkiye başlarlar fakat ilişki beklentilerini karşılamadığı zaman hayal kırıklığına uğrayabilir, hatta

ilişkinin sonlanmasına kadar ilerleyebilirler. Bazı ilişkilerde alma-verme dengesi sağlıklı bir şekilde kurulmasına rağmen ilişki bitebilmekte, bazı ilişkilerde bu denge kurulamamış olsa bile ilişki devam edebilmektedir. Bunların farklı dinamiklerle ilgili olduğu düşünülmektedir (Taylor ve ark., 2003).

Romantik ilişkilerde kişinin ruh sağlığına olumsuz yönde etki eden şiddete maruz kalma durumları da görülmektedir (Altınok, 2022). Bu şiddet sadece fiziksel şiddet değil, diğer şiddet türlerini de kapsamaktadır. Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) göre partner şiddetinin; fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet türleri vardır (Butler ve ark., 2022). Örneğin, kontrol etme amacıyla sosyal medya hesaplarının izlenmesi, nerede olduğuna yönelik sık sık bilgi istemek, yüksek düzeyde kıskançlık, aile ve arkadaşlarından uzaklaştırmak, yani genel olarak zorla, tehditle veya keyfi şekilde partnerinin özgürlüğünü kısıtlamak gibi psikolojik şiddet, aynı zamanda fiziksel, ekonomik veya cinsel zarar veren her türlü şiddetin uygulanması romantik ilişkilere ve bu şiddete maruz kalan kişiye olumsuz yönde etki etmektedir (Gökkaya ve Öztürk, 2021; Butler ve ark., 2022).

Romantik ilişkilerde ortaya çıkan problemlerle ilgili Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2025) kapsamında raporlanan veriler değerlendirilmiştir. Bu verilere göre 2024'te 188.963 boşanma görülmesine rağmen 2025 yılında bu rakam 193.793'e yükselmiştir. 2001 senesinde gerçekleşen boşanmalarla kıyasladığında ise ciddi artış olduğu görülmektedir. 2001 senesinde 91.994 boşanma raporlanmış, 2025 senesinde ise bu rakamın iki katından daha fazla 193.793 boşanmaların gerçekleştiği görülmüştür. Diğer taraftan 2025 yılında raporlanan boşanmaların %34,0'ı evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiği görülmüştür.

İncelenen bir diğer rapor da TÜİK tarafından Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri kapsamında 2016 ve 2021 senesine yönelik verilerdir. Bu verilere göre, boşanma

sebeplerinin cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Aynı zamanda bu değişkenlik oranlarının yıllar içinde farklılaştığı da görülmüştür. Her iki yılda da ortak olarak temel boşanma sebeplerinin ilk sırasında “Sorumsuz ve İlgisiz Davranma” olduğu görülmektedir. 2016 senesinde bu oran %50,9 olduğu görülmesine rağmen, 2021 senesinde %32,2 oranında olmaktadır. Düşüş olmasına rağmen hala birinci sebep olarak görülmektedir. Ardından boşanma nedenlerine ilişkin sıralama tekrar değerlendirildiğinde ikinci yerde “Aldatma” olduğu görülmektedir. 2016 senesinde bu oran %20,4 olmasına rağmen, 2021 senesinde düşüş göstermiş ve %14,1 olarak rapor edilmiştir. Diğer taraftan bu verilerin cinsiyete göre değerlendirmelerine bakıldığında ise boşanma sebeplerinin kadın ve erkek arasında farklılaşmakta olduğu görülmüştür. Öyle ki 2016 yılında cinsiyete göre boşanma nedenleri kadınlar açısından değerlendirildiğinde; Sorumsuz ve İlgisiz Davranma (%61,5), Evin Ekonomik Olarak Geçimini Sağlayamama (%42,6), Bağımlılık (%40,2), Şiddet (%36,4), Aldatma (%32,2), Eşlerin Ailelerine Karşı Saygısız Davranması (%24,6), Eşin Ailesinin Aile İçi İlişkilere Karışması (%20,8), Terk Etme/Edilme (%17,4) olarak raporlanmıştır. Erkekler açısından bakıldığında ise; Sorumsuz ve İlgisiz Davranma’nın yine ilk sırada olduğu ve kadınlara oranla daha düşük olduğu görülmüştür (%40,2). Eşin Ailesinin Aile İçi İlişkilere Karışması kadınlara oranla yüksektir (%24,5), Eşlerin Ailelerine Karşı Saygısız Davranması neredeyse kadınlarla aynıdır (%24,0). Evin Ekonomik Geçimini Sağlayamama (%17,8) ve Terk Etme/Edilme (%12,2) kadınlara oranla düşük seviyede olduğu görülmüştür. Daha sonra ise 2021’de elde edilen verilere göre kadınlar için boşanma sebepleri; Sorumsuz ve İlgisiz Davranma (%24,2), Aldatma (%19,3), Şiddet (%14,6) ve Bağımlılık (%12,7) olmaktadır, erkekler açısından değerlendirildiğinde; Sorumsuz ve İlgisiz Davranma kadınlara (%24,2) oranla daha yüksek olduğu (%41,2) görülmüştür. Daha sonra Aile Büyüklerinin Aile İçi İlişkilere Karışması da yine kadınlara (%5,4) kıyasla daha yüksektir (%11,0). 2016 yılında cinsiyete göre boşanma nedenlerinin farklılaşması kadınlar

için; Sorumsuz ve İlgisiz Davranma (%61,5), Evin Ekonomik Olarak Geçimini Sağlayamama (%42,6), Bağımlılık (%40,2), Şiddet (%36,4), Aldatma (%32,2), Eşlerin Ailelerine Karşı Saygısız Davranması (%24,6), Eşin Ailesinin Aile İçi İlişkilere Karışması (%20,8), Terk Etme/Edilme (%17,4) olarak raporlanmıştır. Erkekler açısından ise; Sorumsuz ve İlgisiz Davranma yine ilk sırada olduğu görülmektedir. Kadınlara oranla daha düşüktür (%40,2), Eşin Ailesinin Aile İçi İlişkilere Karışması kadınlara oranla yüksektir (%24,5), Eşlerin Ailelerine Karşı Saygısız Davranması neredeyse kadınlarla aynıdır (%24,0). Evin Ekonomik Geçimini Sağlayamama (%17,8) ve Terk Etme/Edilme (%12,2) ise kadınlara oranla düşük seviyede olduğu görülmüştür.

Yukarıda bahsedilen ilişki yapısına olumsuz etki eden sorumsuz davranma ve ilgisizlik, şiddet, aldatma ve boşanmaya sebep olan diğer veriler değerlendirildiğinde bu gibi olumsuz durumlar genelde romantik ilişkilerde alma-verme dengesinin sağlanamadığı zamanlarda görülebilir. Alma-verme dengesi mevcut çalışmanın esas kavramı olan ilişki etiği ile ilgilidir. Etik bir ilişkinin olduğu yerde ilişki üyeleri arasında karşılıklı güven, sadakat ve adalet duyguları inşa edilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986).

Mevcut çalışmada ilişki etiği kavramının yatay ilişki boyutuna odaklanılmaktadır. Kişinin romantik ilişki içerisinde alma-verme dengesini nasıl kurduğu ve bu dengenin ne şekilde sürdürüldüğü veya sürdürülemediği, alt boyutlara ilişkin süreçler araştırma kapsamında incelenmiştir. Azerbaycan ve Türkiye kültürü bağlamında araştırmaya katılan bireylerin ilişkilerinde ilişki etiği kavramının rolü incelenmiş ve kültürlerarası bir karşılaştırma yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Azerbaycan'da ruh sağlığı alanları hem alan yazın olarak hem de uygulamalar olarak inşa sürecindedirler. Bu inşa sürecinin çabaları içinde gerek uygulamalarda – klinik amaçlı gerekse araştırmalarda kullanmak üzere ölçme araçlarına ihtiyaç elzem niteliktedir (Malikova ve Şahin, 2024). Azerbaycan kültüründeki ölçekler araştırıldığında psikolojik ve ilişkisel yapıları ölçen ölçeklerin son derece sınırlı olduğu görülmüştür (Aliyev ve ark., 2025). İlişki etiği konusuyla ilişkili geliştirilmiş veya uyarlanmış herhangi bir ölçeğe ulaşılamamıştır. Dolayısıyla kültürlerarası bir karşılaştırmanın yapıldığı herhangi bir çalışma da mevcut değildir. Bu gerekçelere dayalı olarak bu çalışmanın iki amacı vardır:

1. Azerbaycan dil ve kültürüne İlişki Etiği Ölçeğini (İEÖ) uyarlamak.
2. İlişki Etiği Ölçeği kapsamında Azerbaycan ve Türkiye kültürü için kültürlerarası çalışma gerçekleştirmek.

Bu çalışma aracılığıyla, Azerbaycan kültürüne ilişki etiğine ilişkin bir ölçme aracının kazandırılması ve kültürlerarası çalışmalara da zemin hazırlanması hedeflenmektedir. Bu çalışma Azerbaycan ve Türkiye kültürel perspektifinde çiftlerde ilişki etiği kavramını değerlendirmeyi amaçlamasıyla oldukça önemlidir. İlişki etiği bağlamsal terapi kuramı kavramlarından biri olmakla beraber oldukça kapsamlı bir kavramdır. Çift ilişkilerine yönelik araştırma ve klinik uygulamalarda bağlamsal terapistler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır (Ducommun-Nagy, 2018). İlişki Etiği Ölçeği Altınok'un (2022) çalışmasında dört boyutlu bir yapı olarak sunulmuştur; dengeli-iltimastlı, hak görme-verici, hak görme-alıcı ve hak görme-yıkıcı.

İlişki etiği ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Türkiye'de bağlamsal terapi kuramıyla ilgili çalışmalar olsa da ilişki etiği kavramıyla ilgili sadece Altınok'un (2022)

alışmasına rastlanmıştır. Aynı şekilde Azerbaycan'da yapılan çalışmalar incelendiğinde, romantik ilişkilerle ilgili birçok araştırma yapılmasına rağmen ilişki etiği kavramını ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aynı zamanda Azerbaycan'da romantik ilişkilerle ilgili kültüre uyarlanmış, geçerliği ve güvenirliliği kanıtlanmış herhangi bir ölçeğe de ulaşılmamıştır.

Bu veriler değerlendirildiğinde, Azerbaycan kültüründe bu konu özelinde herhangi bir ölçme aracına rastlanmadığından, bu gereksinimi karşılamak ve diğer çalışmalara katkı sağlayabilmek amacıyla İlişki Etiği Ölçeği'nin (Altınok, 2022) Azerbaycan kültürüne uyarlanmasına karar verilmiştir. İlişki etiği bağlamsal terapi kuramının kavramı olarak bilinmekte ve Boszormenyi-Nagy (1986) tarafından önemli bir kavram olduğu vurgulanmaktadır. Bu kavram çerçevesinde birçok araştırmalar yapılmış ve çalışmalar yayımlanmıştır (Adkins, 2010; Coppola ve ark., 2021; Gangamma ve ark, 2012, 2015; Grames ve ark., 2008; Schmidt ve ark., 2016; Shannon, 2017; Patton ve Weigold, 2022). İlk olarak Hargrave ve arkadaşları (1991), İlişki Etiği Ölçeğini geliştirmişlerdir. Bu ölçek iki alt boyuttan oluşmaktadır; dikey ve yatay boyutlar. Ölçeğin 12 maddesi dikey boyutu ve 12 maddesi ise yatay boyutu ölçen 24 maddelik bir ölçektir. Hargrave ve arkadaşlarından (1991) farklı olarak Altınok'un (2022) geliştirdiği İlişki Etiği Ölçeği dört faktörlü bir yapı olup 40 maddeden oluşan ve sadece yatay ilişkileri ölçen bir ölçme aracıdır. Geliştirilen bu dört faktörlü ölçeğin alt boyutları ise alma-verme dengesinin güvenli şekilde kurulduğu dengeli-iltimaslı boyutu temsil ederken, haklılık kavramlarını üç farklı şekilde temsil eden hak görme-verici, hak görme-alıcı ve hak görme-yıkıcı alt boyutlarından oluşmaktadır. Yani, yatay ilişkiler kapsamında romantik ilişkileri olan bireylere uygulanması amaçlanan bu ölçek ilişkileri oldukça kapsamlı bir şekilde incelemekte ve alma-verme dengesiyle ilgili temel sorunun ne olduğunun bulunmasına katkı sağlamaktadır.

Azerbaycan kültüründe alma-verme dengesinin bozulması sonucunda yaşanabilecek olumsuz durumları incelemek amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi (2025a) kapsamında Azerbaycan'da evlilik ve boşanmalarla ilgili son 14 yılda belgelenen istatistikler incelenmiştir. Komitenin belirttiği resmi istatistik verilerine göre, 2010-2024 yılları arasındaki boşanma sayısı ciddi oranda artmıştır. Öyle ki, 2025 ve 2026 verileri henüz belirtilmemiş olmasına rağmen, 2010 yılında boşanma sayısı 9.061 olmaktayken 2024 yılında elde edilen istatistik verilerine göre, bu rakam 21.384 olmuştur. Aynı yılda gerçekleşen 49.508 evliliğe karşı bu kadar boşanma olması da durumun ciddiyet boyutunu belli etmektedir. Boşanma durumlarının da 2024 yılında çoğunlukla (5715) evliliğin ilk 5 yılında gerçekleştiği görülmüştür. Bu verilerden yola çıkarak, bağlamsal terapi kapsamında ilişki etiğinin temelini oluşturan alma-verme dengesini evliliğin ilk yıllarında çiftlerin dengeye oturtmada ciddi şekilde zorlandığı, uyum sağlayamadığı ve ilişkiyi devam ettiremedikleri gözlemlenmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi (2025b) tarafından raporlanan başka veriler de incelendiğinde, çiftler arasında yaşanan zorluklardan birinin de şiddet ve cinayet gibi durumlar olduğu gözlemlenmiştir. Sadece 2024 yılında girilen veriler incelendiğinde, aile içerisinde yaşanan şiddet sonucunda 1451 suç işlendiği görülmüştür. Genel tabloya göre, aile içi şiddet kurbanlarının büyük bir çoğunluğunun (%83,5) kadınlar olduğu belirtilmiştir. Bu da yine taraflar arasında yaşanan sorunların çözüme ulaşamaması durumunda yıkıcı haklılık göstermeleri ile saldırgan davranışlar sergilemelerine sebep olarak vahim durumların gelişmesine yol açmıştır. İncelenen verilerde bu vahim durumlara sebep olan tarafın daha çok erkekler olduğu görülmüştür. Kadının ilişkide daha verici olması ve erkeğin de ilişki içerisinde daha alıcı tarafta olması alma-verme dengesinin ciddi şekilde bozulmasına sebep olmasının yanı sıra, saldırganlık ve şiddet durumlarının ortaya çıkması da bu dengeye daha fazla zarar vermekte ve ilişkilerin bitmesine yol açmaktadır.

Genel olarak Türkiye kültürü gibi Azerbaycan kültürü de ataerkil bir toplum olarak bilinmektedir. İlişkide söz hakkının daha çok erkekte olması, kadının daha fazla verici olması toplumun kabul ettiği bir durumdur (Shikhaliev, 2026). Fakat bu durumun katı olması bazen ilişkilere büyük oranda duygusal, hatta verilere göre, bazı durumlarda ise fiziksel olarak zarar vermektedir. Buna yönelik bir çalışmada, modernleşmenin Azerbaycan aile yapısı için oldukça faydalı sonuçları olduğu, herhangi yıkıcı bir etkisinin olmadığı vurgulanmıştır (Shikhaliev, 2026). Bu çalışmaya göre, modernleşme ve kültürel gelenekler harmanlanarak aile yapısının daha uyumlu hale gelmesine sebep olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Azerbaycan aile yapısı modern yaşama uygun bir hayat sürmekle beraber geleneksel değerleri de bu yaşamla birleştirerek karma bir sistem sergilemektedir. Bu da aile üyeleri arasında dengenin farklı bir boyuta evrilmesine sebep olmaktadır. Öyle ki kişiler bireysel olarak özerklik kazanmaya çalışarak aynı zamanda toplumsal-kültürel kimliğini de korumaya devam ederek uyum sağlamaya çalışmaktadır (Shikhaliev, 2026).

Kültürlerarası çalışma kapsamında gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda, geçerliği kanıtlanmış güncel bir ölçme aracının aile ve evlilik danışmanlığı alanında kullanıma sunulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda başta evlilik ve aile danışmanları, psikolog ve psikiyatristler, araştırmacılar, alan çalışanları, ilgili kurum ve kuruluşlar bu araştırma bulgularından yararlanabilirler. Bu araştırmayı önemli kılan bir diğer unsur da Azerbaycan kültüründe ilişki etiğine ilişkin yürütülen ilk araştırmalardan biri olmasıdır.

Bağlamsal terapi kuramının bir kavramı ve aynı zamanda İlişki Etiği Ölçeğinin hak görme alt boyutları (hak görme-verici, hak görme-alıcı ve hak görme-yıkıcı) ve haklılık şeması arasında ilişkiyi inceleyen çalışmaya da rastlanmadığı için çalışmanın alt amacı olarak ölçeğin ölçüt geçerliliğini test etmek amacıyla haklılık şemasıyla hak görme boyutları arasındaki korelasyonun test edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu sebeple, Aliyev

(2019) tarafından Azerbaycan kültürüne uyarlanan ve Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından Türkiye kültürüne uyarlanan Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutuna ölçüt geçerliliğinin test edilmesi amacıyla bu çalışmada yer verilmiştir.

Araştırma Problemi

Bu araştırmanın ilk amacı İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanması, ikinci amaç ise Azerbaycan ve Türkiye kültürleri arasında bir çalışma gerçekleştirmektir. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. İlişki Etiği Ölçeği'nin Azerbaycan formu geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
2. Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu arasında İlişki Etiği Ölçeği'nin faktör yapılarının ölçüm değişmezliği sağlanmakta mıdır?

Alt Problemler

- 1a. İlişki Etiği Ölçeği'nin içerik geçerliği kültürel açıdan uygun mudur?
- 1b. İlişki Etiği Ölçeği'nin uyum indeksleri yeterli düzeyde midir?
- 1c. İlişki Etiği Ölçeği'nin Azerbaycan formunun güvenilirliği yeterli düzeyde midir?
- 1d. İlişki Etiği Ölçeği'nin Azerbaycan ve Türkiye formunun ölçüt geçerliği yeterli düzeyde midir?
- 2a. Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin faktör yapısı istatistiksel olarak farklı mıdır?
- 2b. Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin faktör yükleri istatistiksel olarak farklı mıdır?
- 2c. Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin madde kesişim noktaları istatistiksel olarak farklı mıdır?

2d. Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin hata varyansları istatistiksel olarak farklı mıdır?

Sayıltılar

1. Araştırmaya katılan bireylerin veri toplama araçlarına samimi, gönüllü, doğru bir şekilde cevap verdikleri ve kendi duygusal deneyim ve düşüncelerini gerçekçi şekilde yansıttıkları varsayılmaktadır.
2. Araştırmada kullanılan İlişki Etiği Ölçeğinin katılımcıların etik ilişki düzeyini, Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutunun katılımcıların haklılık düzeylerini yeterli düzeyde ele aldığı varsayılmaktadır.
3. Veri toplama araçlarının araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada görülen sınırlılıklar aşağıda listelenmiştir:

1. 18-35 yaş arası şu anda devam eden romantik ilişkisi olan bireylerle sınırlıdır.
2. Bu araştırmanın katılımcıları, araştırmacının ulaşabildiği Azerbaycanlı ve Türkiyeli yetişkinlerle sınırlıdır.
3. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanan İlişki Etiği Ölçeği, ölçeğin Altınok (2022) tarafından geliştirilen orijinal Türkçe formu ve Aliyev (2019) tarafından Azerbaycan diline uyarlanan Young Şema Ölçeği'nin Haklılık (entitlement) alt boyutu ve yine aynı ölçeğin Türkçe formu (Soygüt ve ark., 2009) ile ölçülen özelliklerle sınırlıdır.
4. Ölçüt geçerliliğinin test edilmesi amacıyla sadece Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutu kullanılmıştır. Azerbaycan kültüründe konuyla ilgili ölçme

araçlarının oldukça sınırlı olması sebebiyle ölçüt geçerliliğini ölçmek için en uygun ölçeğin bu olduğuna karar verilmiştir.

Tanımlar

İlişki Etiği

Bu kavram bağlamsal aile terapisi kuramının dördüncü boyutu olarak bilinmektedir. Bu boyut bağlamsal kuramın temel taşı olarak bilinmekte olup, romantik ilişkide bireyler arasındaki adalet, sadakat ve güven duygusunun inşa edilmesini desteklemektedir. Bu güven duygusu ilişki yaşayan bireyler tarafından alma-verme dengesi sağlandığında, bireyler hak ettiğini aldığında ve karşı tarafa hak ettiğini verdiğinde daha sağlıklı şekilde gelişmektedir (Boszormany-Nagy ve Karsen, 1986). Altınok'un (2022), çalışmasında ilişki etiği kavramı dört boyutta ele alınmıştır:

1. Dengeli-İltimaslı: İlişkide partnerler arasında güvenli bir alma-verme dengesinin olduğunu belirtmektedir.
2. Hak Görme-Verici: İlişkide değer, saygı ve bu gibi özellikleri karşı tarafa vermesi, fakat kendinde bu hakkı görememeyi yansıtmaktadır.
3. Hak Görme-Alıcı: İlişkide değer, sevgi, saygı ve bu gibi özellikleri almayı kendinde hak görüp, karşı tarafa bu özellikleri vermeyi hak görmemesini yansıtmaktadır.
4. Hak Görme-Yıkıcı: Kişinin almayı hak ettiğini düşündüğü ilişki özellikleri karşılanmadığında yıkıcı yollara baş vurarak almaya çalışmasını ifade etmektedir.

Haklılık Şeması

Haklılık şeması şema terapiye ait olan 18 şemadan biridir. Haklılık şemasına sahip olan bireyler, diğerlerinden daha farklı ve üstün olduklarına inanır ve bunu ifade ederler. Bu şemaya sahip bireyler başkaları için konulan kurallara uymak zorunda olmadıklarını düşünür ve kendilerinde tüm kuralları çiğneme hakkını görürler. İsteklerini gerçekleştirebilmek için diğerlerini göz ardı edebilirler. Karşı tarafın ne düşündüğünü veya hissettiğini önemsemeden isteklerini gerçekleştirebilirler. Romantik ilişkilerde bu şemaya sahip olan bireyler daha manipülatif davranabilmekte, üstünlük kurma eğiliminde olmaktadır. Onlara göre diğerlerinin ne düşündüğü önemsizdir (Young ve ark., 2003).

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde ilk olarak bağlamsal aile terapisi tarihi kuramsal çerçevede değerlendirilmiştir. Daha sonra bağlamsal aile terapisi kuramının temel boyutu olan ve çalışmanın ana konusu olan ilişki etiği kavramına yer verilmiştir. Ardından ilişki etiği kavramıyla ilgili araştırmalara, Azerbaycan kültüründe romantik ilişkilerle araştırmalara ve bu kültüre uyarlanmış olan ölçeklerle ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Bağlamsal Terapi Kuramı

Romantik ilişkilerle ilgili kuramlara bakıldığında çift terapisi ve aile terapisi gibi kuramlar öne sürülmektedir. 1950'lerde ortaya çıkan Çok Kuşaklı Aile Terapisi şemsiye bir yaklaşım olarak ifade edilmekte (Gladding, 2014; Roberto-Forman, 2008), ve kendisinde birçok kuramı birleştirmektedir; Psikodinamik ve Bowen Aile Sistemleri Terapisi kuramı, Nesne İlişkileri kuramı, Whitaker Yaşantısal Aile Terapisi kuramı, Davranışçı ve Bilişsel Davranışçı Aile Terapileri, Yapısal Aile Terapisi, Stratejik Aile Terapileri, Çözüm-Odaklı ve Öyküsel Aile Terapileri en sonda mevcut çalışmanın da ana konusu olan Bağlamsal Aile Terapisi kuramı (Altınok, 2022). Bağlamsal aile terapisi kuramı Ivan Boszormenyi-Nagy tarafından geliştirilmiştir.

Bağlamsal aile terapisi olarak bilinen bu kuram aile terapisi alanına ait bir model olsa da bu kuramın daha geniş alanlarda uygulamaları ve geniş toplumsal sorunların çözülmesinde önemli bir rolü mevcuttur. Örneğin; sağlık ve insan hizmetleri, etnik gruplar, eğitim gibi geniş alanlarda uygulanabilmektedir (Boszormenyi-Nagy, 2002, akt., Ducommun-Nagy, 2024). Bu kuramın ilkelerinin bu geniş uygulama alanından ötürü Nagy'ın takipçileri son yıllarda "Bağlamsal Aile Terapisi" ifadesi yerine daha genelleştirilmiş şekilde

“Bağlamsal Terapi” olarak isimlendirmeyi uygun bulmuşlardır (Ducommun-Nagy, 2024). Genel olarak aile ilişkilerini daha geniş şekilde ele alan bu yaklaşım çift terapisine de yüksek oranda katkı sağlamaktadır (Daneshpour, 2025).

Bağlamsal terapi ruh sağlığı alanında önemli bir rolü olan yaklaşım olarak bilinmektedir. Bu modelin temel ilkeleri ilişki etiği, adalet, güven ve hesap verebilirlik olarak tanımlanmaktadır. Bu temel ilkeler sayesinde bu model insan ilişkilerindeki kompleksiteyi ele alır. Diğer terapi modelleri gibi sadece birey ve yakın aile çevresine odaklanmakla kalmayıp, nesiller arası ilişkilere ve bu ilişkileri şekillendiren sadakat, karşılıklılık ve hesap verebilirlik beklentilerine odaklanmaktadır. Bu da onu diğer terapi modellerinden farklı kılan özelliği olarak bilinmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark 1984). Bu geniş terapi modeli, toplumun ve aile yapılarının yıprandığı bir dönemde psikoterapi alanına önemli bir katkıda bulunmaktadır (Daneshpour ve Ducommun-Nagy, 2025).

Bağlamsal terapi bireyin doğduğu ilk yıllardan itibaren gelişmiş olan adalet duygusuna sahip olduğu varsayımına dayanan teori üzerine kuruludur; bu kurama göre her birey doğuştan gelen bir adalet duygusuna ve kişilerarası ilişkilerde adaletin yerini bulmasını sağlamaya yönelik doğal bir içgüdüye sahiptir (Adkins, 2010). Boszormenyi-Nagy (1984) bu adalet duygusunun ilişkilerin ve normatif beklentilerin temel yapısı olduğunu vurgulamaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Spark 1984). Bu duygu sayesinde ilişkilerde karşılıklı denge sağlanmakta olup, bireyin kişilerarası ilişkilerinde üyeler arasında güvenilirlik kavramı gelişmektedir. Bağlamsal terapi aynı zamanda sadakat kavramını önemsemiştir. Bu yapısından ötürü Boszormenyi-Nagy tarafından “ilişki etiği” kuramın temel taşı olarak görülmüştür (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986).

İlişki etiği, ilişki yaşayan bireyler arasındaki alma-verme dengesini, bu dengenin nasıl kurulduğunu ve ilişkide olan bireyler tarafından nasıl sürdürüldüğünü tanımlamayı

amaçlamaktadır (Hargrave ve ark., 1991). Bağlamsal terapi anlayışında çiftler arasında yaşanan sorunlar ilişki etiği kapsamında ele alınmakta ve bu problemlerin ilişki üyeleri tarafından alma-verme dengesinin bozulması sebebiyle yaşandığı ifade edilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986).

Bağlamsal terapi modeli oldukça esnek bir modeldir çünkü bu model farklı kültürlere ve sosyal bağlamlara uygulanabilmektedir. Aynı zamanda bu esneklik sayesinde kuramın ilkeleri farklı aile yapılarına ve farklı geçmişlere uyarlanabilir olduğu için çok yönlü bir yaklaşım olarak bilinmektedir. Bu terapi kuramını öne çıkaran bir diğer özellik ise sadece şimdiye odaklanmayıp, bireyin geçmişinde miras kalan nesiller arası travmalarını da ele almasıdır. Öte yandan bireysel ve ailesel sıkıntıların tarihsel ve toplumsal faktörlerine de derinlemesine odaklanarak, bu faktörlerin ilişkisel çatışmalara etkisini ele almaktadır. Bu sayede bu model yüzeysel değil daha derinlemesine bir iyileşme yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır (Daneshpour ve Ducommun-Nagy, 2025).

Bağlamsal terapi kuramının kavramlarından biri de “çok yönlü taraf tutma” (multidirected partiality) kavramıdır. Kavram doğrudan Türkçeye bu şekilde çevrilse de, “ilgili herkese karşı adil olma” anlamına gelir. Bu kavram bağlamsal kuramı benimseyen terapistin terapötik ortamda her bir aile üyesine karşı eşit şekilde empati göstermesi ve anlamaya çalışmasıyla ilgilidir. Hatta terapide hazır bulunanlarla sınırlı değildir. Bu bireylerin hepsinin hayatlarındaki kişilere karşı adil ve etik davranma gereğini vurgular. Bu kavramın amacı tarafların karşılıklı anlayış çerçevesinde birbirleriyle olan ilişkilerinde empatiye daha önem vermelerini ve gerçekçi bir diyalog kurmalarını teşvik etmektir (Ducommun-Nagy, 2018). Terapist her kişinin kendi bakış açısı ve düşüncesini dış etkenlerin müdahalesi olmadan sunmasına alan tanımaktadır. Onlara yapıcı haklılık geliştirmeleri için fırsat verir. Çok yönlü taraf tutma kavramının esas gerekçelerinden biri hümanistlikten ziyade kişiyi “olumsuz

karşılıklık”tan çıkarmayı hedeflemektedir. Bu gerekçeye göre, danışan terapistinin koşulsuz kabulü karşısında diğerleriyle yeniden diyaloga girme eylemine girerek bu kısır döngüyü kırabilecektir. Bu kavramın bir diğer gerekçesi ise aile içerisinde bir kişinin bile iyileşmesi tüm aile fertlerine iyi geleceği yönündedir. Bu terapi modelinde en temel kural; çok yönlü taraf tutma ilk olarak daha fazla haksızlığa uğrayan ve en kötü durumdaki kişilere uygulanmalıdır. Terapistin koşulsuz kabulü ve ilgisini ilk onların hissetmesinin daha gerekli olduğu düşünülmektedir (Ducommun-Nagy, 2018).

Bağlamsal terapi modeline öncülük eden Boszormenyi-Nagy (1986), bu kuramın birbiriyle bağlantılı dört alt boyuttan oluştuğunu ifade etmiştir. Bu boyutlar; gerçekler, bireysel psikoloji, işlemler/etkileşimler, ilişki etiği olarak bilinmektedir. Daha sonra Boszormenyi-Nagy tarafından ilk çalışmalarında bahsedilmemiş olmasına rağmen kendisi tarafından 2000 yılında yapılan çalışmada bu modele beşinci bir boyut daha eklemiştir (Akt., Ducommun-Nagy, 2018). Bu boyut ontik/ilişkisel boyut olarak adlandırılmakta ve diğer dört boyutu da içine alan bütünleştirici bir boyut olarak tanımlanmaktadır. Ducommun-Nagy (2024), bu beş boyutun her birinin kendine özgü değişkenlerinin ve kaynaklarının olduğunu ifade ederek bu beş boyutu “İlişkisel Dinamiklerin Beş Boyutu” olarak adlandırmıştır.

Bu beş boyut içerisinde bu terapi kuramının temel taşı olan ve aynı zamanda mevcut çalışmanın konusu olan ilişki etiği boyutu hem aile ve çift terapisine hem de bu ilişkileri anlamaya yönelik çalışmalara önemli bir katkı sağlamaktadır (Cho ve ark., 2025).

Bağlamsal terapi kuramının beş alt boyutu aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1. Boyut: Gerçekler

Bu boyut bağlamsal terapi kuramının ilk boyutu olarak bilinmektedir. Gerçekler boyutu isminden de anlaşılacağı üzere yaşamla ilgili gerçekleri kapsamaktadır. Bireyin hayatında var olan olumlu ve olumsuz her durumu, kendinden bağımlı veya bağımsız

yaşanan her olayı ifade etmektedir. Bu gerçekler değiştirilmesi zor olan unsurlardır (Altınok, 2022). Ducommun-Nagy (2024) bu boyutun “verili etmenleri” (givens)” kapsadığını ifade etmektedir. Yani biyolojik ve somatik sağlık, geçmiş yaşantılar, gelişim sürecindeki deneyimler ve bu gibi unsurlar gerçekler boyutunu kapsamaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). Kaçınılmaz ve inşa edilen gerçekler olmak üzere iki boyutu vardır. Kaçınılmaz gerçekler kişinin biyolojik cinsiyeti gibi değiştirilmesi mümkün olmayan özelliklerdir. İnşa edilen gerçekler ise toplumsal değerlere yönelik inşa edilen cinsiyet inançları gibi özellikleri kapsamaktadır (Shannon, 2017). Gerçekler boyutuna işlenen özellikler bireyin kendisi veya sosyal çevresi, hatta ailesinin yaşadığı haksızlıklar olduğu vurgulanmaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Ulrich, 1981). Örneğin, bir grubun maruz kalmış olduğu adaletsizlikler yüzünden gelecek nesillere aktarmış olduğu dış dünyanın güvensiz olduğuna yönelik inançlar gerçekler boyutunda işlenmektedir (Shannon, 2017). Yaşanan bu adaletsizlikler sağlıklı şekilde çözülüp anlaşılmazsa, bireyin çift ilişkileri de dahil olmak üzere diğer ilişkilerine de yansıyabilmekte olduğu vurgulanmıştır (Daneshpour, 2025). Daha geniş açıdan bu duruma başka bir örnekle bakılacak olursa; bireyin erken yaşam döneminde ebeveynleri arasında çözüme ulaşmayan sorunlar çocukta bölünmüş sadakat (split-loyalty) durumu ortaya çıkarabilmektedir (Daneshpour, 2025). Ve böyle bir ailede büyümek ve bu duruma sahip olmak kişinin ilerleyen yaşamında ilişkilerini etkileyebilir. Kişi fark etmese bile geçmişinde yaşamış olduğu böyle bir yaşam öyküsü vardır. Yaşanan ve değiştiremeyeceği bu durum bireyin ilişki kurma biçimlerini etkileyebilir (Hargrave ve Pfitzer, 2003).

2. Boyut: Bireysel Psikoloji

İsminden de anlaşılacağı üzere bu boyut kişinin “intrapsişik” dünyasıyla ilişkilidir. Bireyin duygu, düşünce ve davranışları aynı zamanda fanteziler, bağlanma stilleri, sembolik

süreçleri yani bilinçli ve bilinçsiz şekilde bireyi etkileyen tüm psikolojik faktörler bu boyutta birleştirilmiştir (Ducommun-Nagy, 2024). Bireysel psikoloji boyutu öznel bir boyut olarak bilinmekte ve kişinin çevresel faktörlerden gelen verileri, bilgileri, aynı zamanda ilişki içerisinde karşı taraftan gelen bir bilgiyi kendi iç dünyasına, tecrübelerine, duygu, düşünceler, anılar sisteminde nasıl kabullendiği, benimsediği ile bağlantılıdır (Boszormenyi Nagy ve Krasner, 1986). Her bir birey aynı olayı farklı şekilde algılayabilir. Ayrıca, aynı genetik mirası taşıyan kişiler dahi farklı bireysel psikoloji geliştirebilirler. Yine her benzer yaşantı bireylerin psikolojisinde farklı şekilde iz bırakabilir (Hargrave ve Pfitzer, 2003). Çift ilişkilerinde bu süreç yani, bireysel psikolojinin romantik ilişkiyi etkilemesi karşılıklı belirleyicilik prensibine göre işler (Bandura, 1986). İlişki üyeleri fark etmeksizin kendi öznel deneyim ve dürtülerini bu ilişkiye aktarabilirler (Daneshpour, 2025).

3. Boyut: İşlemler/Etkileşimler

Bu boyut bireyin çevresindeki etkileşimde olduğu sosyal çevresi, sosyal gruplarıyla ilgilidir. Aile sisteminin dinamiği, iletişim tarzları, etkileşimleri bu boyutla açıklanabilmektedir (Ducommun-Nagy, 2024).

4. Boyut: İlişki Etiği

Dördüncü boyut olan ilişki etiği boyutu bağlamsal terapi kuramının temel kavramıdır. İlişki etiği boyutu, diğer üç boyutun üzerinde bir “şemsiye” olarak tanımlanmıştır (Hargrave ve Pfitzer, 2003). Bu boyut, ilişkilerdeki sadakat, güven, karşılıklılık ilkeleriyle ilgili kısımları kapsamaktadır. Yukarıda bahsedilen görünmez sadakat durumu da bu boyutta kendini göstermektedir (Ducommun-Nagy, 2024). İlişki etiği boyutu aile ve çift ilişkilerinin devamlılığında en güçlü faktör olarak bilinmesiyle beraber bu ilişki dinamiklerinin bozulmasının da başlıca sebebidir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). Burada bahsedilen etik kavramı ahlaki süreç ve değerlerle ilgili değildir. Daha çok kişinin ilişkilerinde

partnerler arasında eşitlikçi bir denge kurmaktan, adaletten ve bu ilişki üyeleri arasındaki alma-verme dengesinden bahsetmektedir (Van Heusden ve Van den Eerenbeemt, 1987, akt., Daneshpour, 2025). İlişkilerde ilişki etiği kavramı ihlal edildiğinde yani, bireyler arasında alma-verme dengesi bozulduğunda ilişkide çatışmalar yaşandığı görülmektedir. Sağlıklı aile veya romantik ilişkilerde bağlılık ve güven aracılığıyla bir ilişkinin esas ilkeleri olan adalet, bağlılık ve karşılıklılık unsurlarının geliştirilmesi oldukça önemli bir süreçtir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1984). Bahsedilen bu bileşenler sayesinde ilişkilerde alma-verme süreci daha dengeli hale gelmekte, sorunlar çözüme kavuşarak, güven inşa edilmekte ve ilişkiler daha sağlıklı şekilde ilerleyebilmektedir (Altınok, 2022). Bağlamsal terapi yaklaşımını benimseyen çift terapistleri ilişki etiği kavramını sağlıklı ilişkinin temelleri için en önemli role sahip olan ana kaynaklardan biri olarak görmektedirler (Daneshpour, 2025). İlişki etiği boyutuna mevcut bölümün ikinci kısmında daha detaylı şekilde yer verilmiştir.

5. Boyut: Ontik/İlişkisel Boyut

Ontik boyutun bireyin “Benlik” (Self) tanımı için bir başkasıyla “Öteki” ile ilişki kurma ihtiyacı ile ilgili olduğu vurgulanmaktadır (Ducommun-Nagy, 2024). Ducommun-Nagy (2024) “Ben” ve “Öteki” ayrımının altı farklı ilişki modu, ilişki biçimiyle kurulduğunu ifade etmiştir:

- *Mod 1 ve 2:* Kişinin kendi iç sesiyle, zihniyle veya hayali bir arkadaşıyla kurduğu içsel diyaloglardan oluşmaktadır.
- *Mod 3:* Birleşme olarak adlanmakta ve iç içe geçmiş (ebeveyn ve çocuk gibi) benliklerin “biz” diyerek başkasıyla diyalogu olduğu ifade edilmektedir.
- *Mod 4 ve 5:* “Nesne olma” şeklinde adlandırılmaktadır. Bu mod Martin Buber’in Ben-O (I-IT) ilişkisine benzer şekilde olduğu söylenmektedir. Bir tarafın diğerini

kullanılacak “nesne” olarak görmesi şeklinde ifade edilir. Daha geniş şekilde, bir tarafın diğerini sömürmesi, özgür irade hakkına saygı duymaması şeklinde ifade edilebilir.

- *Mod 6:* Diyalog olarak adlandırılmaktadır. En gelişmiş ilişki biçimidir. Martin Buber’in “I-Thou” (muhabbet niteliği olan Ben ve Öteki Birey ilişkisi) diyaloguna benzer şekildedir. Yani tarafların birbirine adil davrandığı, saygı duyduğu, insanlığını ve benzersizliğini tanıdığı ilişki biçimi olduğu vurgulanmaktadır.

İlişki Etiği

Bağlamsal terapinin temel taşı olarak adlandırılan ilişki etiği boyutu ilişki yaşayan bireyler arasında birbirine karşı olan güven, sadakat, adalet, hak etme ve yükümlülüklerden oluşmaktadır (Hargrave ve ark., 1991). Boszormenyi-Nagy ve Krasner’e (1986) göre, güven ilişkilerin devamlılığı için oldukça önemli olan bir kavramdır. Sadakat kavramı ise Gangamma ve diğerleri (2015) tarafından bireyin erken yaşam döneminde ebeveynleriyle arasında kurulan bağ ve aynı zamanda yetişkinlik döneminde hayatına dahil olacak diğerleriyle arasında kurduğu bağ olarak ifade edilmektedir. Hak etme kavramı da Boszormenyi-Nagy ve Krasner (1986) tarafından etik “güvence” olarak adlandırılmıştır. Kişinin ilişki içerisinde şefkat, ilgi gibi değerleri hak ettiğini düşünmesi olarak da ifade edilebilir.

İlişki etiği bir ilişkide içerisinde yer alan bireylerin ilişkilerde karşı tarafa verdikleri ve karşı taraftan almayı hak ettiklerini düşündükleri şeyler arasındaki adaletli dengeyi oluşturmaktadır (Hargrave ve ark., 1991). İlişki etiği kavramı adalet temelli kavram olup ilişki üyelerinin karşılıklı sorumlulukları ve hakları arasında dalgalanan “hareket halindeki dengeyi” ifade eder (Boszormany-Nagy, 1996). İlişkisel açıdan etik bir ilişkide olmak kişinin

hak ettiği ilgiyi ve sevgiyi alabilmesi aynı zamanda kendisi de partnerine hak ettiği ilgi ve sevgiyi verebilmesi demektir (Altınok, 2022). İlişki etiği boyutu da bireysel psikoloji boyutu gibi öznedir. Yani, ilişki üyeleri arasındaki alma-verme dengesini, ilişki dinamiklerini, sevgi, adalet, güvenilirlik, hak sahibi olma, denge ve bunun gibi diğer değerler bireyler arasında oluşmakta olup, her romantik ilişki içerisinde farklılıklar göstermekte, sevgi ve güvenilirlik gibi özel güçler bir nesilden diğerine aktarılabilmektedir (Hargrave ve Pfitzer, 2003).

Her terapi modelinin birbirlerinden farklı olsa da temel benzerlikleri vardır. Örneğin; empati kurmak, onaylamak ve bunun gibi terapi kuramlarının “ortak faktörleri” olarak adlandırılan benzerliklerdir (Sprenkle ve Blow, 2004). Bu kavramları kendi terapi modeline dahil etme ve uygulama biçiminde her terapi kuramının kendine yönelik farklılıkları olduğu belirtilmektedir. Bu terapi kuramlarından ve hatta aile terapisi kuramlarından biri olan bağlamsal terapi kuramında ise bahsedilen bu kavramlar ilişki etiği çerçevesinde toplanarak uygulanmakta ve bu modelin önemli bir özelliği olarak bilinmektedir (van der Meiden ve ark., 2019).

Boszormenyi-Nagy'nin ilişki etiği kavramını geliştirme sebebi olarak ilişkilerde kalıplaşmış şekilde önceden belirlenen ahlaki ve dini değerlerin ilişkilerdeki adaleti ve çok yönlülüğu sağlayamadığını görmesi sebebiyle diyalog temelli bu kavramın ilişkilerdeki adaleti sağlama konusunda daha güçlü ve yeterli olacağını düşünmesi olarak nitelendirilmektedir (Ducommun-Nagy, 2024). Yani, bir ilişkiye dahil olan ilişki üyeleri karşılıklı diyalog kurarak, kendisi ve karşı tarafın eylemlerinin birbirlerini nasıl etkileyeceğini keşfederek, kendisine yapılmasını istemediği şeyi karşı tarafa da yapmaması gerektiğine veya aksine kendisine yapılmasını istediği eylemleri karşı tarafa da göstermesi gerektiğine yönelik istek ve çaba ilişki etiği kavramının daha dengede olmasını sağlayabilir (Ducommun-Nagy, 2024). Etik, genel olarak bireye karşı doğru veya yanlıştan ziyade

“neyin adil olduğunu ve neyin borçlu olduğunu” vurgulamaktadır (Ducommun-Nagy, 2002, akt., Shannon 2017).

Genel olarak literatür incelendiğinde, ilişki etiği kavramı geçmiş nesillerden miras taşıyarak şimdiki ilişkileri etkilemekle birlikte gelecek nesillere de etki edebilmekte olduğuna yönelik bilgiler bulunmaktadır. Bu yüzden bu kavramın ele alınması ve işlenmesi gelecek nesillerin de refahını gözetmek için önemli olduğu ifade edilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1987). Yani, ilişkinin sadece şimdiki zamanda ilişki üyelerine yönelik etkilerden ziyade ilerleyen zamanlarda gelecek nesillere miras bırakılacak etkilerden de bahsetmek gereklidir (Ducommun-Nagy, 2024).

İlişki etiği karşılıklı bakım verme ilkesine dayanarak insanlar arasındaki ilişkileri onarmaya ve geliştirmeye odaklanmaktadır ve bu odak günümüzde oldukça büyük bir role sahiptir (van der Meiden ve ark., 2019). Bağlamsal terapi kuramının dördüncü boyutu olan ve kuşaklar arası ve kuşak içi ilişkileri kapsayan (Kawar ve ark., 2019), ilişki etiği boyutu kendisi de iki boyuttan oluşmaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986):

1. **Dikey İlişkiler:** Bu boyut bireyin ebeveynleri ve çocuklarıyla arasındaki ilişkilerini yansıtmaktadır (Van Heusden ve Van den Eerenbeemt, 1987, akt., Altınok, 2022). Adından da belli olduğu üzere dikey bağlamda, asimetric şekilde ilerlemektedir ve bakım etiği tarafından düzenlemekte olduğu ifade edilmektedir. Burada adalet sisteminden çok ebeveynin çocuğa yönelik sergilediği bakım sistemi ön plandadır (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). Yani burada karşılıklılık değil, ebeveynin çocuğunu koruması, bakım vermesi, sevgi göstermesi, güvenli sınırlar içerisinde büyümesini sağlamaya yönelik yükümlülükleri ifade edilmektedir. Çocuğun burada bakım verme gibi bir yükümlülüğü, ebeveynine karşılık verme gibi bir sorumluluğu bulunmamaktadır.

Buna rağmen ebeveynin böyle bir beklentiye girmesi sağlıklı olacağı gibi, karşılık olmamasına rağmen bakım verme yükümlülüğünü sağlamaya devam etmeli olduğu belirtilmiştir (Hargrave ve Pfitzer, 2003). Tam da bu yüzden bu boyut asimetrik şekilde ilerleyen boyut olarak bilinmektedir. Eğer ebeveyn ve çocuk arasındaki bu dikey ilişkiler teoride bahsedildiği şekilde ilerlemezse yani, ebeveyn çocuğuna yetersiz derecede sevgi, şefkat ve bakım verirse, bu zaman dikey ilişki dengesiz şekilde ilerleyebilir. Bahsedilen boyutta yeterli derecede dengeli ve güvenli bir ailede büyümemiş çocuk için ebeveynleştirilme ve sadakat çatışmaları gibi sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Gangamma ve ark., 2015). Sadakat çatışmaları kendini iki şekilde gösterebilmektedir. Biri “bölünmüş sadakat” diğeri ise “görünmez sadakattir” (Boszormenyi-Nagy ve ark., 1991, akt., Coppola ve ark., 2021). Bölünmüş sadakat çatışması yaşayan bir çocuk her iki ebeveyni arasındaki sorunlar ve güvensizlik sonucunda, ebeveynlerine yönelik beslediği güven duygusunu kaybedebilmektedir.

2. **Yatay ilişkiler:** Bu ilişki boyutu diğer boyuttan farklı olarak simetrik ve alma-verme dengesine bağlı şekilde ilerler (Van Heusden ve Van den Eerenbeemt, 1987, akt., Altınok 2022). Bu boyuta dahil olan ilişkiler bireyin kardeşleriyle, arkadaşlarıyla, partneriyle yani, kendisiyle benzer konumda olan bireylerle kurduğu ilişkilere dir. Burada yükümlülükler adalet sistemine dayanmakta olup karşılıklı şekilde ilerlemektedir. Burada ön planda bakım etiği değil, adalet etiğidir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). Mevcut çalışmanın konusu ile ilgili olarak bu tez kapsamında daha çok yatay ilişkilere dahil olan romantik ilişkiler incelenmektedir.

Ailede, nesiller arası bir haklar ve yükümlölükler defteri vardır. Başka bir deyişle, ailedeki bireyler ya dengeli, adil ve güvenilir ilişkilerden oluşan bir miras ya da dengesiz, adaletsiz ve güvenilmez ilişkilerden oluşan bir miras devralırlar (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1987). Ivan Boszormenyi-Nagy alma verme dengesinin bireyin çocukluk sürecinde öğrendiği ve ilerleyen yaşlarda kendi hayatında kurduğu ilişkilere yansıttığı bir sistem olduğunu vurgulamaktadır. Birey çocukluk döneminde alma verme dengesinin işleyişiyle ilgili sürecin tam karşılanamadığı bir ortamda örneğin, güvensiz veya tutarsız bir aile ortamında büyüdüğünde bu çocuğun duygu, düşünce, davranış ve gelişimsel sürecinde önemli rol oynayarak “dönen tabak/sofra” (revolving slate) şeklinde ifade olunan bir duruma yol açabileceği düşünülmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1984) “Dönen tabak/sofra” ifadesi bireyin hayatında çözülmeyen, dengeye oturmayan ve yüzleşilmeyen, geçmiş kuşaklardan kalan adaletsizlik, güvensizlik ve acı verici tecrübelerin gelecek hayatında da kendini göstererek ilişkilerinde bu süreci izlemesi şeklinde ifade edilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1987).

Bunun yanı sıra Boszormenyi-Nagy ve Krasner (1986), her bireyin adalet ve güvenilirlik duygusunun dünyaya göz açtığı ilk anlardan itibaren gelişmiş olduğu fikrini savunmaktadır. Bu adalet ve dürüstlük duyguları aile ilişkilerinin dinamiği içerisinde, her ailenin yapısına, alma-verme dengesini nasıl sağladığına bağlı olarak kişide daha da gelişmekte veya gerilemekte olduğundan yukarıda bahsedildi. Bu adalet kavramı sayesinde birey alma-verme dengesini öğrenebilmekte, ilişkinin ilerleyebilmesi için neyi verme hakkına sahip olduğunu ve karşı tarafın neyi vermesi gerektiğini anlayabilmektedir (Hargrave ve Bomba, 1993, akt., Altınok, 2022). Doğuştan gelen adalet duygusu sayesinde birey alma-verme dengesini kurarak ailede güveni de inşa etmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986; Boszormenyi-Nagy ve Ulrich, 1981). Yani birey sahip olduğu bu duygu sayesinde ilişkide hak ettiği kadarını alıp, gerektiği kadarını verdiğinde (Altınok, 2022) ve her bir aile

üyesi, ailenin iyiliğini gözeterek karşılıklı şekilde bu dengeyi sağladığında bu ilişkide güven duygusu inşa edilebileceği vurgulanmaktadır (Hargrave ve Pfitzer, 2003). Üyeler arasında alma-verme dengesi sağlıklı şekilde ilerledikçe güven ilişkisi daha da artarak, bireyin verme isteğini daha da pekiştirmektedir. Bu zaman birey için artık güven inşa olunmuştur ve sağlam bir temele sahiptir, verdiği kadarını alacağını bilmektedir. Adalet ve güven duyguları korunmaya devam ettikçe kalıcı hale gelen bu denge sayesinde ilişki daha sağlıklı ilerleyebilmekle beraber duygusal ihtiyaçlar karşılıklı bir şekilde tatmin edilmektedir (Van Heusden ve Van den Eerenbeemt, 1987, akt., Altınok,2022).

İlgili alanyazın incelendiğinde, ilişki etiğinin adalet, sadakat ve güvene dayalı bir kavram olduğu görülmüştür. Hak görme ifadesi kendini birçok şekilde gösterebilmektedir. Altınok'un (2022) çalışmasında yer verdiği üzere hak görme kavramı ilişki etiğinin alt boyutlarını temsil etmektedir; hak görme-alıcı, hak görme-verici, hak görme-yıkıcı. Bu boyutların ortak özelliğini ise Boszormenyi-Nagy ve Krasner (1986) bireyin saygı, sevgi ve ilgi almayı etik bir çerçevede garantilemesi şeklinde belirtmişlerdir. Örneğin, çift ilişkilerinde partnerlerden birisi karşı tarafa ilgi, anlayış ve şefkatle yaklaştığında karşı taraf için güvenli bir alan yaratmakla birlikte, partnerinden de aynı güvenli alanı görme konusunda adaletli bir şekilde hak kazandığını düşünebilir (Altınok, 2022). Alma-verme dengesi açısından da baktığımızda kişi şefkat, ilgi, anlayış ve bu gibi özellikleri partnerine “vererek” karşı taraftan da aynı özellikleri kendisi için “alacağı” konusunda bir beklentiye girer ve bir nevi “almayı” garantilediğine inanır (Gangamma ve ark., 2015). Bu da yukarıda bahsedilen ilişki etiğinin yatay boyutuyla yani, kendisiyle aynı konumda olan birisinden karşılık beklemeyle ilgilidir. Ama bu her zaman hak ettiği ilgiyi alacağı anlamına gelmemektedir. Bazen bu alma-verme dengesi bozulabilmekte ve bu şekilde ilerleyen ilişkilerde adalet ilkesi de bozulduğu için güven duygusu da zamanla yerini güvensizlik duygusuna bırakmaktadır (Hargrave ve Pfitzer, 2003). Çünkü alma-verme dengesini sürdürme yetenekleri her bireyde farklı şekilde

gelişebilmektedir, bu da kişinin daha çok dikey ilişki boyutlarıyla yani, erken yaşamı zamanında edindiği deneyim ve tecrübelerle bağlı olduğu düşünülmektedir (Altınok, 2022).

Çiftler ilişki içerisinde karşı taraftan almaya hakkı olduğu değerlere odaklanmaktan çok, her ikisi de vermeye odaklandığı zaman ilişkilerde alma-verme dengesinin daha sağlıklı olduğu görülmektedir (Grames, 2008). Yani, çiftler burada “ben bu kadar verdim, şimdi sen bu kadar vermelisin” gibi bir sürece girmeden, bunların sağlıklı bir ilişkide zaten olması gerektiğine inanırlar ve kendilerinde karşı tarafa “verme” hakkını görürler. Bir diğer ifadeyle, ilişki üyeleri karşı tarafa güvendiği için şüphe duymadan “verebilmektedir” çünkü kendi hak ettikleri ve ihtiyaçlarının karşılanacağına dair partneri tarafından verilen güven duygusuna sahiptir (Hargrave ve Pfitzer, 2003). Genel olarak Boszormenyi-Nagy sadece çift ilişkilerinde değil, tüm ilişkilerde bu eylemin herkes tarafından yapıldığını, herkesin bir hesap defterinin olduğunu ve bu hesap defterinde kimlerden ne kadar aldıklarını ve kimlere ne kadar verdiklerine yönelik bir hesap tuttuğunu ifade etmiştir. Bu hesap defterine yönelik olarak da ilişkilerde adalete dayalı bir karşılık beklendiğini tanımlamıştır (Kalayjian ve Paloutzian, 2009). Hatta subjektif ve objektif gerçeklik algısını kısmen kaybetmiş psikoz hastalarının da alma-verme dengesine yönelik hesap defteri tutma eylemi gerçekleştirdiklerini gözlemlemiştir. Bu durumu “adil bir dil, psikoz hastalarının duyabildiği tek dildir” şeklinde de ifade etmiştir. Gerçekleştirdikleri eylemleri, davranış biçimleri ve düşünce yapıları her ne kadar olumsuz ve yanlış da olsa antisosyal kişiliğe sahip olan bireyler yaptıklarının bir karşılıklılık ilkesine dayandığını ifade etmektedir (Kalayjian ve Paloutzian, 2009).

Bahsedilen karşılıklılık ilkesinde birey aldıklarını vermeye borçlu/yükümlü hisseder, aynı zamanda verdikleri için de hak ettiğini adil şekilde alması gerektiğine yönelik bir karşılık bekler. Bu karşılıklı alma-verme daha farklı ve olumsuz bir şekilde de gelişebilir. Kalayjian

ve Paloutzian (2009), bunu kindarlık perspektifinden değerlendirek alma-verme dinamiğindeki gibi “sen beni kırıyorsun, ben de seni kırdım” şeklinde bir karşılıklılık olduğunu da ifade etmektedirler. Hatta bu yazarlar, çift ilişkilerinde yaşanan çatışma ve problemler zamanı ortak noktaya gelmelerindeki en büyük engelin bu olduğunu iddia etmişlerdir.

Alma-verme dengesinin sabit ilerlemediği ve adil olmayan bir aile dinamiğinde büyüyen bir çocuk için ilerleyen yaşlarında kurduğu ilişkiler hem kendisi hem de karşı taraf için sağlıklı ve güvenli olmayacak şekilde gelişmesiyle beraber hatta bazen patolojik durumlar da görüldüğü vurgulanmaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). Bu zaman kişiler açısından bu durum birçok şekilde ifade edilmektedir. Örneğin, birey hak ettiği ve garanti ettiği ilgiyi almamasına rağmen karşı tarafa daha fazla verme eğilimi gösterir, bu durum kişinin hak görme-verici boyutunda olduğunu göstermektedir. Veya tam tersine yine aynı şekilde adil olmayan ailede büyüyen bir yetişkin ilişkide “vermemesine” rağmen “almaya” daha çok odaklanmakta ve karşı tarafa bir şey vermeyi değil karşı taraftan bir şeyler almayı kendinde hak görmektedir. Bu da kişinin hak görme-alıcı alt boyutuna ait olduğunu göstermektedir. Her iki hak-görme boyutunda da bireylerin ihtiyaçları ya görmezden gelinmektedir ya da ihmal edilmektedir. Kişilerin ihtiyaç duydukları hakları karşılanmadığında bazen daha yıkıcı durumlar ortaya çıkabilmektedir (Altınok, 2022). Gerçekleşen bu yıkıcı yollara örnek olarak tehdit, manipüle etme, paranoid tutumlar, düşmanlık, sevgi yoksunluğu veya ilişkiden tamamen ayrılma gibi durumlar gösterilebilir (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986; Hargrave ve Pfitzer, 2011). Bu şekilde davranışlar sergileme de hak görme-yıkıcı alt boyutu ile ilgilidir.

Yıkıcı hak görme kavramına ait olan bireylerin genellikle incitilmiş ve haksızlığa uğramış bireyler olduğu ifade edilmiştir. Bu kişiler dünyanın onlara borçlu olduğu inancına

sahip olmaktadır. Önemsenmemek onlar için acı verici bir durum olabilmektedir. Bu sebeple onlar yaşadığı bu acı verici durumun telafi edilmesini beklerler. Hatta sorumlusu olmayan kişilerden bile örneğin, partner ve arkadaşlarının yanı sıra kendi çocuklarından bile bu borcu ödemesini, bu durumu telafi etmesini beklerler (Hargrave ve Houltberg, 2020; van Bremen ve Natrajan-Tyagi, 2025). Bu boyuta ait olan bireyler aynı zamanda diğerlerinin haklarını ve acılarını görmezden gelme, diğerlerine zarar verme gibi durumlarda kendilerini haklı görebilirler. Kendilerinde kendi çıkarlarına göre davranma hakkı olduğu inancına sahiptirler (van Bremen ve Natrajan-Tyagi, 2025). Bir arkadaşından veya partnerinden yıkıcı hak görme eğilimlerine maruz kalan bir yetişkin gerektiği zaman bunu engelleyebilir, sınır çizerek o kişiyi hayatından çıkarabilir. Fakat çocuklar açısından değerlendirildiğinde bu durum ne yazık ki bu kadar kolay gelişmemektedir (Kalayjian ve Paloutzian, 2009). Ebeveynlerinin her ikisi veya sadece birisi tarafından yıkıcı hak görmeye maruz kalan bir çocuğun onlarla ilişkilerini kesmek gibi bir durumu yoktur. Her ne kadar ebeveyn çocuğuna yönelik sömürücü davranışlarda da bulunsa çocuk ebeveynine sevgi ve bağ duygusuyla bağlıdır. Ebeveynler kendilerine miras kalan yıkıcı hak görme duygusuyla çocuklarına yönelirler, karşılanmayan ihtiyaçlarının çocukları tarafından karşılanmasını bekleyerek bir nevi çocuklarını “ebeveynleştirirler” (Boszormenyi-Nagy, 1996). Dikey ilişki etiği boyutunda da bahsedilen bu kavram çocuğun ilerleyen gelişim evrelerinde akranlarıyla kuracağı ilişkilerde dengesizliğe yol açabilmektedir.

Ebeveynleri tarafından ihmal edilen, ihtiyaçları karşılanmayan, yıkıcı hak görmeye maruz kalan, incinmiş çocuklar için affetme kapasitesi, adaletli muamele gören, yeterli ilgi ve sevgi verilmiş kişilere oranla çok daha düşüktür. Yani, defalarla haksızlığa uğramış ve bunları biriktirmiş bir insan ikinci kişi için geçerli bir sebebi de olsa affetmeyi reddetme eğilimi gösterebilmektedir (Kalayjian ve Paloutzian, 2009). Başka bir örnekte, ebeveynleri tarafından çocukluk döneminde ihmal edilen bireyler ergenlik dönemine geldiğinde olumsuz

davranışlar sergileme eğilimlerinde olabilmektedirler. Bu ebeveynler ilerleyen yıllarda yani çocuklarının artık ergenlik çağına geldiği zamanlarda bu durumu düzeltme eğilimleri gösterebilir ve çocuklarına karşı daha ilgili davranabilirler. Fakat çocuklarının onları affetmesi için artık geç olabilir, çünkü ergenlik çağına gelen bu bireyler artık fazlasıyla haksızlık biriktirmiştir. Bu bağlamda ebeveynlerinin çocukken onlara yaptığı gibi onları umursamazlar (Kalayjian ve Paloutzian, 2009). Burada da aslında ergen bireyin çocuklukta kendine karşı yapılan haksızlığa karşılık verdiği görülmektedir.

Boszormenyi-Nagy diğer aile terapistlerinden farklı olarak kuşaklar arası teoriye daha çok önem vermiştir. Bir aile dinamiğinde var olmayan adalet ve güven duygusu içinde yetiştirilen kişi yıkıcı haklılık geliştirebilmekte ve bu yıkıcı haklılığı ile hem kendisine hem de diğer nesillere zarar vermekte, aynı zamanda bu yıkıcı haklılığı gelecek nesillere aktararak “dönen tabak/sofra” (revolving stale)” geliştirmekte olduğu fikrini savunmaktaydı (Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986; Hargrave ve Pfitzer, 2003). Bu sürekli dönen tabak/sofra yapısına yönelik olarak görünmez sadakat (invisible loyalty) kavramı öne sürülmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1984).

Buradan anlaşıldığı üzere hak görme kavramı Altınok’un (2022) çalışmasında da belirttiği üzere üç şekilde kendini göstermektedir. Hak görme-verici: partnerine yönelik hak görme, daha çok fedakâr konumdadır, hak görme-alıcı: kendisine yönelik hak görme ve fazla talepkâr, hak görme-yıkıcı: hak ettiğini düşündüğü bir şeyi pasif veya aktif saldırgan eylemlerle elde etme (Altınok, 2022). Bu kuramdaki hak görme kavramı narsisistik hak görme anlayışından kısmen farklı bir kavram olarak bilinmektedir. Altınok (2022), bu kavramı metaforik şekilde alma-verme dengesinin terazi duruşunu simgelediğini vurgulamakta, patolojik bir yapı olmadığını ifade etmektedir.

Bu boyutların yanı sıra Altınok (2022), ilişki etiği kavramının bir alt boyutu daha olduğunu belirtmiş ve bu boyutu “dengeli-iltimaslı” boyut olarak adlandırmıştır. Bu boyut daha eşitliğe dayanan bir boyut olarak bilinmektedir (Altınok, 2022). Bu boyuta dahil olan çiftler arasındaki alma-verme dengesi daha eşitlikçi ve karşılıklı ilerlemekle birlikte, ilişkide bir tarafın sadakat, sevgi, saygı, özen, yakınlık ve bunun gibi birçok değerleri almaya kendinde hak görmesiyle beraber karşı tarafa da vermesi gerektiği hakkını kendinde görmektedir (Altınok, 2022). Burada bahsedilen güven de aslında kişinin alma-verme dengesinde “haklarının teslim edileceğine” yönelik bir güven olarak bilinmektedir. İlişki belirli bir süredir bu denge korunarak ilerlemişse geleceğe yönelik süreçte de bu dengenin bozulmayacağına dair inancı ifade etmektedir (Hargrave ve ark., 1991). Erken gelişim döneminde bireyde güven inşası ebeveynin sorumluluğunda olan bir süreçtir. Eğer bu süreç sağlıklı ilerlerse yetişkinlik dönemindeki ilişkilerde de aynı şekilde alma-verme dengesi korunarak ilerleneceği düşünülmektedir (Ducommun-Nagy ve ark., 2023)

Genel olarak dikey ilişkilerde ebeveyn çocuktan verdikleri için karşılık beklemez tam tersi şekilde kendi ebeveynlerinden aldığı ilgi ve sevgiyi yetişkinlik sürecinde kendi çocuğuna aktarma isteği sergilemektedirler. Bu ilişkiler nesiller arası dikey aktarım olarak bilinmektedir. Sağlıklı bir aktarım söz konusu olduğunda kişi adaletli davranmayı, diğerlerini de önemsemeği öğrenmekle birlikte sağlam ve güvenli arkadaşlık, kardeşlik ve romantik ilişkilerini yani yatay ilişkilerini sürdürebilmektedir (Altınok, 2022; Hargrave ve Pfitzer, 2003; van Bremen ve Natrajan-Tyagi, 2025). Bu zaman bu bireyler yapıcı haklılık yani yapıcı hak görme kazanmaktadırlar (van Bremen ve Natrajan-Tyagi, 2025). Boszormenyi-Nagy, diğer insanlara verdikleri sayesinde insanların kendilerinde “yapıcı haklılık” biriktirmeye başladığını ifade eder. Terapötik ortamda ise bağlamsal terapiye göre iyileşme süreci farkındalık yaşamakla beraber, insanda vermeye yönelik gelişen istekle başlar. Yani, insan karşı tarafa cömert davranarak yapıcı haklılık kazanmakta, karşı taraf da bu cömert

davranıştan bir kazanç elde etmektedir. Terapistlere göre bu çifte kazançtır (Ducommun-Nagy, 2018).

Bireylerin yetişkin ilişkilerindeki çatışmalar erken yaşam dönemindeki deneyimledikleri “etik durgunluk” olarak isimlendirilen umutsuzluk, umut kaybı ve güven kaybı gibi aile dinamiklerini güvenilmez olarak algıladıkları için gelişmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1984). Geçmişte yaşanmış adil olmayan davranışlardan kaynaklı olarak bireyler yıkıcı hak görmeyi ilerleyen dönemlerde yakın ilişkilerine aktararak, aslında suçlu olmayan partnerlerine ve diğer ikinci kişilere intikamcı şekilde yaklaşmaktadırlar (Daneshpour, 2025; Fishbane, 2023). Yani geçmişten kalan adaletsizliğe uğramışlık duygusuyla yıkıcı hak görmenin hala devam etmesi etik durgunluk olarak adlandırılmaktadır, bireyin bu sebebe göre “etik kredisi” olduğu varsayılmaktadır (Daneshpour, 2025).

Daneshpour’a (2025) göre geçmişte yaşanan adaletsizliğe karşı yıkıcı hak görme davranışı geçerli olabilirdi, fakat bunu şimdiki zamanda üçüncü kişiye aktarılması ilişkideki alma-verme dengesini bozarak adil olmayan bir duruma sebep olduğunu ifade etmektedir. Başka bir sözle, birey geçmişte bu sebepten dolayı haklı olabilirdi, bunu şimdiye taşıması ve başkasını cezalandırması onun haklı olduğunu göstermemektedir.

Her çift ilişki etiği dinamiklerini müzakere ederek, diyalog kurarak ve uyum sağlayarak kendileri belirlemektedir. Ve zaman geçtikçe çiftin benzersiz ilişkisi devamlı diyalog ve uyum sağlama becerileri sayesinde ilişki etiği dinamikleri, alma-verme dengesi daha da güçlü hale gelebilmektedir (Daneshpour, 2025).

İlişki Etiği ile İlgili Araştırmalar

İlişki etiği ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Türkiye’de Altınok’un (2022) gerçekleştirmiş olduğu “Bağlanma stilleri, cinsiyetçilik ve benliğin ayrımlaşmasının ilişki etiği üzerindeki yordayıcı etkisinde mizacın düzenleyici rolü” çalışması dışında herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Genel olarak, uluslararası araştırmalar incelendiğinde ise ilişki etiği ile partner şiddeti ve bağlanma stilleri (Adkins, 2010), ilişki doyumu (Gangamma ve ark., 2012), ayrılıp barışma döngüsü ve ilişki doyumu üzerinde etkisi (Shannon, 2017) alkol kullanım düzeyi (Patton ve Weigold, 2022), ebeveyn sadakatsizliği ve ebeveyn çatışmaları (Schmidt ve ark., 2016), evlilik doyumu, depresyon ve sağlık sorunları (Grames ve ark., 2008), benliğin ayrımlaşmasının sadece dikey ilişkiler (Lee, 1993), hem dikey ve yatay ilişkilerle (Rived-Ocaña ve ark., 2020), bağlanma stilleri (Coppola ve ark., 2021) ve bu gibi başka değişkenlerle ilişkilerine yönelik çalışmalar incelenmiştir.

Grames ve arkadaşlarının (2008), gerçekleştirdikleri çalışmada evlilik doyumu, depresyon ve fiziksel sağlık sorunlarıyla ilişki etiğinin hem yatay hem de dikey boyutlarının etkisi incelenmiştir. Sonuçlara göre, hem yatay ilişkilerinde (partneriyle olan ilişkiler), hem de dikey ilişkilerinde (ebeveynlerle olan ilişkiler) ilişki etiği düzeyinin yüksek olması, evlilik doyumuna olumlu yönde etki etmektedir. Yani, yatay ilişkilerde alma-verme dengesinin güven, sadakat ve adalete dayalı olmasına bağlı olarak evlilik doyumunun arttığı görülmüştür. Buna bağlı olarak da kişilerde araştırmanın bağımlı değişkenleri olan sağlık problemleri ve depresyon durumlarının azaldığı görülmektedir. Dikey ilişkiler açısından değerlendirildiğinde, bu ilişkilerin evlilik doyumuna etkisinin düşük düzeyde olduğu belirtilmiştir. Fakat bu bulgudan farklı olarak birey evliliğinde herhangi ciddi çatışma ve sorun yaşamamasına rağmen, dikey ilişki düzeyinin düşük olması sebebiyle kişide fiziksel rahatsızlıklar ve depresyon görüldüğü belirtilmiştir.

Bağlamsal terapi modeli çerçevesinde ilişki etiği ve yakın partner şiddeti ile bireylerin bağlanma stilleri arasındaki etkiyi irdelediği çalışmasında Adkins (2010), ilişki etiği ile kaygılı ve kaçınan bağlanma stilleri arasında negatif düzeyde anlamlı ilişkiler olduğunu görmüştür. Aynı zamanda dengeli bir ilişki etiğine sahip olan çiftlerde fiziksel ve psikolojik şiddet eğilimlerinin de düşük olduğu görülmüştür. Kadınlardaki ilişki etiği düzeyi ile partnerinden fiziksel veya psikolojik şiddet görme ve uygulama düzeyi arasında negatif, anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Şiddete maruz kalan kadınlarda ilişki etiği düzeyi düşmekte olup hak görme ile ilgili duygularının daha çok artmakta olduğu görülmüştür. Genel olarak, bu çalışmada ilişki etiği kavramının yakın partner şiddeti ve bağlanma stilleri arasında aracı bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır. Yani, kaygılı ve kaçınan bağlanma stilleri öncelikle kişinin ilişki etiği düzeyini zedeler ve bu doğrultuda da yakın partner şiddeti görülebilir. Başka bir ifadeyle, yakın partner şiddetini etkileyen doğrudan bağlanma stilleri değil, zedelenen ilişki etiği olduğu söylenebilir.

Gangamma ve arkadaşlarının (2012) araştırdıkları çalışmada heteroseksüel çiftlerin alma-verme dengesinin ilişki doyumu üzerindeki etkisini incelenmiştir. Bu çalışma bulgularına göre çift ilişkilerindeki alma verme dengesi ilişki doyumunu pozitif yönde etkileyebilmektedir. Bir diğer bulguya göre ise alma verme dengesiyle ilgili algılar cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadınlarda ilişki doyumu dikey ve yatay ilişkilerinde uğradığı haksızlıktan etkilendiği halde, erkeklerde ilişki doyumu sadece yatay ilişkilerinde uğradığı haksızlıktan etkilenmekte olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışma sonucunda çift ilişkilerinde adalet kavramının önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Ebeveynler arası çatışmalar ve ebeveyn sadakatsizliklerinin yetişkin çocukların kök ailelerine yönelik dikey ilişki etiği üzerindeki etkileri, yani güven, adalet ve sadakat üzerindeki etkilerinin inceleyen Schmidt ve arkadaşları (2016), ebeveynlerin sıklıkla çatışma

yaşaması ve ebeveynler arasında birbirlerine karşı sadakatsizlik tutumları yetişkin çocukların ebeveynlerine yönelik güven duygusunun azalmasına, adaletsiz hissetmelerine ve bölünmüş sadakat çatışmaları yaşama ihtimallerinin yüksek olduğunu gözlemiştir.

Shannon (2017), çift ilişkilerinde bireylerin ayrılıp barışma döngüsünün ilişki doyumunu nasıl etkilediği ve ilişki etiği kavramının buradaki rolünü incelemiştir. Çalışmanın sonuçları sürekli ayrılıp barışma döngüsüne giren çiftlerin ilişki doyumu düzeylerinin anlamlı derecede etkilenecek düştüğünü ve ilişki etiği kavramının bu süreçten olumsuz yönde etkilendiğini göstermiştir. Ancak burada vurgulanması gereken bir diğer bulgu da kişinin dikey ilişki etiğinin yatay ilişki etiğine olan etkisidir. Dikey ilişkiler yatay ilişkilerdeki ayrılıp barışma döngüsüne doğrudan etkilemese bile, güçlü dikey ilişkiye sahip bireylerde bu etki pozitif yönde şekillenebilmektedir. En önemli bulgulardan biri de alma-verme dengesinin güçlü olduğu ilişkilerde ayrılıp barışma döngüsüne giren bireyler, bu denge sayesinde sürecin yıkıcı olmasının önüne geçmektedir. Bir nevi ilişki etiğinin burada “koruyucu tampon” olarak bir rolü olduğu vurgulanmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin alkol kullanım düzeyleriyle yatay ilişki etiği arasındaki ilişkiyi inceleyen Patton ve Weigold (2022), romantik ilişkilerinde alma-verme dengesinin sağlam olduğu yani, güven ve adalet duygusunun inşa edildiği ilişkilere sahip öğrencilerin alkol kullanım düzeylerinin çok daha düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Coppola ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında ise, terapiye başlayan yetişkin çiftlerde bağlanma stillerinin ilişki etiğine etkisi incelenmiştir. Bulgulara göre, kaygılı bağlanma stiline sahip olan erkek partnerlerin ilişki etiği düzeyi daha yüksek bulunurken, kadın partnerleri açısından ilişki etiği düzeyinin daha düşük çıktığı görülmüştür. Fakat kaçınan bağlanma stiline sahip olan erkek partnerlerde ise hem kendi ilişki etiği düzeyi hem de partnerinin ilişki etiği düzeyinin düşük çıktığı görülmüştür. Genel sonuçlara

bakıldığında, kadınların erkeklere oranla ilişki etiğini daha düşük derecede değerlendirdikleri görülmüştür. Buradan araştırmacılar tarafından ilişki etiğine toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisi olduğu ifade edilmiştir.

Bir başka çalışmada Rived-Ocaña ve arkadaşları (2025) benliğin ayrımlaşması ile ilişki etiği kavramları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuçlara göre, bireyin benlik ayrımlaşması sağlıklı şekilde gerçekleşebilmesi için aile dinamiğinde ilişki etiği düzeyinin yüksek olması gerektiği gözlenmiştir.

Terapiye başlayan çiftler arasındaki dikey ve yatay ilişkilerine yönelik ilişki etiği düzeyinin ilişki doyumu ve depresif belirtileriyle etkisini inceleyen Gangamma ve arkadaşları (2015), dikey ilişkilerinde güven ve adalet ortamı sağlanmayan partnerlerde depresif belirtiler gözlemiştir. Bu depresif belirtiler partnerler arasındaki ilişki doyumunu da olumsuz etkilediği, hatta bir partnerin depresif belirtiler göstermesi kendi ilişki doyumu düzeyiyle birlikte partnerinin de ilişki doyumu düzeyini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Lee (1993) tarafından yapılan bir çalışmada da bireyin dikey ilişkilerinde ilişki etiği düzeyi ve aile memnuniyeti arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ve bu kavramlarla birlikte bireyin “adaletli bir dünyaya yönelik inancı” da çalışma kapsamında incelenmiştir. Bulgulara göre, aile içerisindeki ilişki etiği düzeyinin aile memnuniyeti düzeyini pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Fakat bir diğer bulguya göre ise, kişinin dikey ilişkilerindeki adalet algısı ile dünyaya yönelik adalet algısı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Benzer bir araştırmada (Duggan-Watters, 2021), benliğin ayrımlaşması ile ilişki etiğinin yatay ilişkiler ve dikey ilişkiler ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bir diğer çalışma ise Glebova ve arkadaşları (2025) tarafından gerçekleştirilmiştir. Burada bağlamsal terapi kuramının beş boyutlu yapısı göçmen aileler kapsamında incelenmiştir. Bu ailelerin öncelikle göçten evvel, göç esnasında ve sonrasında nasıl bir

süreç yaşadıklarını, bu sürecin ne derecede stresli olduğunu ve daha sonra bu yaşanmışlıkların kuşaktan kuşağa aktarılması ve ilişkilerdeki dinamiklerini gözlemlenmesi ve klinik uygulamada ele alınması amaçlanmıştır. Sonuç olarak göçmen aileler kapsamında yapılan çalışmalara esasen ailelerin göçle ilgili yaşanmışlıkları, travmaları sonraki nesillere de aktarılabilirdiği için bağlamsal terapinin beş boyutlu yapısı bu aşamada yararlı olduğu sonucuna varılmıştır.

İlişki etiği kapsamında bir diğer ölçek de 1991 yılında Hargrave ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Altınok'un (2022) geliştirdiği ölçekten farklı olarak bu ölçek 24 maddeden oluşmaktadır ve yatay ilişkilerin yanı sıra dikey ilişkileri de ölçmektedir. Her alt ölçek 12 maddeden oluşmaktadır. Altınok (2022) geliştirmiş olduğu İlişki Etiği Ölçeği'nde ise sadece yatay ilişkilere yönelik maddelere yer vermiştir. Yatay ilişkiler kapsamında kurama uygun olarak yukarıda belirtilen ve yöntem kısmında detaylı ele alınan dört alt boyut belirlenmiştir.

Azerbaycan'da Romantik İlişkilerle İlgili Araştırmalar

Azerbaycan kültüründe yapılan araştırmalar incelendiğinde, ilişki etiğiyle ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu sebeple bu kültür bağlamında genel olarak çift ve aile ilişkilerini incelemek amacıyla romantik ve evlilik ilişkileriyle ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Yusifova (2024), tarafından yapılan araştırmada ilişki içerisinde olan bireylerde bağlanma stillerinin ilişki doyumuna etkisi incelenmiştir. Bulgulara göre, bağlanma stilleri ve ilişki doyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Kaygılı ve kaçınan bağlanma tipine sahip olan bireylerde güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylere oranla ilişki doyumu anlamlı düzeyde düşük olduğu tespit edilmiştir.

Karma araştırma deseni kullanan Mammadova (2023a), partnerler arasındaki iletişim engelleri ve bireysel özelliklerin ilişki doyumuna etkisini incelemiştir. Sonuçlara bakıldığında, partnerler istek ve ihtiyaçlarını karşı tarafa sözlü şekilde belirtmek yerine partnerlerinin bunları anlamasını beklemektedirler. Bu da ilişki içerisinde gerginlik yaratarak çatışmalara yol açmaktadır. Taraflar sadece kendilerinin haklı olduğunu düşündüğü için ilişki doyumunda düşüşler gözlemlenmiştir.

Mammadova (2023b), tarafından yapılan bir diğer araştırmada da modernleşme sürecinin doğrultusunda toplumsal cinsiyet rollerinin de değişmesinin, evlilik dinamiklerinde otoriteye, rol dağılımına, karar verme sorumluluğuna, etkisi incelenmektedir. Bu çalışmanın sonuçları incelendiğinde, modernleşme sürecindeki değişiklikler özellikle de kadınların finansal özgürlüğünü kazanması ataerkil (patriarkal) yapıdan kısmen uzaklaşılmasına neden olmuştur. Kısmen uzaklaşılmasına rağmen kültürel yapıdan kaynaklı olarak aile içerisinde otoritenin hala erkek olduğuna yönelik düşünceler kabul edilse de pratikte gözlemlendiği üzere sorumluluk ve görev paylaşımı, aynı zamanda karar alma süreçleri de dahil partnerler arasında eşit haklar olduğu görülmektedir. Bu şekilde eşitlikçilik olduğu ilişkilerde ilişki doyumu seviyesinin de yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Azerbaycan'da romantik ilişkiler ve evlilik ilişkileri kapsamında yapılan çalışmalar incelendiğinde ilişki doyumu değişkeninin güvenli bağlanma stili ve eşitlikçi bir tutumla pozitif anlamlı ilişkileri olmasının yanı sıra kaygılı ve kaçınan bağlanma stiliyle, eşitlikçi olmayan tutumlarla ve iletişim kopukluğuyla negatif anlamlı ilişkileri olmaktadır (Mammadova, 2023a, 2023b; Yusifova, 2024). Bu bulguların yanı sıra Azerbaycan kültüründe romantik ilişkiler kapsamında geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış ölçekler sınırlı olduğu için konuya ilişkin araştırmalarda da sınırlılık olduğu görülmektedir.

Azerbaycan'da Ölçek Uyarlamayla İlgili Araştırmalar

Azerbaycan kültürüne uyarlanan ölçekler incelendiğinde; Azerbaycan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Azerbaycan Psikiyatri Derneği, İnovasyon Komitesi tarafından yayımlanan ve Əliyev ve arkadaşları (2008) tarafından hazırlanan kitabın alanyazında önemli bir kaynak olduğu görülmüştür. Bu kitapta; Kısa Psikiyatrik Değerlendirme Ölçeği (Qısa Psixiatrik Qiymətləndirmə Cədvəli), Klinik Global İzlenim Ölçeği (Ümumi Klinik Təəsürat Cədvəli), Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği (Edinburq Postnatal Depressiya Cədvəli), Hamilton Anksiyete Değerlendirme Ölçeği (Hamilton Təşviş Reytingi Cədvəli), Hamilton Depresyon Derecelendirme Ölçeği (Hamilton Depressiya Reytingi Cədvəli), Yale-Brown Obsesif Kompulsif Ölçeği (Yel-Braun Obsessiv-Kompulsiv Simptomlar Cədvəli) gibi klinisyenler ve araştırmacılar tarafından kullanılabilen birçok farklı ölçek belirtilmiştir.

Kitapta belirtilen ölçeklere ek olarak Azerbaycan kültürüne uyarlanan başka ölçeklerden de bahsedilebilir. Örneğin, Mammadova ve arkadaşları (2012) tarafından Zung Öz Değerlendirme Depresyon Ölçeği Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanmıştır. Kerimova ve Gunuc tarafından (2016) İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Gojalı'nın (2018) çalışmasında Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report – YSR 11-18) aynı şekilde bu kültüre uyarlanmış ölçeklerdir. Osmanlı (2019) tarafından adaptasyonu yapılmış Çocuklar İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL 6-18) ve yine Osmanlı ve arkadaşları (2021) tarafından uyarlanan Yaşam Memnuniyeti Ölçeği vardır. Daha sonra Malikova ve Şahin (2024) tarafından Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği, Aliyev ve arkadaşları (2024) tarafından ise WHO-5 İyilik Durumu İndeksi ve daha birçok ölçeğin son yıllarda uyarlama çalışmalarının artmasıyla birlikte Azerbaycan kültüründe ölçek uyarlama sürecinin geliştiği görülmektedir.

Bu ölçekler değerlendirildiğinde, Azerbaycan kültüründe mevcut konu kapsamında şimdilik herhangi bir ölçme aracına ulaşamadığı için bu ihtiyacı karşılamak ve diğer çalışmalara katkı sağlayabilmek amacıyla İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan kültürüne uyarlanmasına karar verilmiştir. Bu araştırmanın en önemli özelliklerinden birisi ilişki etiği kapsamında Azerbaycan kültüründe gerçekleştirilmiş ilk çalışma ve kültürlerarası çalışma kapsamında gerçekleşmesiyle beraber geçerliği ve güvenirliği sağlanmış, çift ve aile terapistlerinin uygulayabileceği ve araştırmacıların çalışmalarında kullanabileceği güncel bir ölçme aracı sunulmasıdır.

Bölüm 3

Yöntem

Bu kısımda araştırma türü, çalışma grupları, dilsel geçerlilik, pilot çalışma, veri toplama süreci, veri toplama araçları ve veri analizi süreci sunulmuştur.

Araştırmanın Türü

İki aşamalı şekilde gerçekleştirilen bu çalışmanın ilk aşaması ölçek uyarlama aşamasıdır. İlişki Etiği Ölçeği Azerbaycan diline çevrilmiş ve bu kültüre uyarlanmıştır. Ölçek uyarlama aşamasında öncelikle maddelerin orijinal anlamlarını korumak amacıyla her iki dile hâkim olan uzmanlarla iş birliği yapılmış ve Azerbaycan kültürüne uygun şekilde çeviri işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ardından pilot çalışma yapılarak maddelerin katılımcılar tarafından anlaşıldığından emin olunmuş ve nicel yöntem kullanılarak yapı geçerliliğini ölçmek için esas veri toplama süreci başlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci amacı kapsamında kültürlerarası bir çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda Azerbaycanlı katılımcılarla Türkiyeli katılımcıların verdikleri yanıtlara esasen her iki kültürü İlişki Etiği Ölçeğinin dört faktörlü yapısının aynı şekilde ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla ölçüm değişmezliği analizi yapılmıştır. Veri toplama sürecinde Azerbaycanlı ve Türkiyeli katılımcılardan Google Forms aracılığıyla veriler toplanmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grupları

Bu araştırmada katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılım ölçütü olarak aşağıda belirtilen kriterler esas alınmıştır:

1. 18-35 yaş aralığında olmak

2. Devam eden bir romantik ilişkiye sahip olmak
3. Azerbaycanlı veya Türkiyeli olmak

Çalışma gruplarına yönelik kriterler belirli teoriler kapsamında değerlendirilerek seçilmiştir. Birinci kriter genç yetişkinlik dönemiyle ilgili yaş sınırlamasına yönelik gelişim psikolojisi kuramcılarının teorileri incelenerek belirlenmiştir. Genel olarak genç yetişkinlik dönemi farklı kuramcılar tarafından farklı yaş aralıklarında olduğu belirtilmiştir. Örneğin, Erikson (1968) genç yetişkinlik dönemini 20-40 yaş aralığı olarak kabul eder ve bu kişilerin “yakınlığa karşı yalıtılmışlık” evresine ait olduklarını ifade eder. Aynı şekilde diğer kuramcılar da yaş aralıklarıyla ilgili teorilerine baktığımızda; Bühler bu dönemi “25-45” yaş, Levinson “22-40”, Neugarten ve Moore “20-30” ve Havinghurst “18-35” yaş aralığı olarak ifade etmişlerdir (Aktu, 2016; Onur, 2011; Seçer, 2020; Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015). Mevcut çalışma için gelişim evresinde romantik ilişkilerin genç yetişkinlerin yaşamında önemli bir rolü olması sebebiyle, Havinghurst “18-35” yaş aralığına yönelik teorisi kapsamında çalışma grubunun birinci kriteri belirlenmiştir.

Altınok’un (2022) çalışmasında orijinal ölçek hem romantik ilişkisi olan hem de en az bir kere romantik ilişki yaşamış olan bir gruba uygulanmıştı. Bu çalışmada madde içeriği ve yapısı göz önünde bulundurularak sadece romantik ilişki içerisinde olan bireylerin çalışma grubunun ikinci kriteri olarak belirlenmesinin çalışma konusuna daha uygun olacağı düşünülmüştür. Üçüncü kriter de çalışma kapsamında gerçekleştirilecek kültürlerarası çalışma için belirlenmiştir.

Bu araştırmada ölçek uyarlama kapsamında öncelikle 27 katılımcıyla pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Ölçek uyarlama çalışmalarında gerçekleştirilen pilot çalışma için katılımcı sayısı 10 ve 40 kişi arasında olması önerilmektedir (Beaton ve ark., 2000; Sousa ve ark., 2009). Bu öneriden yola çıkarak mevcut çalışmanın pilot uygulama aşamasına 27

Azerbaycanlı birey katılmıştır. Katılımcılara yönelik demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Pilot Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	Grup	Frekans	Yüzde
Cinsiyetiniz	Kadın	20	74.1
	Erkek	7	25.9
Eğitim düzeyiniz (En son mezun olduğunuz okul)	Lise	3	11.1
	Ön Lisans	1	3.7
	Lisans	17	63.0
	Yüksek Lisans	6	22.2
Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yerleşim merkezi	Büyük Şehir	9	33.3
	Şehir	12	44.4
	İlçe	4	14.8
	Köy	2	7.4
İlişkiniz ne kadar süredir devam ediyor?	0-6 ay	5	18.5
	6-12 ay	2	7.4
	1-3 yıl	7	25.9
	3-5 yıl	9	33.3
	5 yıldan fazla	4	14.8
Şu anda içinde bulunduğunuz ilişkinin türü nedir?	Flört	4	14.8
	Romantik İlişki	4	14.8
	Nişanlılık	10	37.0
	Evli	9	33.3
Bu ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?	Yeni başlamış bir ilişki	4	14.8
	Devam eden/bir süredir süren ilişki	1	3.7
	Dengeli, istikrarlı ve uzun vadeli ilişki	22	81.5

Partnerinizin cinsiyeti	Kadın	7	25.9
	Erkek	20	74.1
Hali-hazırda devam eden ilişkinizi bu ifadelerden hangisi en iyi şekilde tanımlar?	Şu anda memnun olduğum, ama ciddi olarak görmediğim bir ilişki	2	7.4
	Ciddileşme potansiyeli olan bir ilişki	3	11.1
	Evlenmeyi düşündüğüm ciddi bir ilişki	13	48.1
	Evliyim	9	33.3
Şimdikinden önce ilişki deneyiminiz oldu mu?	Evet	17	63.0
	Hayır	10	37.0
Şimdikinden önce romantik ilişki deneyiminiz oldu ise, sayısını belirtir misiniz?	0	10	37.0
	1	7	25.9
	2	9	33.3
	3	1	3.7

Tablo 1’de sunulan verilere göre pilot çalışmaya katılan 27 kişinin %74,1’i ($n=20$) kadın, %25,9’u ($n=7$) ise erkektir. En son mezun olunan okula göre dağılımları ise %11,1 ($n=3$) lise, %3,7 ($n=1$) ön lisans, %63,0 ($n=17$) lisans ve %22,2 ($n=6$) yüksek lisans olarak belirlenmiştir. Ardından yerleşim merkezine esasen dağılımlara bakıldığında %33,3 ($n=9$) büyük şehir, %44,4 ($n=12$) şehir, %14,8 ($n=4$) ilçe ve %7,4 ($n=2$) köy olarak belirlenmiştir. İlişki süresine yönelik dağılımlara bakıldığında katılımcıların %18,5’i ($n=5$) 0-6 ay, %7,4’ü ($n=2$) 6-12 ay, %25,9’u ($n=7$) 1-3 yıl, %33,3’ü ($n=9$) 3-5 yıl ve %14,8’i ($n=4$) 5 yıldan fazla olduğunu belirtmiştir. İlişki türüne göre dağılımlarda ise %14,8 ($n=4$) flört, %14,8 ($n=4$) romantik ilişki, %37,0 ($n=10$) nişanlılık ve %33,3 ($n=9$) evli olarak belirlenmiştir. İlişki tanımına göre katılımcıların %14,8’i ($n=4$) yeni başlamış bir ilişki, %3,7’i ($n=1$) devam eden/bir süredir devam eden bir ilişki ve %81,5’i ($n=22$) dengeli, istikrarlı ve uzun vadeli bir ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Partner cinsiyetine göre katılımcıların %25,9’u ($n=7$) kadın

olmaktayken, %74,1'inin ($n=20$) erkek olduğu belirlenmiştir. İlişki tanımına yönelik bir diğer madde dağılımları incelendiğinde %7,4 ($n=2$) şu anda memnun olduğum, ama ciddi olarak görmediğim bir ilişki, %11,1 ($n=3$) ciddileşme potansiyeli olan bir ilişki, %48,1 ($n=13$) evlenmeyi düşündüğüm ciddi bir ilişki ve %33,3 ($n=9$) evliyim ifadeleri yanıtlanmıştır. Şimdikinden önce romantik ilişki deneyimine yönelik maddeye esasen verilen yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcıların %63,0'ü ($n=17$) evet şıkkını %37,0'si ($n=10$) ise hayır şıkkını işaretlemiştir. Şimdikinden önce romantik ilişki deneyimini sayılarına yönelik dağılımlarda %37,0 ($n=10$) katılımcı ilişki yaşamadığı, %25,9 ($n=7$) katılımcı 1, %33,3 ($n=9$) katılımcı 2, %3,7 ($n=1$) katılımcı ise 3 ilişki yaşadığını belirtmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18-35 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 24'tür.

Araştırma sürecinde pilot uygulama çalışmasının ardından yapı geçerliliğinin belirlenmesi amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirebilmek için bu aşamada Azerbaycan çalışma grubunda, 18-35 yaş aralığında, devam eden romantik ilişkisi olan 330 Azerbaycanlı katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılara yönelik diğer demografik bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Azerbaycan Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	Grup	Frekans	Yüzde
Cinsiyetiniz	Kadın	251	76.1
	Erkek	79	23.9
Eğitim düzeyiniz (En son mezun olduğunuz okul)	İlkokul	1	0.3
	Lise	32	9.7
	Ön Lisans	17	5.2
	Lisans	179	54.2
	Yüksek Lisans	96	29.1
	Doktora		

		5	1.5
Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yerleşim merkezi	Büyük şehir	119	36.1
	Şehir	148	44.8
	İlçe	40	12.1
	Kasaba	7	2.1
	Köy	16	4.8
İlişkiniz ne kadar süredir devam ediyor?	0-6 ay	61	18.5
	6-12 ay	50	15.2
	1-3 yıl	87	26.3
	3-5 yıl	74	22.4
	5 yıldan fazla	58	17.6
Şu anda içinde bulunduğunuz ilişkinin türü nedir?	Flört	46	13.9
	Romantik İlişki	128	38.8
	Nişanlılık	37	11.2
	Birlikte Yaşama	12	3.6
	Evli	107	32.4
Bu ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?	Yeni başlamış bir ilişki	29	8.8
	Devam eden/bir süredir süren ilişki	49	14.8
	Bazen uzaklaşıp bazen yakınlaşan, gel-gitli ilişki	49	14.8
	Dengeli, istikrarlı ve uzun vadeli ilişki	203	61.5
Partnerinizin cinsiyeti	Kadın	83	25.2
	Erkek	247	74.8
Hali-hazırda devam eden ilişkinizi bu ifadelerden hangisi en iyi şekilde tanımlar?	Duygusal bağ olmayan bir ilişki	20	6.1
	Şu anda memnun olduğum, ama ciddi olarak görmediğim bir ilişki	21	6.4
	Ciddileşme potansiyeli olan bir ilişki	62	18.8
	Evlenmeyi düşündüğüm ciddi bir ilişki	121	36.7

	Evliyim	106	32.1
Şimdikinden önce ilişki deneyiminiz oldu mu?	Evet	168	50.9
	Hayır	162	49.1
Şimdikinden önce romantik ilişki deneyiminiz oldu ise, sayısını belirtir misiniz?	0	160	48.5
	1	79	23.9
	2	56	17.0
	3	20	6.1
	4	10	3.0
	5	2	0.6
	6	3	0.9

Tablo 2’de sunulan verilere göre birinci çalışma grubuna katılan 330 katılımcının %76,1’i ($n=251$) kadın, %23,9’u ($n=79$) erkektir. En son mezun olunan okula göre dağılımlarda %0,3 ($n=1$) ilkokul, %9,7 ($n=32$) lise, %5,2 ($n=17$) ön lisans, %54,2 ($n=179$) lisans, %29,1 ($n=96$) yüksek lisans ve %1,5 ($n=5$) doktora mezunu olduğu belirlenmiştir. Yerleşim yerine göre dağılımlar incelendiğinde %36,1 ($n=119$) büyük şehir, %44,8 ($n=148$) şehir, %12,1 ($n=40$) ilçe, %2,1 ($n=7$) kasaba ve %4,8 ($n=16$) köy olarak belirlenmiştir. İlişki süresine göre değerlere bakıldığında %18,5 ($n=61$) 0-6 ay, %15,2 ($n=50$) 6-12 ay, %26,3 ($n=87$) 1-3 yıl, %22,4 ($n=74$) 3-5 yıl, %17,6 ($n=58$) 5 yıldan fazla olarak belirlenmiştir. İlişki türüne yönelik dağılımlarda ise %13,9 ($n=46$) flört, %38,8 ($n=128$) romantik ilişki, %11,2 ($n=37$) nişanlılık, %3,6 ($n=12$) birlikte yaşama ve %32,4 ($n=107$) evli olarak belirlenmiştir. İlişki tanımı ile ilgili değerlerde %8,8 ($n=29$) yeni başlamış bir ilişki, %14,8 ($n=49$) devam eden/bir süredir süren ilişki, %14,8 ($n=49$) bazen uzaklaşıp bazen yakınlaşan, gel-gitti ilişki ve son olarak %61,5 ($n=203$) dengeli, istikrarlı ve uzun vadeli ilişki olarak belirlenmiştir. Partner cinsiyetine göre dağılımlarda ise %25,2 ($n=83$) kadın, %74,8 ($n=247$) erkek olduğu görülmüştür. Daha sonra ilişki tanımına yönelik bir diğer madde dağılımlarına göre %6,1 ($n=20$) duygusal bağ olmayan bir ilişki, %6,4 ($n=21$) şu anda memnun olduğum, ama ciddi olarak görmediğim bir ilişki, %18,8 ($n=62$) ciddileşme potansiyeli olan bir ilişki, %36,7

($n=121$) evlenmeyi düşündüğüm ciddi bir ilişki ve %32,1 ($n=106$) evliyim olarak belirlenmiştir. Şimdikinden önce romantik ilişki deneyimine yönelik maddeye esasen verilen yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcıların %50,9'i ($n=168$) evet şıkkını %49,1'i ($n=162$) ise hayır şıkkını işaretlemiştir. Şimdikinden önce romantik ilişki deneyim sayılarına yönelik dağılımlarda katılımcıların %48,5'i ($n=160$) ilişki yaşamadığını, %23,9'u ($n=79$) 1, %17,0'si ($n=56$) 2, %6,1'i ($n=20$) 3, %3,0'ü ($n=10$) 4, %0,6'sı ($n=2$) 5 ve %0,9'u ($n=3$) ise 6 ilişki yaşadığı belirtilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18-35 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 24'tür.

Daha sonra kültürlerarası çalışma yapılması planlanan üçüncü aşamada ise son çalışma grubu, 18-35 yaş aralığında, devam eden romantik ilişkisi olan ve Türkiyeli 327 yetişkinden veriler toplanmıştır. Katılımcılara yönelik diğer demografik bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3.

Türkiye Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	Grup	Frekans	Yüzde
Cinsiyetiniz	Kadın	273	83.5
	Erkek	53	16.2
	Diğer	1	0.3
Eğitim düzeyiniz (En son mezun olduğunuz okul)	Ortaokul	4	1.2
	Lise	115	35.2
	Ön lisans	14	4.3
	Lisans	155	47.4
	Yüksek Lisans	34	10.4
	Doktora	5	1.5

Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yerleşim merkezi	Büyük Şehir	157	48.0
	Şehir	81	24.8
	İlçe	71	21.7
	Kasaba	5	1.5
	Köy	13	4.0
İlişkiniz ne kadar süredir devam ediyor?	0-6 ay	69	21.1
	6-12 ay	46	14.1
	1-3 yıl	90	27.5
	3-5 yıl	63	19.3
	5 yıldan fazla	59	18.0
Şu anda içinde bulunduğunuz ilişkinin türü nedir?	Flört	33	10.1
	Romantik İlişki	195	59.6
	Nişanlılık	17	5.2
	Birlikte Yaşama	13	4.0
	Evli	69	21.1
Bu ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?	Yeni başlamış bir ilişki	37	11.3
	Devam eden/bir süredir süren ilişki	77	23.5
	Bazen uzaklaşıp bazen yakınlaşan, gel-gitli ilişki	44	13.5
	Dengeli, istikrarlı ve uzun vadeli ilişki	169	51.7
Partnerinizin cinsiyeti	Kadın	60	18.3
	Erkek	267	81.7
Hali-hazırda devam eden ilişkinizi bu ifadelerden hangisi en iyi şekilde tanımlar?	Duygusal bağ olmayan bir ilişki	13	4.0
	Şu anda memnun olduğum, ama ciddi olarak görmediğim bir ilişki	21	6.4
	Ciddileşme potansiyeli olan bir ilişki	69	21.1
	Evlenmeyi düşündüğüm ciddi bir ilişki	155	47.4

	Evliyim	69	21.1
Şimdikinden önce ilişki deneyiminiz oldu mu?	Evet	226	69.1
	Hayır	101	30.9
	0	103	31.5
	1	80	24.5
	2	64	19.6
	3	41	12.5
Şimdikinden önce romantik ilişki deneyiminiz oldu ise, sayısını belirtir misiniz?	4	20	6.1
	5	15	4.6
	6	1	0.3
	7	1	0.3
	8	2	0.6

Tablo 3'te sunulan verilere göre ikinci çalışma grubuna katılan 327 katılımcının %83,5'i ($n=273$) kadın, %16,2'si ($n=53$) erkek ve %0,3'ü ($n=1$) diğer şıkkını işaretlemiştir. En son mezun olunan okula yönelik dağılımlara bakıldığında %1,2 ($n=4$) ortaokul, %35,2 ($n=115$) lise, %4,3 ($n=14$) ön lisans, %47,4 ($n=155$) lisans, %10,4 ($n=34$) yüksek lisans ve %1,5 ($n=5$) doktora olduğu belirlenmiştir. Yerleşim yerine yönelik %48,0 ($n=157$) büyük şehir, %24,8 ($n=81$) şehir, %21,7 ($n=71$) ilçe, %1,5 ($n=5$) kasaba ve %4,0 ($n=13$) köy olarak belirlenmiştir. İlişki süresine yönelik dağılımlar incelendiğinde %21,1 ($n=69$) 0-6 ay, %14,1 ($n=46$) 6-12 ay, %27,5 ($n=90$) 1-3 yıl, %19,3 ($n=63$) 3-5 yıl ve %18,0 ($n=59$) 5 yıldan fazla olarak belirlenmiştir. İlişki türüne göre dağılımlar değerlendirildiğinde %10,1 ($n=33$) flört, %59,6 ($n=195$) romantik ilişki, %5,2 ($n=17$) nişanlılık, %4,0 ($n=13$) birlikte yaşama ve %21,1 ($n=69$) evli olarak belirlenmiştir. İlişki tanımına yönelik dağılımlara göre %11,3 ($n=37$) yeni başlamış bir ilişki, %23,5 ($n=77$) devam eden/bir süredir süren ilişki, %13,5 ($n=44$) bazen uzaklaşıp bazen yakınlaşan, gel-gitli ilişki ve %51,7 ($n=169$) dengeli, istikrarlı ve uzun vadeli ilişki olarak belirlenmiştir. Partner cinsiyeti dağılımlarında ise %18,3 ($n=60$) kadın, %81,7 ($n=267$) erkek olarak belirlenmiştir. İlişki tanımına yönelik bir diğer madde dağılımları

incelendiğinde %4,0 ($n=13$) duygusal bağ olmayan bir ilişki, %6,4 ($n=21$) şu anda memnun olduğum, ama ciddi olarak görmediğim bir ilişki, %21,1 ($n=69$) ciddileşme potansiyeli olan bir ilişki, %47,4 ($n=155$) evlenmeyi düşündüğüm ciddi bir ilişki ve %21,1 ($n=69$) evliyim olarak belirlenmiştir. Şimdikinden önce romantik ilişki deneyimine yönelik maddeye esasen verilen yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcıların %69,1'i ($n=226$) evet şikkını %30,9'u ($n=101$) ise hayır şikkını işaretlemiştir. Şimdikinden önce romantik ilişki deneyim sayılarına yönelik dağılımlarda katılımcıların %31,5'i ($n=103$) ilişki yaşamadığını, %24,5'i ($n=80$) 1, %19,6'sı ($n=64$) 2, %12,5'i ($n=41$) 3, %6,1'i ($n=20$) 4, %4,6'sı ($n=15$) 5 ve %0,3'ü ($n=1$) 6, %0,3'ü ($n=1$) 7, %0,6'sı ($n=2$) 8 ilişki yaşadığı belirtilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18-35 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 24'5'tir.

Bu çalışmada uygun örnekleme ve amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmacılar için en ulaşılabilir örneklem grubu seçilmesiyle kullanılan yöntem uygun örnekleme yöntemi adlandırılmaktadır (Dunn, 2025). Amaçlı örnekleme yöntemi ise ulaşılabilir grup içerisinde araştırma kapsamında belirlenen kriterlere uygun örneklem grubunun seçilmesi olarak ifade edilmektedir (Dunn, 2025). Bu çalışmada da çalışma grubu için belirlenen kriterler; 18-35 yaş aralığında olmak, devam eden romantik bir ilişki içerisinde olmak ve Azerbaycanlı veya Türkiyeli olmaktır.

Literatür taramasına esasen bilimsel çalışmalarda örneklem büyüklüğü hesaplamaları farklılık göstermektedir. Ölçek geliştirme ve ölçek uyarlama çalışmalarında DFA yapılacağı zaman güvenilir ve geçerli bir sonuç elde edilmesi için örneklem büyüklüğü madde başına en az beş, ideali on katı sayıda katılımcı olması önerilmektedir (Büyüköztürk, 2002; Esin, 2014, akt., Karaçam, 2019). Uluslararası Test Komisyonu (2018) ise örneklem büyüklüğünün 200'den az olmamasını önermekle birlikte 300 ve 500 aralığında bir örneklemin ölçeğin alt boyut yapısının değerlendirilmesi için daha uygun olacağını

belirtmiştir. Mevcut araştırmada da bu öneriye göre hareket edilmiş ve madde sayısının beş katından daha fazla ve 300'ün üzerinde katılımcıya ulaşılmıştır.

Dilsel Geçerlilik

Ölçeğin orijinal versiyonunun geliştirildiği kültürden ve dilden hedef kültüre ve dile uyarlamak için en önemli aşamalardan biri çeviri aşamasıdır (DeVellis ve Thorpe, 2021). Çeviri işlemleri ölçek uyarlanması sürecinin sadece bir kısmını oluşturmasının (Uluslararası Test Komisyonu [ITC], 2018) yanı sıra basit bir dilden diğer dile otomatik çeviri işleminden farklı olarak ölçeğin ölçme ve kültürel yapısının da uyarlanmasını içeren ve zaman talep eden karmaşık bir aşamadır (DeVellis ve Thorpe, 2021). Burada önemli olan ölçeğin ölçtüğü yapının hedef dil ve kültüre uyarlandığı zaman aynı yapıyı ölçüp ölçmediğinden emin olmaktır (ITC, 2018).

Bir ölçeğin orijinal versiyonunun başka bir dile ve kültüre uyarlanması aşamasında dilsel geçerlilik için çeviri sürecinde dikkat edilmesi gereken birtakım unsurlar vardır (Hall ve ark., 2003; ITC, 2018; WHO, 2019):

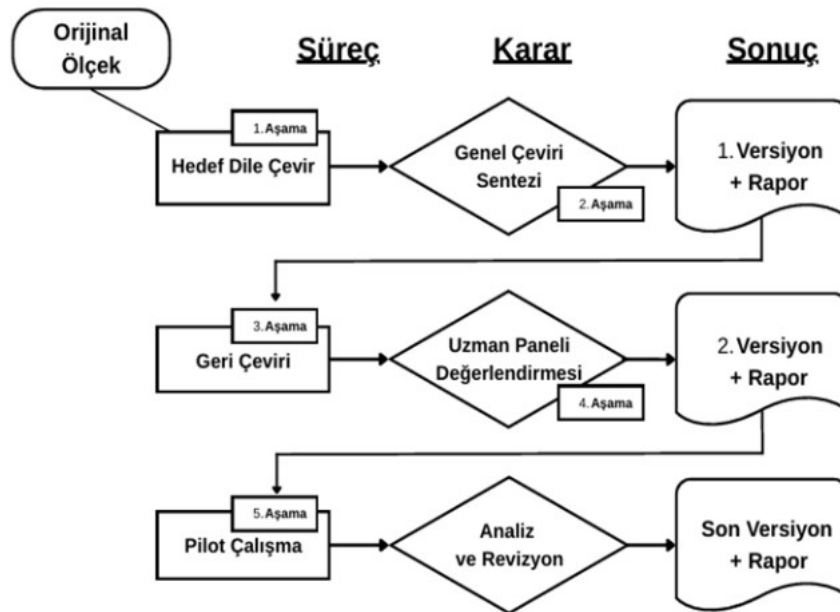
1. Mümkün olduğunca basit ve anlaşılır bir dil kullanımı, uzun cümlelerden mümkün olduğunca kaçınılması gerekmektedir.
2. Terminolojiye dair ifadeler yerine maddeleri okuyan her gruptan insanın tek seferde anlayabileceği düzeyde çeviri yapılmalıdır.
3. Uygulanacak grubun yaş ve cinsiyet düzeyine dikkat edilmeli ve yanlış anlaşılmaya sebep olabilecek kavramlar kullanılmamalıdır.
4. Herhangi bir ifade veya kelime uyarlanacak dile çevirisi yapıldığında doğrudan karşılayan ifade yerine anlamsal olarak uyumlu olan ifade tercih edilmelidir.

5. Uzman görüşleriyle birlikte ölçeğin uyarlanması hedeflenen kültürde ve dilde aynı yapıyı ölçüp ölçmediğinin değerlendirilmesi yapılmalıdır. Uyarlanacak kültürdeki farklılıklar dikkate alınmalıdır.
6. Her iki dile hâkim olan, konuya aşina ve aynı zamanda uyarlanması hedeflenen dili ana dili seviyesinde bilen çevirmenlerin görevlendirilmesi.
7. İki veya daha fazla uzman desteğiyle ileriye çeviri işlemi yapılmalı, ardından yine başka iki veya daha fazla uzman desteğiyle geriye çeviri işlemi yapılmalıdır.
8. İleriye çeviri ve geriye çeviri yöntemlerinin her biri tamamlandıktan sonra başka bir uzman desteğiyle bu çeviri işlemleri üzerinde genel değerlendirmeler yapılmalıdır.

Ölçek uyarlama sürecine yönelik çeviri aşamaları Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1.

Ölçek Uyarlama Sürecinin Çeviri Aşamaları (Thammaiah ve ark., 2016).

Bu süreçlere başlamadan önce araştırma kapsamında kullanılacak ölçeklerin yazarlarından; İlişki Etiği Ölçeği ve Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutunun Azerbaycan ve Türkçe formu için gerekli izinler alınmış, daha sonra Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu'na başvurulmuş ve 17.06.2025 tarihli ve E-52695194-600-00004278650 sayılı gerekli izinler alınmıştır. Bu süreçlerden sonra ölçek uyarlama aşaması başlatılmış ve hedeflenen kültüre ve dile uygun ileriye çeviri ve geriye çeviri yöntemleri uygulanmıştır (ITC, 2018). İleriye çeviri ve geriye çeviri işlemleri için ölçeğin orijinal dil ve kültürüne, aynı zamanda uyarlanması hedeflenen dil ve kültüre aşina olan uzman çevirmenlerle iş birliği yapılmıştır. Daha sonra hedef dile çeviri işlemleri tamamlandıktan sonra dilsel geçerliliğin sağlanıp sağlanmadığından emin olunması amacıyla uzmanlar tarafından değerlendirilmeler yapılmıştır. Belirtilen bu süreç İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan kültürüne ve diline uyarlanma sürecinin ilk aşamasını kapsamaktadır.

Kapsam Geçerliliğine Yönelik Uzman Onayı

Ölçme aracının uyarlanması hedeflenen kültüre ve dile uygun olup olmadığını, o kültürde aynı yapıyı ölçüp ölçmediğini belirlemek için öncelikle uzmanlar tarafından değerlendirilmesi ve buna yönelik olarak da uyarlama işlemlerinin başlaması gerekmektedir (Herdman ve ark., 1998). Bu öneri kapsamında ölçeğin uygun olup olmadığına yönelik olarak form hazırlanmış ve bu formun içeriğinde de her maddenin karşısında uygun olup olmadığını belirten iki şık eklenmiştir. Bu form değerlendirilmek amacıyla ana dili Azerbaycan dili olan ve her iki kültüre hâkim iki uzmana gönderilmiş ve oy birliğiyle İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan kültürüne uyarlanmasının uygun olduğuna yönelik karar verilmiştir.

İleriye Çeviri

Bu aşamada ileriye çeviri yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem sürecinde hem Türkiye kültürü ve diline hem de Azerbaycan dili ve kültürüne hâkim olan dört uzmandan destek alınmıştır. Destek alınan uzmanların ikisi ana dili Azerbaycan dili olan ve Türkiye’de belirli bir süre yaşamış kişilerdir. Uzmanlardan biri Psikoloji, diğeri PDR alanında yüksek lisans eğitimlerini tamamlamıştır. Diğer ikisi de her iki dile hâkim, ana dili Azerbaycan dili olan uzmanlardır. Dört uzman tarafından ölçeğin Türkçeden Azerbaycan diline çevirileri incelenmiştir. İnceleme sürecinde her bir uzman kendi görüş ve fikirlerini belirtmiş ve buna yönelik gerekli düzenlemeler yapılmıştır. İleriye çeviri aşaması tamamlandıktan sonra çevirilen ölçek maddeleri başka uzmanlar tarafından incelenmiştir.

Uzman İncelemesi

Türkçeden Azerbaycan diline yapılan tüm çevirilerin ortak bir form haline getirilmesi sentez aşaması olarak adlandırılmaktadır (Beaton ve ark., 2000). Sentez aşaması bir psikolog ve dil uzmanı tarafından gerçekleştirilerek, gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Genel olarak ileriye çeviri aşamasında uzmanlar tarafından çevirisi yapılan formların birbiriyle yüksek düzeyde benzerlikleri vardır.

Geriye Çeviri

Geriye çeviri yöntemi de diğer yöntem gibi ölçek uyarlama sürecinin çeviri aşamasında oldukça yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Burada uzmanlar orijinal ölçeği görmeden hedef dile çevrilmiş versiyonu, tekrar geri çeviri yöntemiyle orijinal metne çevirmeleri için görevlendirilmektedir (DeVellis ve Thorpe, 2021). Bu yöntem kapsamında iki uzmandan destek alınmıştır. Bu uzmanlar her iki dile ve kültüre hakimdir ve ana dili Azerbaycan dilidir. Uzmanlardan birisi Adli Psikoloji alanında yüksek lisans yapmıştır. Diğer

uzman ise Türkiye’de Tıp fakóltesi mezunu olan ve uzmanlık aşamasında olan Asistan Doktordur. Bu aşamada geriye çevirisi yapılan Türkçe metinle orijinal metin karşılaştırılmış ve her iki metnin ileri düzeyde uyumlu oldukları sonucuna varılmıştır.

Uzman İncelemesi

İleriye çeviri ve geriye çeviri işlemleri de tamamlandıktan sonra en son versiyon tekrar başka uzman tarafından incelenmiştir. Son versiyonda uzman hem orijinal formu hem de ileriye çeviri ve geriye çevirileri yapılan çeviri formlarını incelemiştir. Gerekli birkaç düzenleme de yapıldıktan sonra pilot çalışma aşaması başlatılmıştır.

Pilot Çalışma

Çeviri işlemleri tamamlanmış bir ölçeğin geçerliğinin ve güvenilirliğinin test edilmesi için veri toplama sürecine başlamadan önce bu ölçeğin süreç için yeterli olup olmadığını belirlemek amacıyla pilot çalışma gerçekleştirilmelidir (WHO, 2019). Pilot çalışmaya katılacak kişiler amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmelidir ve ölçek yapısına uygun olan kişilerin seçilmesi önerilmektedir (Çapık ve ark., 2018; WHO, 2019). Ölçek maddelerinin katılımcılar tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını ölçmek ve maddelerin orijinal maddeyle aynı yapıyı ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla pilot çalışma uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada uyarlanması hedeflenen Azerbaycan dil ve kültürüne mensup 27 katılımcı çalışmada yer almıştır. Çalışmada yer alan 27 katılımcıdan maddelerin ve formun anlaşılıp anlaşılmamasıyla ilgili geri dönüşler ve öneriler alınmıştır. Katılımcılardan gelen geri dönüşler esasında hedef dile hâkim bir uzmandan destek alınmıştır. Ölçeğin uygulanması hedeflenen kişiler tarafından daha anlaşılır olması amacıyla tekrar gözden geçirilmiş ve son düzenlemeler yapılmıştır. Tüm çeviri işlemleri ve pilot çalışma sonrası değerlendirmeler esasında gerekli düzenleme ve iyileştirme

süreçlerinin ardından ölçek ikinci aşama için hazır hale gelmiştir. İkinci aşamada da DFA için 330 Azerbaycanlı katılımcı çalışmada yer almıştır.

Güvenilirlik

Ölçeğin güvenilirliğini değerlendirmek ve alt boyutların iç tutarlılık katsayılarını belirlemek amacıyla bu çalışmada güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Analiz sürecinde Cronbach Alfa (α) ve McDonald Omega (ω) katsayıları kullanılarak iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bu sayede çalışmada kullanılan ölçme aracının aynı yapıyı hangi kapsamda değerlendirdiğine yönelik sonuca varılmıştır.

Yapı Geçerliği

Çalışmada uygulanan ilk analiz yapı geçerliliği için DFA olmuştur. İncelenmiş literatüre göre, bir ölçeğin önceden belirlenmiş modeli olmadığı zaman bu veriyi incelemek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmaktadır. Fakat eğer bir ölçeğin modelleri önceden belirlenmişse ve geçerli bir yapıya sahipse bu modellerin bir kültürden başka kültüre uyarlama aşamasında doğruluğunu sağlamak amacıyla DFA kullanılmaktadır (Kline, 2015, akt., Boyraz, 2025). ITC'nin (2018) kültürlerarası çalışmalara yönelik önerileri de göz önünde bulundurularak İlişki Etiği Ölçeği'nin önceden belirlenmiş modellerini doğrulamak amacıyla DFA yapılmıştır.

Ölçüt Geçerliliği

İlişki Etiği Ölçeği'nin ölçüt geçerliği, hak görme ile olan ilişkisi incelenerek değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırma sürecinde İlişki Etiği Ölçeği ile beraber Young Şema Ölçeği'nin Haklılık/Ayrımcılık alt boyutunun Azerbaycan formu ve Türkçe formu kullanılmıştır. Hak görme alt boyutlarıyla haklılık şeması alt boyutu arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizleri yapılmıştır.

Ölçüm Değişmezliği

Çalışmanın ikinci amacı kapsamında uygulanan bir diğer analiz yöntemi de ölçüm değişmezliğidir. Kültürlerarası çalışmalar kapsamında sıklıkla başvurulacak yöntemlerden biri olan ölçüm değişmezliği kültürlerarası çalışmalarda kullanılan ölçeğin her iki kültürde de aynı kavramı, benzer yapıyı ölçüp ölçmediğini belirlemektedir (Byrne ve Watkins, 2003, akt., Yaradılmış, 2026; Herdman ve ark., 1998). Mevcut çalışmada da ölçüm değişmezliği analizi Azerbaycan ve Türkiye kültürü için kullanılan İlişki Etiği Ölçeğinin her iki kültürde de aynı yapıyı ölçüp ölçmediğinin belirlenmesi amacıyla uygulanmıştır. Farklı bir ifadeyle, her iki kültüre uygulanan bu ölçeğin psikometrik eşitliği test edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Mevcut çalışmada veri toplama süreci iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Çalışma amacına uygun olarak ilk aşamada İlişki Etiği Ölçeğinin uyarlama çalışması kapsamında yapı geçerliliği için DFA yapmak üzere 18-35 yaş aralığında olan ve devam eden romantik ilişki içerisinde olan Azerbaycanlı katılımcılara ulaşılmıştır. Bu süreç pilot çalışma sonrasında yapı geçerliliğinin sağlanması amacıyla DFA uygulanması şeklinde ilerlemiştir. Daha sonra ikinci aşamada kültürlerarası çalışma yapılması amacıyla aynı kriterlere sahip Türkiyeli katılımcılara da ulaşılmıştır. Bu çalışma için veriler sosyal medya platformları

üzerinden onam formu, kişisel bilgi formu ve ölçekler Google Forms'a aktarılarak çevrimiçi form aracılığıyla toplanmıştır. Her iki çalışma grubu için oluşturulmuş çevrimiçi formun ilk sayfası onam formu, ardından ikinci sayfa kişisel bilgi formundan oluşmakta olup, üçüncü ve dördüncü sayfalar ise sırayla İlişki Etiği Ölçeği ve Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutundan ibarettir. Formu doldurma süresi yaklaşık 15-20 dakika olmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları, araştırmanın amacına ve yöntemine uygun olacak şekilde seçilmiştir. Katılımcılar araştırmaya dahil edilmeden önce araştırmanın amacı, araştırmanın gizliliği ile ilgili gönüllü katılım formu ile bilgilendirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Kişisel Bilgi Formu, İlişki Etiği Ölçeği ve Young Şema Ölçeği'nin Haklılık alt boyutu tanıtılmaktadır.

Tablo 4.

Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Araçları	Geliştiren	Uyarlayan	Ölçülen Nitelik	Madde Sayısı
Kişisel Bilgi Formu	Araştırmacılar	-	Katılımcı bilgileri	11
İlişki Etiği Ölçeği	Altınok (2022)	Araştırmacılar	İlişki etiği düzeyi	40
YŞÖ. Haklılık/Ayrımcılık Alt Boyutu	Young (1991, 2003)	Soygüt ve arkadaşları (2009) Aliyev (2019)	Haklılık düzeyi	5

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırma amacına uygun olarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Gönüllü katılım formunu onayladıktan sonra çalışmada yer almayı kabul eden katılımcıların cinsiyet, yaş, yerleşim yeri, eğitim seviyesi, yaşanılan yer, ilişki türü, ilişki

tanımı, şimdikinden önce ilişki deneyimleri olup olmadığına dair bilgilerini kapsamakta olup veri toplama sürecinde doldurulan ilk formdur.

İlişki Etiği Ölçeği

İlişki Etiği Ölçeği Altınok (2022) tarafından kişinin kurmuş olduğu ilişkinin ne kadar etik olduğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 7’li Likert tipindedir ve 1-Benim için hiç uygun değil; 2-Benim için uygun değil; 3-Benim için pek uygun değil; 4-Benim için ne uygun ne uygun değil; 5-Benim için biraz uygun; 6-Benim için oldukça uygun; 7-Benim için tamamen uygun şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin ilk aşamasında 97 maddeden oluşan madde havuzu geliştirilmiştir. Daha sonra AFA için veri toplama süreci başlatılmış ve bu süreç sonunda AFA yapılarak ilk aşamada beş faktörlü yapı elde edilmiş fakat beşinci faktörde yer alan yedi maddeden beşinin binişik olması durumu görüldüğü için faktör sayısı dört olarak belirlenmiştir. Daha sonra faktör yükü .30 altında olan maddeler de çıkarılarak dört faktörlü 61 maddeden oluşan yapı elde edilmiştir. Son aşamada ise her faktörde yer alan maddeler içerisinde anlamsal açıdan benzer olan maddeler içerisinde faktör yükü düşük olan maddeler de çıkarılmıştır. Yeniden analiz yapılmış ve finalde 40 maddelik dört faktörlü yapı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen dört faktörlü yapı sırayla bu şekilde adlandırılmaktadır; “Dengeli-İltimaslı”, “Hak Görme-Verici”, “Hak Görme-Alıcı”, “Hak Görme-Yıkıcı”. “Dengeli-İltimaslı” faktörü ilişki içerisindeki bireylerin dengeli ve karşılıklı şekilde ilgi ve sevgi almasını ve vermesini ifade etmektedir. Bu faktöre ait olan maddelerden bazıları bunlardır; “Partnerim, onun için gösterdiğim ilginin ve sevginin kıymetini bilir”, “Partnerim beni dinler ve düşüncelerime değer verir”. “Hak Görme-Verici” faktörü kişinin ilişki içerisinde ilgi ve sevgiyi karşı tarafa yani, partnerine hak görmesini, fakat kendine hak görmemesini ifade etmektedir. Bu faktöre ait olan maddelerin bazıları bunlardır; “Partnerimin mutluluğunu kendi mutluluğumdan daha fazla önemserim”, “Partnerimin

isteklerini gerçekleştirebilmesi için kendi isteklerimden feragat ederim". "Hak Görme-Alıcı" faktörü, bireyin karşı taraftan ilgi ve sevgi almayı kendine hak görmesini, fakat partnerine aynı ilgi ve sevgiyi hak görmemesini ifade etmektedir. Bu faktöre ait olan maddelerin bazıları bunlardır; "Partnerim kendi hayatıyla ilgili olsa dahi, benim istemediğim bir kararı alamaz", "Partnerimin kiminle arkadaşlık kuracağı konusunda görüşlerimi önemsemesini beklerim". "Hak Görme-Yıkıcı" ise kişi partnerinden hak ettiğine inandığı ilgi ve sevgiyi alamadığı durumlarda yıkıcı durumlara başvurma eğilimlerini ifade etmektedir. Bu faktöre ait olan maddelerin bazıları bunlardır; "Partnerim ihtiyaçlarıma duyarsız kaldığında deliye dönerim", "Canım yandığında partnerimin canını yakacak şeyler yapar veya söylerim". Ölçeğin son haline ilişkin Cronbach Alfa (α) katsayısı .79 olduğu görülmüş iç tutarlık katsayıları ise birinci faktörde .93, ikinci faktörde .86, üçüncü faktörde .83 ve son olarak dördüncü faktörde .77 olduğu belirtilmiştir.

Daha sonra ölçeğin yapı geçerliliğinin test edilmesi amacıyla DFA uygulanmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde, uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Standardize edilmiş faktör yükleri incelendiğinde 35. madde ve 21. maddenin faktör yükü .30'dan düşük olduğu için bu maddeler yapıdan çıkarılmıştır. Analiz tekrar yapıldıktan sonra faktör yüklerinin .47 ve .91 aralığında olduğu görülmüş ve bu çalışma grubu için de Cronbach Alfa (α) katsayısı .86 olduğu sonucuna varılmıştır. İç tutarlık katsayıları için de ilk faktör .91, ikinci faktör .87, üçüncü faktör .80, dördüncü faktör ise .72 olduğu tespit edilmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda dört faktörden oluşan 38 maddelik İlişki Etiği Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu görülmektedir.

Young Şema Ölçeği-Haklılık Alt Boyutu

Jeffrey Young (1991, 2003), Şema Terapi temelinde Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3'u (YŞÖ-KF3) geliştirilmiştir. Ölçek 6'lı Likert tipli ölçektir. Bu çalışmada İlişki Etiği

Ölçeğinin ölçüt geçerliliği için Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutu kullanılmıştır. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından Türkiye dil ve kültürüne uyarlanmıştır.

Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 Aliyev (2019) tarafından Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanmıştır. İlk aşamada çeviri işlemleri gerçekleştirilmiştir. Uzman desteğiyle İngilizceden Azerbaycan diline çeviriler yapılmış, daha sonra yine farklı uzman desteğiyle Azerbaycan dilinden İngilizceye geri çevirileri yapılarak bu aşama tamamlanmıştır. Daha sonra istatistiksel analiz işlemleri gerçekleştirilmiş ve DFA yapılmıştır. Analizler sonucunda 16 faktörlü 76 maddelik bir yapı elde edilmiştir. Belirtildiği üzere çalışmada bu ölçeğin sadece haklılık alt boyutu kullanılacağı için diğer faktörlerle ilgili bilgilere yer verilmemiştir. Haklılık faktörüne ait olan maddeler bunlardır: 14, 32, 50, 68, 86. Azerbaycan diline uyarlama çalışması sonucunda Haklılık faktörünün Cronbach Alfa (α) katsayısı .57 McDonald Omega (ω) katsayısı ise .58 olduğu görülmüştür.

Verilerin Analizi

Bu çalışmanın ilk aşamasında ölçek uyarlama yapılmış, ikinci aşamasında ise kültürlerarası çalışma yapılmıştır. Bu araştırma analizleri lavaan paketi (Rosseel, 2012) kullanılarak R ortamında gerçekleştirilmiştir. Ölçek uyarlama çalışmasının çeviri aşamaları bittikten sonra yapı geçerliliğinin değerlendirilmesi amacıyla esas veri toplama sürecine başlanılmış ve veri toplama süreci bittikten sonra ilk aşamada verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek normallik değerlerine bakılmıştır.

Daha sonra modelin yapı geçerliliğinin test edilmesi amacıyla DFA uygulanmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, ölçeğin önceden belirlenmiş ve geçerli olan bir yapısı olduğu için AFA yapılmasına gerek duyulmamıştır. Uyum indeksleri olarak χ^2/df (Ki-kare/Uyumluluk

katsayısı), RMSEA (Yaklaşık hataların ortalama kare kökü), CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), TLI (Tucker-Lewis İndeksi), SRMR (Standartlaştırılmış Kök Ortalama Artık), kullanılarak ölçeğin veriye uygun olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

DFA aşaması tamamlandıktan sonra İlişki Etiği Ölçeğinin alt boyutları ile Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutu arasında ilişkilerin değerlendirilmesi amacıyla Pearson korelasyon katsayılarına bakılmıştır.

Bir sonraki aşamada her bir alt ölçeklerin iç tutarlık katsayılarının belirlenmesi için Cronbach Alfa (α) ve McDonald Omega (ω) değerleri hesaplanmıştır. Güvenirlilik analizlerinde iç tutarlık katsayılarının belirlenmesi için test-tekrar test yöntemi önerilmesine rağmen bu çalışmada zaman sınırlılığından dolayı bu yöntem kullanılamamıştır. Cronbach (1951), zaman sınırlılıklarından dolayı bu yöntemi pratik olmayan bir seçenek olabileceğini vurgulamıştır. Pratik olan seçenek ise Cronbach Alfa (α) ile birlikte ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının belirlenmesi amacıyla McDonald Omega (ω) katsayıları da değerlendirilmiştir.

Mevcut çalışmanın ikinci amacı olan İlişki Etiği Ölçeği'nin Azerbaycan ve Türkiye kültüründe de aynı yapıyı ölçüp ölçmediği belirlenmesi kapsamında ölçüm değişmezliği analizi uygulanmıştır. Bu analiz kapsamında İlişki Etiği Ölçeğinin ölçüm değişmezliği analizinde temel model olarak bilinmekte olan yapısal modeli, ardından metrik, skalar ve katı değişmezlik modelleri incelenmiştir.

Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Bu bölümde çalışma kapsamında gerçekleştirilen analizler doğrultusunda elde edilen bulgular ve yorumlar, ardından bu bulgular doğrultusunda yapılan tartışmalar yer almaktadır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi

İlişki Etiği Ölçeği'nin dört faktörlü yapısının (Dengeli-İltimaslı, Hak Görme-Verici, Hak Görme-Alıcı, Hak Görme-Yıkıcı) Azerbaycan ve Türkiye çalışma gruplarında doğrulanması amacıyla DFA uygulanmıştır. Analizler lavaan paketi (Rosseel, 2012) kullanılarak R ortamında gerçekleştirilmiştir.

Çoklu Normallik Değerlendirmesi ve Tahminci Seçimi

Tahminci seçiminden önce her iki çalışma grubunda çoklu normallik varsayımı Mardia testi ile değerlendirilmiştir. Azerbaycan grubunda ($N = 330$) Mardia çarpıklık istatistiği ($\chi^2 = 22120.24$, $p < .001$) ve Mardia basıklık istatistiği ($z = 49.10$, $p < .001$) anlamlı bulunmuştur. Türkiye grubunda ($N = 327$) Mardia çarpıklık ($\chi^2 = 20698.93$, $p < .001$) ve basıklık ($z = 46.95$, $p < .001$) istatistikleri de anlamlıdır. Her iki çalışma grubunda çoklu normallik varsayımının karşılanmadığı saptanmıştır.

Tekli normallik değerlendirmelerinde, Azerbaycan grubunda çarpıklık değerleri -1.92 ile 0.99, basıklık değerleri -1.52 ile 3.61 aralığında bulunmuş ve |2| ile |7| eşik değerlerini aşan madde saptanmamıştır. Türkiye grubunda çarpıklık değerleri -2.44 ile 1.08 arasında olup 1 madde |2| eşiğini aşmış, basıklık değerleri -1.24 ile 5.49 aralığında kalmıştır.

Çoklu normallik varsayımının her iki örnekleme de ihlal edilmesi nedeniyle, normal dağılım varsayımı gerektirmeyen ve standart hatalara robust düzeltme uygulayan Robust Maksimum Olabilirlik (MLR; Yuan-Bentler düzeltmeli) tahmincisi tercih edilmiştir (Satorra ve Bentler, 2001). MLR, sürekli verilerle çalışırken çoklu normallik ihlallerine karşı dayanıklı parametre tahminleri ve uyum indeksleri üretmektedir.

Orijinal Yapının Test Edilmesi (40 Madde)

İlk aşamada İlişki Etiği Ölçeğinin orijinal dört faktörlü 40 maddelik yapısı her iki örnekleme ayrı ayrı test edilmiştir. Azerbaycan çalışma grubunda robust uyum indeksleri (robust CFI = .778, robust TLI = .765, robust RMSEA = .072, SRMR = .104) ve Türkiye çalışma grubunda (robust CFI = .840, robust TLI = .830, robust RMSEA = .072, SRMR = .103) kabul edilebilir düzeyin altında kalmıştır. Standartlaştırılmış faktör yükleri incelendiğinde, her iki grupta .40 eşiğinin altında kalan maddeler saptanmıştır.

Azerbaycan grubunda Madde 3 (.221), Madde 22 (.330) ve Madde 26 (.332) maddelerinin Hak Görme-Alıcı faktöründe .40 eşiğinin altında yük aldığı görülmüştür. Türkiye grubunda ise Madde 3 (.237) Hak Görme-Alıcı faktöründe ve Madde 23 (.281) Dengeli-İltimaslı faktöründe .40 eşiğinin altında kalmıştır. Madde 3, her iki çalışma grubunda da tutarlı biçimde düşük faktör yükü göstermiş ve analizlerin dışında bırakılmıştır. Azerbaycan ve Türkiye çalışma gruplarına ait revize modellerin standartlaştırılmış faktör yükleri ve faktörler arası ilişkileri gösteren DFA şemaları sırasıyla Şekil 2 ve Şekil 3'te (Azerbaycan orijinal ve revize), Şekil 4 ve Şekil 5'te (Türkiye orijinal ve revize) sunulmaktadır.

Revize Modeller (38 Madde)

Azerbaycan grubunda Madde 3 (Partnerimin ihtiyaçlarını karşılayabilmem için öncelikle benim ihtiyaçlarımın karşılanmış olması gerekir) ve Madde 22 (Partnerimin beni

ekonomik olarak rahat ettirmesini bekliyorum) maddeleri çıkarılarak 38 maddelik revize model test edilmiştir. Türkiye grubunda ise Madde 3 ve Madde 23 (Duygusal olarak kendimi iyi hissetmediğimde partnerim de benden uzaklaşır) maddeleri çıkarılarak 38 maddelik model sınanmıştır. Her iki çalışma grubundaki orijinal ve revize model uyum indeksleri Tablo 4'te karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır.

Tablo 5.

İlişki Etiği Ölçeği Dört Faktörlü Modelin Uyum İndeksleri: Orijinal ve Revize Modellerin Karşılaştırması

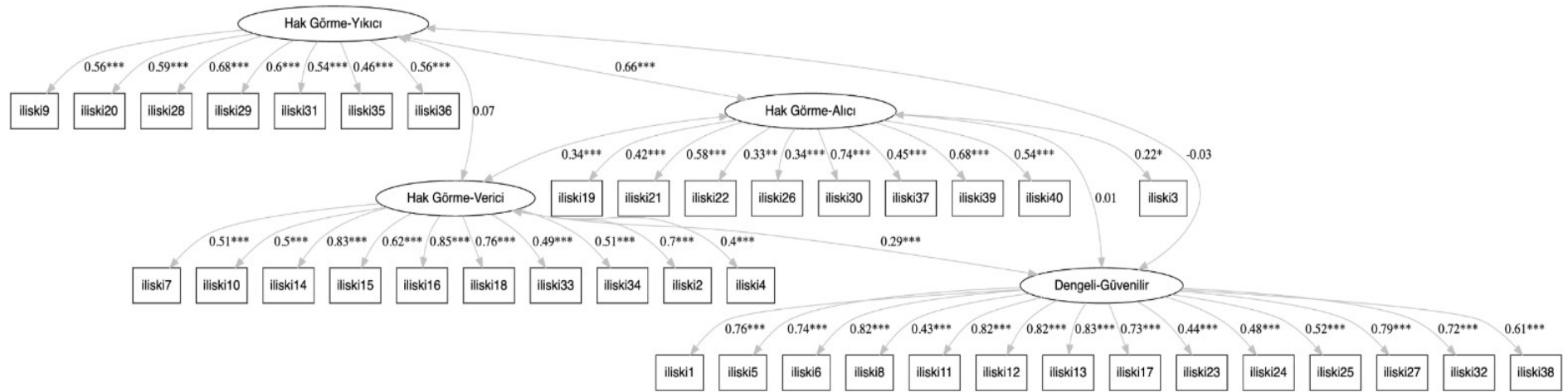
	Azerbaycan (N = 330)		Türkiye (N = 327)	
Uyum indeksi	40 madde	38 madde	40 madde	38 madde
Robust CFI	.778	.814	.840	.857
Robust TLI	.765	.802	.830	.847
Robust RMSEA	.072	.068	.072	.071
%90 GA alt	.068	.064	.068	.066
%90 GA üst	.077	.073	.076	.075
SRMR	.104	.098	.103	.099

Not. MLR (Robust Maximum Likelihood) tahmincisi kullanılmıştır. Robust değerler raporlanmaktadır. Azerbaycan 38 madde: Madde 3 ve Madde 22 çıkarılmış; Türkiye 38 madde: Madde 3 ve Madde 23 çıkarılmıştır. GA = Güven aralığı.

Revize modellerde her iki grupta da uyum indekslerinde iyileşme gözlenmiştir. Azerbaycan çalışma grubunda robust CFI .778'den .814'e, robust RMSEA .072'den .068'e yükselmiştir. Türkiye çalışma grubunda robust CFI .840'tan .857'ye, robust RMSEA .072'den .071'e iyileşmiştir. Her iki grupta RMSEA değerleri kabul edilebilir düzeydedir (<.08). CFI değerleri önerilen .90 eşliğinin altında kalmakla birlikte, 38 maddeli karmaşık dört faktörlü yapılar için bu düzeydeki değerlerin kabul edilebilir olduğu değerlendirilmektedir.

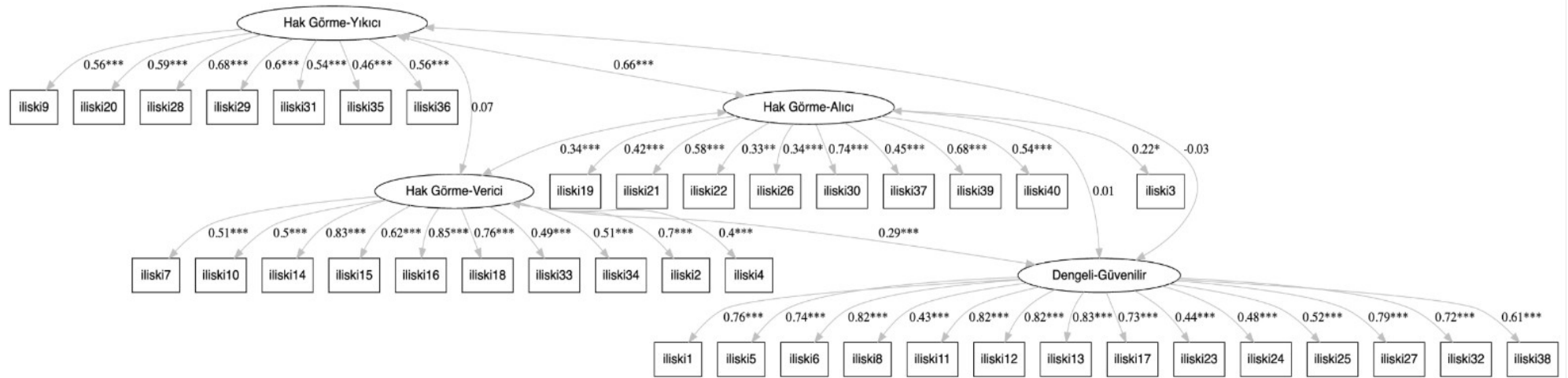
Şekil 2.

Orijinal Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Azerbaycan Çalışma Grubu)

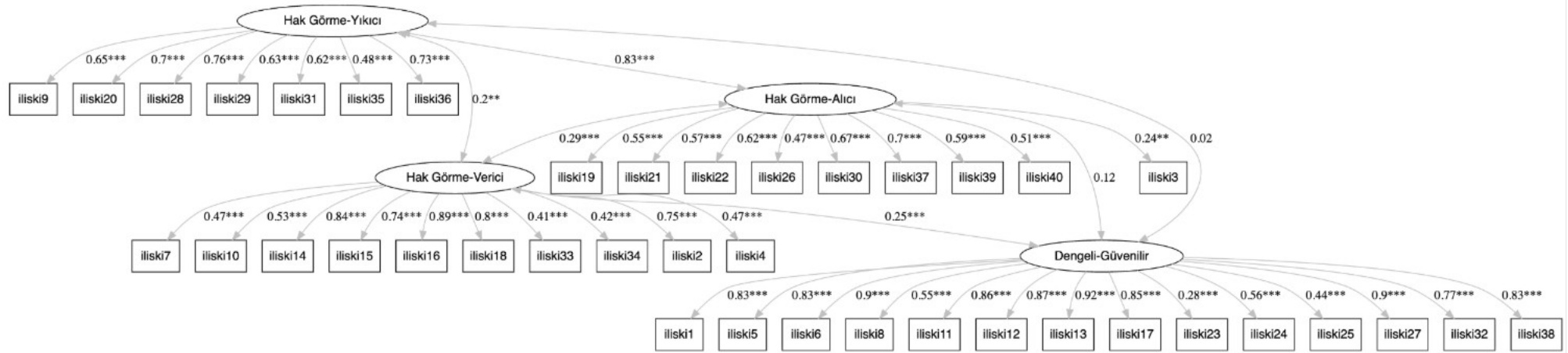
Şekil 3.

Revize Edilmiş Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Azerbaycan Çalışma Grubu)

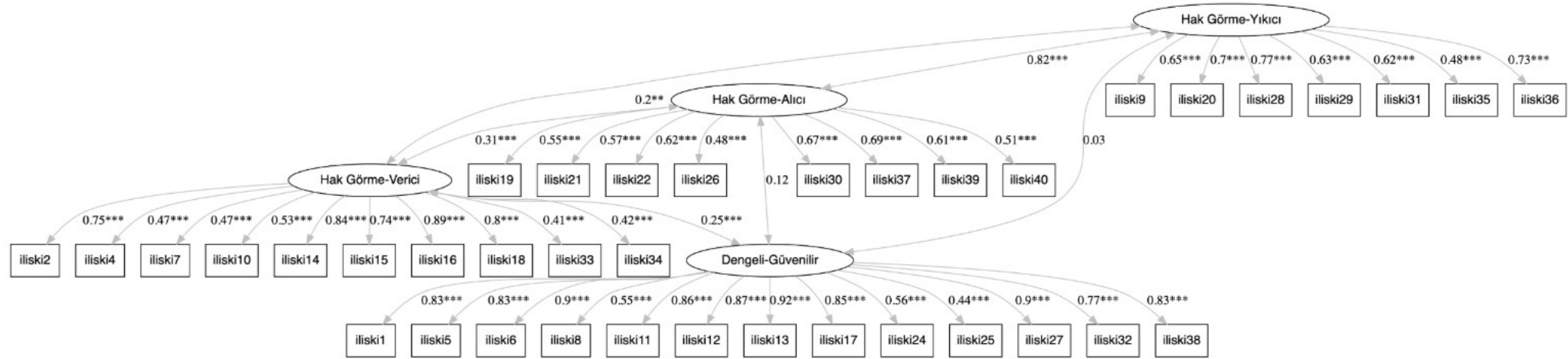
Şekil 4.

Orijinal Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Türkiye Çalışma Grubu)

Şekil 5.

Revize Edilmiş Yapıya İlişkin Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (Türkiye Çalışma Grubu)

Faktörler Arası İlişkiler

Revize modellerde faktörler arası kovaryanslar incelenmiştir. Her iki grupta Hak Görme-Alıcı ile Hak Görme-Yıkıcı arasında yüksek pozitif ilişki saptanmıştır (Azerbaycan: $r = .571$; Türkiye: $r = .818$). Bu bulgu, iki faktörün kuramsal olarak ilişkili yapılar olmasıyla tutarlıdır. Bu faktörleri birbirinden ayıran temel özelliklerden biri Hak Görme-Yıkıcı düzeyi yüksek olan bireyler Hak Görme-Alıcı düzeyi yüksek olan bireylerden farklı olarak hak ettiklerini düşündükleri şeyleri alamadığında yıkıcı yollara başvurabilmesidir. Dengeli-İltimaslı faktörü ile Hak Görme-Verici arasında her iki grupta pozitif ilişki bulunmuştur (Azerbaycan: $r = .287$; Türkiye: $r = .255$). Dengeli-iltimaslı faktörü ile Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Yıkıcı arasındaki ilişkiler her iki grupta anlamlı düzeye ulaşmamıştır.

İç Tutarlılık Analizi

Revize modellerdeki alt boyutların güvenilirliği Cronbach Alfa (α) ve McDonald Omega (ω) katsayıları ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 6.

İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin İç Tutarlılık Katsayıları

<i>Alt boyut</i>	<i>Azerbaycan (N = 330)</i>			<i>Türkiye (N = 327)</i>		
	<i>k</i>	<i>α</i>	<i>ω</i>	<i>k</i>	<i>α</i>	<i>ω</i>
Dengeli-iltimaslı	14	.920	.926	13	.951	.955
Hak Görme-Verici	10	.858	.865	10	.868	.877
Hak Görme-Alıcı	7	.726	.742	8	.810	.811
Hak Görme-Yıkıcı	7	.770	.772	7	.839	.841

Not. k = Madde sayısı; α = Cronbach Alfa; ω = McDonald Omega toplam. Azerbaycan formunda Madde 3 ve Madde 22; Türkiye formunda Madde 3 ve Madde 23 çıkarılmıştır.

Dengeli-iltimaslı alt boyut her iki çalışma grubunda da yüksek güvenilirlik göstermiştir (Azerbaycan $\alpha = .920$, $\omega = .926$; Türkiye $\alpha = .951$, $\omega = .955$). Hak Görme-Verici alt boyutu iyi düzeyde güvenilir (Azerbaycan $\alpha = .858$, $\omega = .865$; Türkiye $\alpha = .868$, $\omega = .877$). Hak Görme-Yıkıcı alt boyutu kabul edilebilir düzeydedir (Azerbaycan $\alpha = .770$, $\omega = .772$; Türkiye $\alpha = .839$, $\omega = .841$). Hak Görme-Alıcı alt boyutu Azerbaycan grubunda görece düşük ancak kabul edilebilir güvenilirlik göstermiş ($\alpha = .726$, $\omega = .742$), Türkiye grubunda ise iyi düzeyde bulunmuştur ($\alpha = .810$, $\omega = .811$).

Betimsel İstatistikler

İlişki Etiği Ölçeği alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 6'da her iki çalışma grubu için karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır.

Tablo 7.

İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Alt boyut	Azerbaycan (N = 330)				Türkiye (N = 327)			
	M	SS	Çarp.	Bas.	M	SS	Çarp.	Bas.
Dengeli-iltimaslı	5.86	1.04	-1.23	1.09	5.85	1.20	-1.49	1.77
Hak Görme-Verici	4.02	1.28	0.12	-0.57	4.01	1.21	-0.02	-0.39
Hak Görme-Alıcı	3.52	1.18	0.14	-0.23	3.24	1.17	0.39	-0.19
Hak Görme-Yıkıcı	4.39	1.26	-0.06	-0.66	3.89	1.33	0.16	-0.72

Not. M = Ortalama; SS = Standart sapma; Çarp. = Çarpıklık; Bas. = Basıklık. Puanlar 1–7 aralığında Likert tipi derecelendirmeye dayanmaktadır.

Her iki çalışma grubunda en yüksek ortalama Dengeli-iltimaslı alt boyutunda (Azerbaycan M = 5.86; Türkiye M = 5.85), en düşük ortalama Hak Görme-Alıcı alt boyutunda (Azerbaycan M = 3.52; Türkiye M = 3.24) gözlenmiştir. Alt boyut düzeyinde çarpıklık ve basıklık değerleri ± 2 sınırları içinde kalmaktadır.

Alt Boyutlar Arası korelasyon

İlişki Etiği Ölçeği alt boyutları arasındaki Pearson korelasyon katsayıları, revize modeldeki (38 madde) puanlamaya göre her iki çalışma grubu için Tablo 7 ve Tablo 8’de sunulmaktadır.

Tablo 8.

İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları — Azerbaycan Çalışma Grubu (N = 330)

Değişken	1	2	3	4
1. Dİ	—			
2. HGV	.26***	—		
3. HGA	.05	.39***	—	
4. HGY	-.01	.26***	.67***	—

Not. Dİ = Dengeli-iltimaslı; HGV = Hak Görme-Verici; HGA = Hak Görme-Alıcı; HGY = Hak Görme-Yıkıcı. Azerbaycan revize model: 38 madde (Madde 3 ve 22 çıkarılmış).

*p < .05. **p < .01. ***p < .001.

Tablo 9.

İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları — Türkiye Çalışma Grubu (N = 327)

Değişken	1	2	3	4
1. Dİ	—			
2. HGV	.28***	—		
3. HGA	.08	.35***	—	
4. HGY	.02	.26***	.68***	—

Not. Dİ = Dengeli-iltimaslı; HGV = Hak Görme-Verici; HGA = Hak Görme-Alıcı; HGY = Hak Görme-Yıkıcı. Türkiye revize model: 38 madde (Madde 3 ve 23 çıkarılmış).

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Her iki çalışma grubunda Hak Görme-Alıcı ile Hak Görme-Yıkıcı arasında güçlü pozitif ilişki saptanmıştır (Azerbaycan $r(328) = .67$, $p < .001$; Türkiye $r(325) = .68$, $p < .001$). Hak Görme-Verici ile Hak Görme-Alıcı (Azerbaycan $r(328) = .39$, $p < .001$; Türkiye $r(325) = .35$, $p < .001$) ve Hak Görme-Yıkıcı (Azerbaycan $r(328) = .26$, $p < .001$; Türkiye $r(325) = .26$, $p < .001$) arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur. Dengeli-iltimaslı ile Hak Görme-Verici arasında pozitif ilişki saptanmıştır (Azerbaycan $r(328) = .26$, $p < .001$; Türkiye $r(325) = .28$, $p < .001$). Dengeli-iltimaslı alt boyutu ile Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Yıkıcı arasında her iki grupta da anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik: İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık Şeması Arasındaki İlişkiler

İlişki Etiği Ölçeği'nin ölçüt bağıntılı geçerliliğini değerlendirmek amacıyla, İlişki Etiği Ölçeği alt boyut puanları ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık (YSQ-Entitlement) şema alt boyutu arasındaki ilişkiler her iki örnekleme Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık alt boyutu 5 maddeden oluşmakta olup bireylerin ilişkilerde hak iddia etme ve ayrıcalıklı muamele bekleme eğilimlerini ölçmektedir. Kuramsal olarak İlişki Etiği Ölçeğinin hak görme alt boyutları (Hak Görme-Verici, Hak Görme-Alıcı, Hak Görme-Yıkıcı) ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık şeması arasında pozitif ilişki beklenmektedir. Sonuçlar Tablo 9'te sunulmaktadır.

Tablo 10.

İlişki Etiği Ölçeği Alt Boyutları ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık Şeması Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

<i>İEÖ Alt Boyutu</i>	<i>Azerbaycan (N = 330)</i>	<i>Türkiye (N = 327)</i>
Dengeli-iltimaslı	-.03	-.03
Hak Görme-Verici	.17**	.17**
Hak Görme-Alıcı	.34***	.33***
Hak Görme-Yıkıcı	.30***	.30***

Not. İEÖ = İlişki Etiği Ölçeği; YSQ = Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık alt boyutu. Azerbaycan çalışma grubunda İlişki Etiği Ölçeği 38 madde (Madde 3 ve 22 çıkarılmış); Türkiye çalışma grubunda İlişki Etiği Ölçeği 38 madde (Madde 3 ve 23 çıkarılmış).

*p < .05. **p < .01. ***p < .001.

Her iki grupta Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık şeması ile İlişki Etiği Ölçeğinin Hak Görme-Alıcı (Azerbaycan $r(328) = .34$, $p < .001$; Türkiye $r(325) = .33$, $p < .001$) ve Hak Görme-Yıkıcı (Azerbaycan $r(328) = .30$, $p < .001$; Türkiye $r(325) = .30$, $p < .001$) alt boyutları arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler saptanmıştır. Hak Görme-Verici alt boyutu ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık arasında zayıf ancak anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur (Azerbaycan $r(328) = .17$, $p = .003$; Türkiye $r(325) = .17$, $p = .003$). Dengeli-iltimaslı alt boyutu ile Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık arasında her iki çalışma grubunda da anlamlı ilişki saptanmamıştır (Azerbaycan $r(328) = -.03$, $p = .568$; Türkiye $r(325) = -.03$, $p = .654$).

Bu korelasyon örüntüsü ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliliğini desteklemektedir: Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrıcalıklılık şeması beklendiği gibi hak görme alt boyutlarıyla pozitif, dengeli ilişki etiğiyle ise ilişkisiz bulunmuştur. Korelasyon katsayılarının iki grup arasında yüksek düzeyde tutarlılık göstermesi bulguların güvenilirliğini güçlendirmektedir.

Ölçüm Değişmezliği Analizi

İlişki Etiği Ölçeği'nin Azerbaycan ve Türkiye çalışma grupları arasında ölçüm değişmezliği çok gruplu doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Analizlerde her iki grupta ortak olarak çıkarılan maddelerin (Madde 3, Madde 22, Madde 23) dışında kalan 37 maddelik dört faktörlü model kullanılmıştır. Tüm modeller MLR tahmincisi ile tahmin edilmiştir. Ölçüm değişmezliği dört aşamada sınanmıştır: yapısal (configural), metrik (weak), skalar (strong) ve katı (strict) değişmezlik. Model karşılaştırmalarında $\Delta CFI \leq .010$ ve $\Delta RMSEA \leq .015$ ölçütleri kullanılmıştır (Chen, 2007). Ek olarak Satorra-Bentler düzeltmeli ki-kare fark testleri uygulanmıştır.

Yapısal değişmezlik modelinde, dört faktörlü yapının her iki çalışma grubunda da aynı konfigürasyonda uyum gösterip göstermediği test edilmiştir. Faktör yapısı ve madde-faktör atamaları her iki grup için serbest bırakılmıştır. Model uyum indeksleri robust CFI = .848, robust TLI = .838, robust RMSEA = .068 ve SRMR = .094 olarak bulunmuştur. RMSEA kabul edilebilir düzeydedir; CFI ve TLI değerleri önerilen .90 eşiğinin altında olmakla birlikte karmaşık dört faktörlü yapılar için makul düzeydedir. Yapısal değişmezlik sağlanmıştır.

Metrik değişmezlik modelinde, yapısal değişmezlik modeline ek olarak tüm faktör yükleri iki grup arasında eşitlenmiştir. Robust CFI = .846, robust TLI = .840, robust RMSEA = .068 ve SRMR = .097 olarak bulunmuştur. Yapısal modele göre değişim değerleri $\Delta CFI = -.002$ ve $\Delta RMSEA = .000$ olarak hesaplanmıştır. Her iki değişim değeri de önerilen eşik değerlerinin ($\Delta CFI \leq .010$, $\Delta RMSEA \leq .015$) altında kalmaktadır. Satorra-Bentler düzeltmeli ki-kare fark testi anlamlı bulunmuştur ($\Delta\chi^2(33) = 58.03$, $p = .005$); ancak ki-kare fark testinin büyük örneklerde aşırı duyarlı olduğu bilinmektedir. ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ ölçütlerine göre metrik değişmezlik sağlanmıştır.

Skalar değişmezlik modelinde, metrik modele ek olarak madde kesişim noktaları (intercepts) iki grup arasında eşitlenmiştir. Robust CFI = .812, robust TLI = .810, robust RMSEA = .074 ve SRMR = .102 olarak bulunmuştur. Metrik modele göre değişim değerleri $\Delta CFI = -.033$ ve $\Delta RMSEA = +.006$ olarak hesaplanmıştır. ΔCFI değeri (.033) önerilen .010 eşiğini aşmaktadır. Satorra-Bentler düzeltmeli ki-kare fark testi anlamlıdır ($\Delta\chi^2(33) = 458.64$, $p < .001$). Skalar değişmezlik sağlanamamıştır.

Katı değişmezlik modelinde, skalar modele ek olarak hata varyansları iki çalışma grubu arasında eşitlenmiştir. Robust CFI = .792, robust TLI = .794, robust RMSEA = .077 ve SRMR = .103 olarak bulunmuştur. Skalar modele göre değişim değerleri $\Delta CFI = -.021$ ve $\Delta RMSEA = +.003$ olarak hesaplanmıştır. Satorra-Bentler düzeltmeli ki-kare fark testi anlamlıdır ($\Delta\chi^2(37) = 192.09$, $p < .001$). Katı değişmezlik sağlanamamıştır.

Aşamalı ölçüm değişmezliği analizlerine ilişkin model uyum indeksleri ve karşılaştırma değerleri Tablo 10'da, ki-kare fark testi sonuçları Tablo 11'de sunulmaktadır.

Tablo 11.

İlişki Etiği Ölçeği Ölçüm Değişmezliği Analizine İlişkin Model Uyum İndeksleri (Azerbaycan N = 330, Türkiye N = 327)

<i>Model</i>	<i>Robust CFI</i>	<i>Robust TLI</i>	<i>Robust RMSEA</i>	<i>SRMR</i>	<i>ΔCFI</i>	<i>$\Delta RMSEA$</i>
Yapısal	.848	.838	.068	.094	—	—
Metrik	.846	.840	.068	.097	-.002	.000
Skalar	.812	.810	.074	.102	-.033	+.006
Katı	.792	.794	.077	.103	-.021	+.003

Not. MLR tahmincisi kullanılmıştır. Robust değerler raporlanmaktadır. ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ bir önceki modele göre hesaplanmıştır. Kabul ölçütleri: $\Delta CFI \leq .010$ ve $\Delta RMSEA \leq .015$ (Chen, 2007). Yapısal = aynı faktör yapısı; Metrik = faktör yükleri eşit; Skalar = faktör yükleri + kesişim noktaları eşit; Katı = faktör yükleri + kesişim noktaları + hata varyansları eşit.

Tablo 12.*Ölçüm Değişmezliği Modellerinin Satorra-Bentler Düzeltmeli Ki-Kare Fark Testi Sonuçları*

<i>Karşılaştırma</i>	<i>Δdf</i>	<i>$\Delta\chi^2$</i>	<i>RMSEA (Δ)</i>	<i>p</i>	<i>Karar</i>
Yapısal → Metrik	33	58.03	.053	.005	Kabul
Metrik → Skalar	33	458.64	.197	< .001	Red
Skalar → Katı	37	192.09	.147	< .001	Red

Not. $\Delta\chi^2$ = Satorra-Bentler düzeltmeli ölçeklendirilmiş ki-kare fark istatistiği (satorra.bentler.2001 yöntemi). Karar, ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ ölçütlerine göre verilmiştir.

Sonuç olarak, İlişki Etiği Ölçeği'nin Azerbaycan ve Türkçe formları arasında yapısal ve metrik düzeyde ölçüm değişmezliği sağlanmıştır. Bu bulgu, ölçeğin her iki grupta aynı dört faktörlü yapıyı ölçtüğünü ve faktör yüklerinin gruplar arasında eşdeğer olduğunu göstermektedir. Metrik değişmezliğin sağlanması, iki grup arasında faktörler arası ilişkilerin ve yapısal model parametrelerinin karşılaştırılabileceğine işaret etmektedir. Skalar değişmezliğin sağlanamaması, madde kesişim noktalarının iki grup arasında farklılık gösterdiğini ve gruplar arası gözlenen puan ortalamalarının doğrudan karşılaştırılamayacağını göstermektedir. Bu durum, farklı dil formları arasındaki uyarlama çalışmalarında sıkça karşılaşılan bir bulgudur (Byrne ve van de Vijver, 2010).

Genel Değerlendirme

Sonuç olarak, İlişki Etiği Ölçeği'nin dört faktörlü yapısı hem Azerbaycan hem de Türkiye çalışma gruplarında psikometrik olarak test edilmiştir. Her iki grupta RMSEA değerleri kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur (Azerbaycan robust RMSEA = .068; Türkiye robust RMSEA = .071). CFI ve TLI değerleri önerilen .90 eşiğinin altında kalmakla birlikte, çok sayıda madde içeren karmaşık ölçüm modelleri için bu düzeydeki değerlerin alanyazında kabul gördüğü bilinmektedir. Ortak olarak çıkarılan tek madde Madde 3 olup, diğer çıkarılan maddeler kültüre özgü sorunlar yansıtmaktadır (Azerbaycan'da Madde 22,

Türkiye’de Madde 23). İç tutarlılık katsayıları genel olarak kabul edilebilir ile yüksek arasında değişmektedir.

Tartışma

Bu çalışma konusunun ilk ve temel amacı İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan diline ve kültürüne uyarlanması, ikinci amaç ise İlişki Etiği Ölçeği kapsamında Azerbaycan ve Türkiye kültürü için kültürlerarası çalışma gerçekleştirmektir. Azerbaycan kültürü bağlamında romantik ilişkilerle ilgili geliştirilmiş veya kültüre uyarlanmış bir ölçme aracına rastlanmadığı için bu araştırma kapsamında hem Azerbaycan kültürüne katkı sağlamak hem de Türkiye ve Azerbaycan kültürü arasında kültürlerarası bir çalışma gerçekleştirmek amaçlanmıştır.

Öncelikle, İlişki Etiği Ölçeğinin orijinal dili Türkçeden Azerbaycan diline çeviri aşaması gerçekleştirilerek içerik geçerliliği sağlanmıştır. Çeviri işlemi gerçekleştirilirken ITC (2018), WHO (2019) ve Hall ve arkadaşları (2003), tarafından belirtilen ilkeler doğrultusunda ilerlenmiştir. Ardından yapı geçerliliğini test etmek için DFA, daha sonra alt boyutlar için güvenirlik analizi ve hem ölçeğin alt boyutları hem de haklılık şemasıyla ölçüt geçerliliğinin test edilmesi amacıyla Pearson Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın diğer amacına yönelik kültürlerarası çalışma için ölçüm değişmezliği analizi uygulanmıştır. Bu aşamaların her biri detaylı şekilde aşağıda tartışılmıştır.

Ölçek Uyarlama Aşamasına Yönelik Tartışma

Bu başlık altında “İlişki Etiği Ölçeği’nin Azerbaycan formu geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır?” birinci araştırma problemi gerekli adımlar doğrultusunda alt problemler kapsamında sırayla incelenmiştir. Öncelikle, İlişki Etiği Ölçeği Altınok (2022) tarafından geliştirilmiştir. Dört faktörlü 40 maddeden oluşan bu ölçeğin alt boyutları; Dengeli-iltimaslı, Hak Görme-Verici, Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Yıkıcı olduğu belirtilmiştir. İlişki Etiği

Ölçeğinin aynı zamanda Hargrave ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilmiş bir versiyonunun daha bulunduğu önceki bölümlerde vurgulanmıştı. Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanması için Altınok (2022) tarafından geliştirilen Türkçe versiyonunun mevcut çalışmayla daha ilişkili olmasının yanı sıra bu ölçek yapısının hedef kültür için de daha uygun olduğu görülmüş ve bu ölçeğin Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanmasına karar verilmiştir.

Dilsel Geçerlilik Çalışmasına Yönelik Tartışma

Birinci alt problem olan “İlişki Etiği Ölçeği’nin içerik geçerliği kültürel açıdan uygun mudur?” sorusu bu başlıkta yanıtlanmıştır. Bir ölçek geliştirileceği zaman ait olduğu yerin dil ve kültürüne göre geliştirilir. Bu ölçeğin başka bir kültüre uyarlanması için öncelikle uyarlanması hedeflenen kültüre uygun bir ölçek olup olmadığını belirlemek için alandaki uzmanlar tarafından değerlendirilme yapılmalıdır (Herdman ve ark., 1998). Çünkü bazı kültürlerde geliştirilmiş ölçekler o kültürün kendine has yapısını ölçtüğü için uyarlanması hedeflenen kültürde aynı yapıyı ölçmediği görülebilir ve yine de o kültüre uyarlanırsa ölçek güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olmayabilir (van de Vijver ve Leung, 2021). İlişki Etiği Ölçeği alan uzmanlarıyla birlikte incelenerek Azerbaycan kültürüne uyarlanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Uyarlama zamanı çeviri aşamasında orijinal ölçeğin faktör yapısının bozulmamasına dikkat edilmelidir. Maddelerdeki ifadelerin kelime karşılığı tam olarak aynı olması olmasından ziyade kavramsal açıdan aynı olması ve aynı yapıyı ölçmesi beklenir (Hambleton ve ark., 2005). Bu çalışmada İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan diline uyarlanmasında gerçekleştirilen çeviri işlemleri olan ileriye çeviri, geriye çeviri ve uzman değerlendirmeleri her iki dile hâkim görevli uzmanlarla birlikte gerçekleştirilerek dilsel geçerliliği sağlanmıştır. Ardından pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve bu çalışmaya yönelik gerekli değerlendirmeler de yapılmıştır. Dilsel eşdeğerlilik çalışmaları sonucunda İlişki Etiği

Ölçeğinin Azerbaycan formu Türkçe orijinal formuyla eşdeğer ve anlamlı bir uyumluluk gösterdiği görülmüştür. Gerekli çeviri işlemleri ve değerlendirmeler sayesinde yapılan düzeltmelerle birlikte bu formun Azerbaycan'da bu alanda yapılan araştırmalarda, klinik değerlendirmelerde, çift terapisi uygulamalarında kullanılması açısından geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmektedir. Bu ölçme aracının güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olduğunu kanıtlamak için bir sonraki aşamada yapı geçerliliğinin değerlendirilmesi için DFA gerçekleştirilmiştir.

Yapı Geçerliliği (DFA) Çalışmasına Yönelik Tartışma

Mevcut çalışmanın birinci amacı olan ölçek uyarlama çalışmasının dilsel geçerliliği sağlandıktan ve pilot çalışma uygulaması gerçekleştirildikten sonra yapı geçerliliğinin test edilmesi amacıyla DFA yapılmıştır. Yapı geçerliliğinin test edilmesindeki amaç aslında çalışma sürecinde kullanılan bir ölçme aracının kavramsal açıdan ölçmesi beklenen bir yapıyı hangi açıdan ölçtüğünü değerlendirmektir (Cronbach ve Meehl, 1955). Kullanılan ölçeğin “işe yararlılığının” ispatı aslında ölçme aracının geçerliliğini göstermektedir (Erkuş, 2007). Yapı geçerliliğini ölçen analizler AFA ve DFA'dır. AFA elde edilen verilere ilişkin olarak ölçme aracının faktör yapısını belirler. DFA ise önceden belirlenmiş olan veya çalışma sürecinde belirlenen bu faktör yapısının geçerliliğini test etmeyi amaçlamaktadır (Kline, 2015, akt., Boyraz, 2025). Genel olarak, ölçek uyarlama aşamasında ilk hangi analizin uygulanılacağına dair çeşitli fikirler vardır. Bazı araştırmacılar ilk aşamada AFA yapılması gerektiğini belirtse de (Gronier, 2023; Sousa ve Rojjanasrirat, 2011) bazı araştırmacılar da önceden belirlenmiş modeli olan bir ölçek için tekrar AFA yapılması fikrine karşı çıkarak sadece DFA yapılmasının yeterli olacağı fikrini savunmaktadırlar (Henson ve Roberts, 2006; ITC, 2018; MacCallum ve Austin, 2000; Prudon, 2015). Sonuç olarak mevcut çalışmada “İlişki Etiği Ölçeği'nin uyum indeksleri yeterli düzeyde midir?” ikinci alt problem

DFA gerçekleştirilerek incelenmiştir. DFA ölçeğin ölçtüğü yapının ve faktör yapısının orijinal formuyla uyumlu olup olmamasını, uyumluysa ne kadar uyumlu olduğunu belirlemektir.

Bu aşamada elde edilen sonuçlara göre, Azerbaycan formunda faktör yükleri .40'ın altında kalan 3. madde ve 22. madde çıkarıldıktan sonra son aşamada dört faktörlü 38 maddelik bir form elde edilmiş ve tekrar analiz yapılmıştır. Çıkarılan maddelerin her ikisi Hak Görme-Alıcı alt boyutuna ait olmaktadır. Aynı zamanda ölçeğin Türkçe formu için de araştırma kapsamında DFA gerçekleştirilmiş ve yine aynı şekilde faktör yükü .40'ın altında kalan 3. madde ve 23. madde analizden çıkartılarak analiz tekrardan gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan dili formundaki gibi Hak Görme-Alıcı alt boyutuna ait olan 3. madde ve bu formdan farklı olarak Dengeli-iltimaslı alt boyutuna ait olan 23. madde analizden çıkartılmıştır. Sonuç olarak ölçeğin Azerbaycan formu ilk pilot çalışmalarında 40 madde olarak yer almış ve faktör yapısı analizlerinde 38 olarak tutarlı bulunmuştur.

Bu çalışmada her iki çalışma grubu için de elde edilen DFA bulguları incelendiğinde maddeler çıkarıldıktan sonra gerçekleşen analizde revize modellerin uyum indekslerinde iyileşme görülmüştür. RMSEA değerleri kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüş ve CFI değerleri için iyi uyum indeksi .90'ın üzerinde olmasına rağmen bu çalışmada belirtilen değerin altında kalması 38 maddelik karmaşık dört faktörlü yapılar için kabul edilebilir bir değer olduğu bilinmektedir. Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için 38 maddelik modelin faktörler arası kovaryansları da incelendiğinde her iki kültüre ilişkin çalışma grubunda Dengeli-iltimaslı ve Hak Görme-Verici arasında pozitif ilişki bulunmasının yanı sıra Hak Görme-Verici ve Hak Görme-Yıkıcı arasında herhangi anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aynı zamanda yine her iki çalışma grubunda Hak Görme-Yıkıcı ve Hak Görme-Alıcı arasında yüksek pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan yola çıkarak yapı geçerliliği kapsamında gerçekleşen analizde her iki çalışma grubu için alt boyutların hem Azerbaycan

kültüründe hem de Türkiye kültüründe aynı yapıyı ölçtüğü ifade edilebilir. Bu da İlişki Etiği Ölçeğinin Türkiye kültürüyle sınırlı kalmayıp diğer kültürlerle de uyarlanabilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre, İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan formu orijinal formuyla uyumlu olmakla birlikte Azerbaycan kültürüne uyarlama aşaması gerçekleştirilmiş ve bu kültürde kullanılabilecek güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olmuştur.

Altınok'un (2022) çalışmasında geliştirilen İlişki Etiği Ölçeğinin orijinal versiyonuna ilişkin DFA sonuçlarına bakıldığında 0.30 faktör yükünün altında kalan iki madde çıkartıldıktan sonra faktör yükleri .47 ve .91 arasında değişen 38 maddelik bir yapı elde edilmiştir. Bu çalışma özelinde, çıkarılan maddelerin Hak Görme-Alıcı boyutuna ait olan 21. madde ve Hak Görme-Yıkıcı boyutuna ait olan 35. madde olduğu görülmüştür.

İç Tutarlılık Çalışmasına Yönelik Tartışma

İlişki Etiği Ölçeğinin 38 maddelik revize modelinin faktörlerinin “İlişki Etiği Ölçeği”nin Azerbaycan formunun güvenilirliği yeterli düzeyde midir?” üçüncü alt problem kapsamında iç tutarlılığının değerlendirilmesi amacıyla Cronbach Alfa (α) ve McDonald Omega (ω) güvenilirlik katsayıları kullanılmıştır. İç tutarlılık katsayısı bir ölçme aracının elde edilen yapıyı geçerli bir şekilde ölçüp ölçmediğini belirlemeyi amaçlar (Ercan ve Kan, 2004; Ergin, 2013). İç tutarlılık katsayısının geçerli olabilmesi için genel olarak kabul edilen düzey $>.70$ olarak belirlenmiştir. İç tutarlılık katsayısı 1.00'a ne kadar yakınsa o kadar güvenilir olmaktadır (Ellis, 2013; Streiner ve ark., 2015; Tavakol ve Dennick, 2011). Bu doğrultuda güvenilirlik değerlendirmeleri genel olarak bu şekilde yorumlanmaktadır; $0.40 > x > 0$ güvenilir değil, $0.60 > x > 0.80$ düşük güvenilirlik, $0.80 > x > 0.60$ oldukça güvenilir, $1.00 > x > 0.80$ yüksek güvenilirlik (Karakoç ve Dönmez, 2014; Özdamar, 1999, akt., Yaşar, 2014). Bulgulara her iki çalışma grubu açısından da bakıldığında Dengeli-iltimaslı alt boyut Azerbaycan çalışma grubu için $\alpha = .920$, $\omega = .926$ ve Türkiye çalışma grubu için $\alpha = .951$, $\omega = .955$ değerlerin

yüksek seviyede güvenilirlik göstermiş olduğu görülmüştür. Ardından yine her iki çalışma grubunda Hak Görme-Verici Azerbaycan $\alpha = .858$, $\omega = .865$ ve Türkiye grubu için $\alpha = .868$, $\omega = .877$ iyi düzey, Hak Görme-Yıkıcı ise Azerbaycan çalışma grubunda $\alpha = .770$, $\omega = .772$ kabul edilebilir düzeyde güvenilir, Türkiye çalışma grubunda ise $\alpha = .839$, $\omega = .841$ iyi düzeyde güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır. Hak Görme-Yıkıcı alt boyutu Türkiye çalışma grubunda $\alpha = .810$, $\omega = .811$ iyi düzeyde bulunmasına rağmen, Azerbaycan çalışma grubunda $\alpha = .726$, $\omega = .742$ kısmen düşük ama kabul edilebilir düzeyde olduğu saptanmıştır.

Altınok'un (2022) çalışmasında ise İlişki Etiği Ölçeğinin iç tutarlılığının gözlemlenmesi amacıyla Cronbach Alfa (α) katsayıları değerlendirildiğinde; Dengeli-iltimaslı alt boyut için .91, Hak Görme-Verici alt boyut için .87, Hak Görme-Alıcı alt boyut için .80 ve son olarak Hak Görme-Yıkıcı alt boyut için .72 olduğu görülmüştür.

Bu doğrultuda, Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanan İlişki Etiği Ölçeğinin güvenilir ve geçerli bir veri toplama aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Zaman sınırlılığı açısından test-tekrar test güvenilirliği uygulanamamıştır. Cronbach (1951), tarafından da belirtildiği üzere test-tekrar test güvenilirlik analizi zaman sınırlılığı açısından pratik bir uygulama olmamasına rağmen oldukça önemli bir analiz türüdür.

Alt Boyutlar Arası Korelasyon

Her iki çalışma grubunun revize modeli üzerinden alt boyutlar arası korelasyon katsayıları Pearson korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Bulgulara baktığımızda her iki grupta da Dengeli-iltimaslı alt boyut ile Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Yıkıcı boyutları arasında herhangi anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Yıkıcı arasında orta düzeyde pozitif ilişki, Dengeli-iltimaslı alt boyutuyla Hak Görme-Verici

arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Her iki kültüre ait çalışma grubunda alt boyutlar arası korelasyon ilişkilerinin benzer düzeyde olması bulguların güvenilirliğini göstermektedir.

Ölçüt Geçerliliği Çalışmasına Yönelik Tartışma

Bu başlık altında “İlişki Etiği Ölçeği’nin Azerbaycan ve Türkçe formunun ölçüt geçerliği yeterli düzeyde midir?” dördüncü alt problemi kapsamında İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan dili ve Türkçe formunun ölçüt geçerliliğinin saptanması amacıyla Young Şema Ölçeği Haklılık/Ayrımcılık alt boyutu arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi kapsamında incelenmiştir. İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan formu ve Türkçe formu için revize edilmiş 38 maddelik yapıyla ölçüt geçerliliği çalışması test edilmiştir. İlişki Etiği Ölçeğinin alt boyutları olan Hak-Görme-Yıkıcı, Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Verici boyutlarıyla Haklılık Şeması boyutu arasında pozitif ilişki olduğuna dair öngörü olumlu sonuçlanmıştır. Bu ilişkiler Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Yıkıcı boyutlarıyla orta düzeyde, Hak Görme-Verici boyutuyla zayıf düzeyde pozitif ilişkilerdir. Haklılık şemasına sahip bireyler kurmuş oldukları her ilişkide kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesiyle beraber diğerleri tarafından özel birisiymiş gibi davranılmasını beklemektedir. Karşı tarafın duygu düşüncelerinden çok kendisinin ne istediğine odaklanmasıyla bilindiği için İlişki Etiği Ölçeğinin hak görme alt boyutlarıyla pozitif ilişkileri olduğu kanıtlanmıştır. Her iki çalışma grubunda da Hak Görme-Alıcı ve Hak Görme-Yıkıcı alt boyutlarıyla Haklılık Şeması arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler olması beklenen bir sonuçtur. Aynı zamanda yine her iki çalışma grubunda Hak Görme-Verici alt boyutuyla da zayıf ama anlamlı pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Dengeli-iltimaslı alt boyutla herhangi bir ilişki olduğu görülmemiştir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde her iki çalışma grubu açısından ölçüt geçerliliği sağlanmış olup korelasyon katsayıları kültürlerarasında ileri düzeyde tutarlılık göstermektedir.

Bu bağlamda ilişki etiği düzeyinin ölçüt geçerliliğini değerlendirmek için narsisizm, ilişki doyumu, kıskançlık gibi değişkenlerle de değerlendirilmesi araştırmalara katkı sağlayabilir. Bu araştırma kapsamında romantik ilişkilerle ilgili Azerbaycan kültüründe güvenilirlik ve geçerliliği sağlanmış ölçeğe ulaşamadığı için hak görme alt boyutlarına uygun olan ve güvenilirlik ve geçerliliği sağlanmış Young Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutuyla ölçüt geçerliliği analizi yapılmıştır.

Değerlendirilen tüm bulgulardan yola çıkarak İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan formunun geçerli ve güvenilir bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Değerlendirilen bu sonuçlar ölçeğin kültürlerarası bir araştırmaya katkı sağladığını göstermektedir.

Kültürlerarası Çalışmaya Yönelik Tartışma

Bu aşama mevcut çalışmanın ikinci amacı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu doğrultusunda elde edilen DFA sonuçlarına göre, İlişki Etiği Ölçeğinin dört faktörlü bir yapı olduğu belirlenmiştir. Öyle ki bu sonuca ilişkin İlişki Etiği Ölçeğinin her iki grupta da aynı yapıyı ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla ölçüm değişmezliği analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçüm değişmezliği genellikle kültürlerarası çalışmalarda sıklıkla tercih edilen bir yöntem olarak bilinmektedir. Kültürlerarası çalışmalar dışında da tercih edilmekte olup, genellikle çeşitli gruplara uygulanan bir ölçme aracındaki maddelerin her grupta da aynı kavramı ölçüp ölçmediği değerlendirilmekte, psikometrik eşitliğin sağlanıp sağlanmadığı incelenmektedir (Byrne ve Watkins, 2003, akt., Yaradılmış, 2026; Herdman ve ark., 1998). Ölçüm değişmezliği dört basamaklı bir model olarak bilinir ve çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi kapsamında hiyerarşik şekilde bu dört basamakta test edilir; yapısal (configural), metrik (metric), skalar (scalar), ve katı (strict) değişmezlik (Meredith, 1993, akt., Yaradılmış, 2026).

Bu tartışma bölümünde “Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu arasında İlişki Etiği Ölçeği’nin faktör yapılarının ölçüm değişmezliği sağlanmakta mıdır?” araştırma problemine yönelik incelemeler yapılması amacıyla Azerbaycan ve Türkiye çalışma grupları arasında ölçüm değişmezliği çok gruplu doğrulayıcı faktör analizi kapsamında test edilmiştir. DFA aşamasında her iki çalışma grubundan da çıkarılan maddeler; madde 3, madde 22 ve madde 23 analiz dışında bırakılmış ve toplam 37 maddeden oluşan dört faktörlü ölçek modeli analiz kapsamında kullanılmıştır. Ölçüm değişmezliği analizi dört aşamada test edilmektedir.

- Yapısal (Configural) değişmezlik modeli – faktör yapısının aynı olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir.
- Metrik (Metric) değişmezlik modeli – her iki grupta da faktör yapısından ziyade faktör yüklerinin aynı olup olmadığını belirlemektedir.
- Skalar (Scalar) değişmezlik modeli – faktör yapısı ve faktör yükleriyle beraber madde kesişim noktaları açısından da eşitlik değerlendirilmektedir.
- Katı (Strict) değişmezlik modeli – faktör yapısı, faktör yükü, madde kesişim noktalarıyla beraber hata varyanslarını da gözlemlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Model karşılaştırma analizlerinde $\Delta CFI \leq .010$ ve $\Delta RMSEA \leq .015$ ölçütleri kullanılmıştır (Chen, 2007). Normal dağılımın sağlanmadığı çok faktörlü ölçek örneklemelerinde S-B χ^2 (Satorra-Bentler) uyum indeksi istatistiği kullanılmaktadır (Byrne, 2006; Everitt ve Howell ,2005). Mevcut çalışma kapsamında da Satorra-Bentler düzeltmeli ki-kare fark testleri kullanılmıştır.

Bu aşamada “Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin faktör yapısı istatistiksel olarak farklı mıdır?” birinci alt problemine ilişkin dört faktörlü İlişki Etiği Ölçeğinin her iki grup için de faktör yapısının uyumlu olup olmadığı ölçüm değişmezliği modelinin ilk ve temel basamağı yapısal değişmezlik modeli test edilerek belirlenmiştir. Bu basamak temel basamak olması sebebiyle yapısal değişmezlik sağlandığı zaman ölçme aracının gruplar arasında aynı yapıyı ölçtüğünü belirlemektedir (Gregorich, 2006). Yapısal değişmezlik sağlanamadığı durumlarda çalışmaya tamamen son verilerek yapının değişken olduğuna karar verilir ve diğer basamaklara geçilmez (Putnick ve Bornstein, 2016). Bulgulara bakıldığında, model uyum indeksleri robust CFI = .848, robust TLI = .838, robust RMSEA = .068 ve SRMR = .094 olarak bulunmuştur. RMSEA uyum indeksi için kabul edilebilir değerin $.05 \leq RMSEA \leq .08$ olduğu belirtilmiştir. İyi uyum ise $00 \leq RMSEA \leq .05$ olarak kabul edilir (Hu ve Bentler, 1999; Jöreskog ve Sörbom, 1993). RMSEA kabul edilebilir düzeydedir. CFI uyum indeksi genellikle 0-1.0 arasında değer almaktadır. Elde edilen değer 1.0'e ne kadar yakınsa o kadar iyi uyum olduğu belirtilmektedir (Kütük, 2019). CFI ve TLI değerleri ise önerilen .90 eşliğinin altında olmakla birlikte karmaşık dört faktörlü yapılar için kabul edilebilir düzeydedir. Yapısal değişmezlik sağlanmıştır.

Temel basamağın sağlanması durumunda bir diğer basamak olan metrik değişmezlik basamağına geçilmektedir. İkinci alt problem olan “Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin faktör yükleri istatistiksel olarak farklı mıdır?” sorusu kapsamında metrik değişmezlik test edilmiştir. Faktör yüklerinin eşitliğinin incelenmesi amaçlanan metrik değişmezlik modeli basamağında yapısal modele ek olarak her grupta faktör yükleri kısıtlandırılarak eşitlik sağlanmaya çalışılır (Gregorich, 2006). Metrik değişmezlik modeli zayıf değişmezlik modeli olarak da adlandırılmaktadır (Yaradılmış, 2026). Bu değişmezlik modelinin sağlanması faktör yüklerinin her grup için aynı etki göstermesiyle gerçekleşmektedir (Chen ve ark., 2005; Evran, 2019). Metrik değişmezlik

sağlanıp sağlanmadığı yapısal değişmezlik modeliyle karşılaştırılarak belirlenmektedir. Öyle ki ki kare testi anlamlı olmadığında ve CFI ve SRMR gibi uyum indekslerinde belirli bir farklılık görülmediğinde yani, 0.01'den küçük veya eşit olması durumunda metrik değişmezliğin sağlandığı kabul edilmektedir. Modeller arası uyum 0.01 ve 0.02 arasında olması şüpheli farklılığa işaret etmekteyken, 0.02'den büyük olması modeller arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir (Güğerçin ve Yeşiltaş, 2025). Modeller arasında karşılaştırmada $\Delta CFI \leq .010$ ve $\Delta RMSEA \leq .015$ ölçütleri kullanılmış ve bunların üzerinden yorumlar yapılmıştır. Δ -delta-fark olarak adlandırılmaktadır (Kütük, 2019). Bulgulara göre, robust CFI = .846, robust TLI = .840, robust RMSEA = .068 ve SRMR = .097 olarak bulunmuştur. Yapısal modele göre değişim değerleri $\Delta CFI = -.002$ ve $\Delta RMSEA = .000$ olarak hesaplanmıştır. Her iki değişim değeri de önerilen eşik değerlerinin ($\Delta CFI \leq .010$, $\Delta RMSEA \leq .015$) altında kalmaktadır. Satorra-Bentler düzeltilmeli ki-kare fark testi anlamlı bulunmuştur ($\Delta\chi^2(33) = 58.03$, $p = .005$); ancak ki-kare fark testinin büyük örneklemelerde aşırı duyarlı olduğu bilinmektedir. ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ ölçütlerine göre metrik değişmezlik de sağlanmıştır. Bu değişmezlik modeli sağlandığı zaman üçüncü basamak olan skalar değişmezlik modeline geçilir (Steenkamp ve Baumgartner, 1998).

Daha sonra “Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin faktör kesişim noktaları istatistiksel olarak farklı mıdır?” üçüncü alt probleme yönelik olarak skalar değişmezlik modeli test edilmiştir. Skalar değişmezlik güçlü değişmezlik modeli olarak da adlandırılmaktadır (Yaradılmış, 2026). Skalar değişmezlik modelinde faktör yapısı ve faktör yükleriyle beraber madde kesişim noktalarının da eşit olması beklendiği için bu parametre de sınırlandırılarak sadece hata varyansları serbest bırakılmaktadır (Wu ve ark., 2007). Skalar değişmezlik modelinin de sağlanıp sağlanmadığının belirlenmesi için metrik değişmezlik modeliyle karşılaştırılarak uyum indekslerine bakılır. Anlamlı bir fark olmadığı takdirde skalar değişmezliğin sağlandığı kabul edilerek katı değişmezlik aşamasına geçilir.

Bulgulara göre, CFI = .812, robust TLI = .810, robust RMSEA = .074 ve SRMR = .102 olarak bulunmuştur. Metrik modele göre değişim değerleri $\Delta CFI = -.033$ ve $\Delta RMSEA = +.006$ olarak hesaplanmıştır. ΔCFI değeri (.033) önerilen .010 eşiğini aşmaktadır. Satorra-Bentler düzeltmeli ki-kare fark testi anlamlıdır ($\Delta\chi^2(33) = 458.64$, $p < .001$). Skalar değişmezlik sağlanamamıştır. Skalar değişmezlik sağlanamadığı takdirde Azerbaycan ve Türkiye çalışma grupları arasında gruplar arası karşılaştırma çalışması gerçekleştirilememektedir.

Son olarak “Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu için İlişki Etiği Ölçeğinin hata varyansları aynı mıdır?” dördüncü alt problem kapsamında katı değişmezlik modeli uygulanmıştır. Katı değişmezlik modeli ölçüm değişmezliğinin son modeli olmakta ve skalar değişmezliğe ek olarak hata varyanslarının eşit olması beklenmektedir. Katı değişmezlik kesin değişmezlik olarak da adlandırılmaktadır (Yaradılmış, 2026). Bulgulara göre, Robust CFI = .792, robust TLI = .794, robust RMSEA = .077 ve SRMR = .103 olarak bulunmuştur. Skalar modele göre değişim değerleri $\Delta CFI = -.021$ ve $\Delta RMSEA = +.003$ olarak hesaplanmıştır. Satorra-Bentler düzeltmeli ki-kare fark testi anlamlıdır ($\Delta\chi^2(37) = 192.09$, $p < .001$). Katı değişmezlik sağlanamamıştır. Katı değişmezlik modelinin test edilip edilmemesiyle ilgili farklı fikirler vardır (Millsap ve Olivera-Aguilar, 2012, akt., Yaradılmış, 2026). Bazı araştırmacılar katı değişmezlik modelinin fazla kısıtlayıcı olduğunu belirtmekteyken (Bentler, 1990; Byrne, 1988, akt., Yaradılmış, 2026), bazı araştırmacılar maddelere has hata varyanslarının da belirlenmesinin gruplar arasında gerçekleştirilen karşılaştırmanın daha anlaşılır olacağını ifade etmektedir (DeShon, 2004, akt., Yaradılmış, 2026). Fakat genel olarak araştırmacılar tarafından ortak şekilde katı değişmezlik modelinin zor olduğu fikri belirtilmektedir (Brown, 2015; Davidov ve ark., 2015).

Genel bulgular değerlendirildiğinde, Azerbaycan ve Türkiye çalışma grubu arasında İlişki Etiği Ölçeği’nin yapısal ve metrik düzeyde ölçüm değişmezliği sağlanmasına rağmen

skalar ve katı düzeyde ölçüm değişmezliği sağlanamamıştır. Bu sonuca göre de, İlişki Etiği Ölçeği her iki grup için aynı dört faktörlü yapıyı ölçtüğü ve faktör yüklerinin gruplar arasında eşdeğer olduğu görülmektedir. Metrik değişmezlik sağlanması Azerbaycan ve Türkiye grupları için faktörler arası ilişkiler ve yapısal modellerin karşılaştırılabileceğini göstermektedir. Fakat skalar ve katı düzey ölçüm değişmezliğinin sağlanamaması durumları madde kesişim noktalarının iki grup arasında farklılaştığını göstermektedir. Gruplar arası karşılaştırma çalışması yapılabilmesi için madde kesişim noktalarının eşit olması beklenmektedir. Bu karşılaştırmının gerçekleştirilmesi bulguların farklı örneklemeleri temsil etmesi bakımından oldukça önemli bir durumdur (Brown, 2015). Fakat skalar değişmezlik modelinin çalışma kapsamında sağlanamamasından kaynaklı olarak gruplar arasında gözlenen puan ortalamaları açısından herhangi bir karşılaştırma çalışmasının yapılması anlamlı sonuçlar vermeyecektir. Bu durum aslında farklı kültürel ve dil formları arasındaki uyarlama çalışmalarında sıklıkla görülebilen bir durumdur. Eğer bu iki çalışma grubunun demografik özellikleri açısından gözlenen puanları değerlendirilerek bağımsız örneklem T-testi ve Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizi uygulanırsa, elde edilen sonuçlarda anlamlı bir farklılık olsa bile güvenilir bir sonuç elde edilemeyeceği için sonuçların geçerliliği tartışılabilir. Sonuç olarak gruplar arası Bağımsız Örneklem T-testi ve Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizleri skalar değişmezlik sağlanamadığı için gerçekleştirilmemiştir.

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde mevcut çalışmanın sonuçları belirtilmiştir. Aynı zamanda belirtilen bu sonuçlar ve incelenmiş literatür kapsamında araştırmacılar ve uygulayıcılar için çeşitli öneriler sunulmuştur.

Sonuç

Mevcut çalışma kapsamında İlişki Etiği Ölçeği araştırmacılar, klinisyenler, aile ve çift terapistleri tarafından çiftler arasındaki ilişkinin dinamiğini, bu ilişkinin ne derecede etik olduğunun belirlenmesi amacıyla Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanması amaçlanmıştır. Uyarlanmış bu ölçüm aracı Türkiye ve Azerbaycan kültürleri arasında gerçekleştirilen çalışma kapsamında kullanılmıştır.

Genel çalışma sonuçlarına bakıldığında:

- İlişki Etiği Ölçeğinin dilsel olarak eşdeğerliliği desteklenerek Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanması uygun bulunmuştur.
- İlişki Etiği Ölçeği Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanarak çiftler arasındaki ilişkinin etik boyutlarını araştırmada, bireysel olarak taraflarda hangi boyutların ne düzeyde olduğunu ve ilişkide alma-verme dengesini nasıl etkilendiğini ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğu görülmüştür.
- İlişki Etiği Ölçeğinin hem Azerbaycanlı katılımcılarda hem de Türkiyeli katılımcılarda hak görme alt boyutlarının haklılık şemasıyla pozitif anlamlı ilişkileri olduğu görülmüştür. Yani, haklılık şemasına sahip bireylerin ilişkide daha “alıcı” ve “yıkıcı” haklılığa yönelik davranışlar sergiledikleri bu çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Ölçüt geçerliliğine ilişkin yapılan bu analizde de

her iki çalışma grubu için korelasyon katsayılarında yüksek düzeyde tutarlılık görülmüştür.

- Güvenirlik analizleri kapsamında değerlendirildiğinde İlişki Etiği Ölçeğinin Cronbach Alfa (α) ve McDonald Omega (ω) iç tutarlık katsayıları alt boyutlara göre farklılık göstermekte olup genel olarak güvenirliliği yeterli düzeyde olduğu görülmüştür.
- Kültürlerarası yapılan ölçüm değişmezliği analiz yöntemi sonucunda İlişki Etiği Ölçeğinin dört faktörlü yapısının yapısal ve metrik değişmezlik açısından her iki ülkede de aynı yapıyı ölçtüğü belirlenmiştir.
- Ölçüm değişmezliği analizi kapsamında skalar değişmezlik sağlanamadığı için demografik bilgilere yönelik kültürlerarası karşılaştırma çalışması gerçekleştirilememiştir. Skalar değişmezliğin sağlanamaması dil ve kültürel karşılaştırmalar yapılan araştırmalarda, farklı dil formları arasındaki uyarlama çalışmalarında sıklıkla görülen bilen bir durum olmaktadır.

Genel sonuçlar değerlendirildiğinde ise, İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan dil ve kültürüne uyarlanma çalışması tamamlanarak bu ülkeye güvenirliliği ve geçerliliği kanıtlanmış bir ölçme aracı sunulmuştur. Ölçüt geçerliliği ve ölçüm değişmezliği analizleriyle de uyarlanmış ölçeğin orijinal Türkçe formuyla aynı yapıyı ölçtüğünün görülmesi bu ölçeğin daha da güçlü bir araç olduğunu ve araştırmacıların çalışmalarında, klinisyenlerin değerlendirmelerinde, aile ve çift danışmanlarıyla beraber bireysel danışmanların da danışmanlık sürecinde yararlanabileceği güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu göstermektedir. Kültürlerarası çalışma kapsamında gerçekleştirilen analiz sonucunda İlişki Etiği Ölçeğinin Türkiye ve Azerbaycan kültüründe faktör yapısı ve madde faktör yükleri

açısından aynı yapıyı ölçtüğü görülmüştür. Bu bulgu doğrultusunda bu araştırmanın kültürlerarası çalışma kapsamında literatüre katkı sağlayan bir çalışma olduğu söylenebilir.

Öneriler

Araştırmacılara önerileri:

- Çalışma kapsamında veriler sadece 18-35 yaş aralığına dahil olan bireylerden amaçlı örnekleme yöntemiyle toplanmıştır. Bu doğrultuda alana yönelik daha çok bilgi birikiminin artmasına katkı sağlamak amacıyla yaş aralığını daha geniş tutarak veya sadece 35 yaş üstü bireylerle çalışmalar yapılabilir.
- Bu çalışmada sadece ölçek uyarlama ve kültürlerarası çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar raporlanmıştır. Gelecekteki araştırmalarda ilişki etiği boyutlarının cinsiyete, ilişki süresine, eğitim düzeyine, yerleşim yerine, ilişki türüne, kişilerin ilişkilerini tanımlamalarına, ekonomik düzey ve bunun gibi başka demografik bilgilere ilişkin farklılıklar incelenebilir.
- Bu çalışmada ilişki etiği boyutlarının romantik ilişkiler kapsamında ölçülmesine odaklanılmıştır. Gelecek çalışmalarda ilişkilerdeki ilişki etiği boyutları örneğin, narsisizmle, ilişki doyumuyla ve diğer faktörlerle birlikte ele alınarak değerlendirilebilir. Narsisizmle hak görme alt boyutlarının ilişkileri değerlendirilebileceği gibi, ilişki etiği bağlamında alma-verme dengesinin ilişki doyumu değişkeniyle birbirini nasıl etkilediğine dair çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Mevcut çalışmada İlişki Etiği Ölçeği Azerbaycan kültüründe konuyla ilişkili geliştirilmiş veya uyarlanmış herhangi bir ölçeğe ulaşılamadığı için sadece haklılık şemasıyla birlikte ele alınarak ölçüt geçerliliği değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda alternatif değişkenlerle ve aynı zamanda şema terapi

bağlamında diğer şemalarla da ilişkileri değerlendirilebilir. Örneğin “Kendini Feda Etme” şemasıyla “Hak Görme-Verici” boyutunun ilişkileri değerlendirilerek de ilişki etiğinin bağlantısı incelenebilir.

- Mevcut çalışmada sadece nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Gelecek çalışmalarda nicel yöntemle birlikte nitel yöntemin de uygulanması çiftler arasında ilişki etiği boyutlarına yönelik elde edilen değerlerin altında yatan psikolojik mekanizmalarla ilgili çeşitli fikirler geliştirebilir.
- Mevcut çalışmada romantik ilişkisi içerisinde olan bir partnerden veriler toplanmıştır. Gelecek araştırmalarda diyadik çalışmalar, yani her iki partnerden de veri toplamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilerek kişilerin ilişki etiği dinamiklerini ortaya koyan daha geniş kapsamlı bir çalışma yapılması oldukça faydalı olabilir. İlişki içerisindeki alma-verme dengesi birçok değişken açısından değerlendirilebilir. Örneğin kıskançlık düzeyi, cinsiyetçilik düzeyi ve bunlar gibi birçok faktörlere göre değerlendirme çalışmaları yapılabilir.

Ruh sağlığı uzmanları ve uygulayıcılara öneriler:

- Aile ve çift terapistleri ve danışmanları mevcut ölçeği kullanarak tarafların ilişkilerinin etik yönüyle ilgili daha kapsamlı içgörü elde ederek partnerlerin bu alma-verme dengesiyle ilgili yaşadıkları sorunları ortadan kaldırmayı amaçlayan müdahale programları geliştirebilir, başa çıkma mekanizmalarını teşvik ederek bu sorunu gidermelerine yardımcı olabilir.
- Aynı zamanda bireysel terapist ve danışmanlar da mevcut ölçeği uygulamalarına dahil ederek bireyin romantik ilişkisindeki sorunları ilişki etiği perspektifinden değerlendirerek gerekli müdahalelerle kişinin partneriyle yaşadığı sorunun temel sebebinin belirlenmesinde ve çözümünde geniş bir bakış açısı sunabilir.

- Çift ilişkilerinde alma-verme dengesinin ehemmiyetinin aileler ve çiftlerin de uygulayıcılar ve alan uzmanları tarafından bilgilendirilmesi bireylerin ilişkilerine, bu ilişkilerindeki dinamiklere, alma-verme dengesinin sağlıklı olmasına, ilişkilerini sadakat, adalet ve güven doğrultusunda inşa etmeye daha geniş perspektiften değerlendirmeleri için yardımcı olacaktır. Bu nedenle bu konuya ilişkin atölye ve seminerler gerçekleştirilebilir.
- Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargıların ilişkilerdeki eşitlik ve alma-verme dengesini zedelediğine yönelik bilinçlendirme amaçlı halka açık atölyelerin uygulayıcılar ve alan uzmanları tarafından hazırlanması faydalı olabilir.

Kaynaklar

- Adkins, K. S. (2010). *A contextual family therapy explanation for intimate partner violence* [Doktora tezi, The Ohio University]. OhioLINK Electronik Theses and Dissertations Center. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu1275494312
- Aktu, Y. (2016). Levinson'un kuramında ilk yetişkinlik döneminin yaşam yapısı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), 162-177. <https://doi.org/10.18863/pgy.12690>
- Aliyev, B., Rustamov, E., Mammadova, R., Nuriyeva, U. Z., & Asadov, F. (2025). An Azerbaijani adaptation of the Interpersonal Support Evaluation List: Exploring the relationship between interpersonal support, wellbeing, psychological resilience, depression, anxiety and stress. *International Journal of Human Research and Social Science Studies*, 2(5), 276–283. <https://doi.org/10.55677/ijhrsss/07-2025-Vol02I5>
- Aliyev, B., Rustamov, E., Satıcı, S. A., & Zalova Nuriyeva, U. (2024). Azerbaijani adaptation of the WHO-5 wellbeing index: Investigating its relationship with psychological distress, resilience, and life satisfaction. *BMC Psychology*, 12(1), 100. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01593-0>
- Aliyev, Ş. (2019). *Young J. sxema şkalasının Azərbaycanda adaptasiyasının tədqiqi* [Young J. şema ölçeğinin Azərbaycan'da uyarlanması incelenmesi] [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hazar Üniversitesi.
- Altınok, A. (2022). *Bağlanma stilleri, cinsiyetçilik ve benliğin ayrılaşmasının ilişki etiği üzerindeki yordayıcı etkisinde mizacın düzenleyici rolü* (Tez No. 722382) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Azərbaycan Cumhuriyyəti Dövlət İstatistik Komitəsi. (2025a). *Azərbaycanda cinayətkarlıq və hüquqpozmalar* [Azərbaycan'da suç və hüquq ihlalleri; İstatistik yillığı]. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/crime_2025.pdf
- Azərbaycan Cumhuriyyəti Dövlət İstatistik Komitəsi. (2025b). *Azərbaycanda qadınlar və kişilər* [Azərbaycan'da kadınlar ve erkekler; İstatistik yillığı]. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/WM_2025.pdf
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., & Ferraz, M. B. (2000). Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine*, 25(24), 3186–3191. <https://doi.org/10.1097/00007632-200012150-00014>
- Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107(2), 238–246. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.2.238>
- Boszormenyi-Nagy, I. (1996). Relational ethics in contextual therapy. M. Friedman (Ed.), *Martin Buber and the human sciences* içinde (Cilt 1, ss. 371–382). State University of New York Press.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Krasner, B. R. (1986). *Between give and take: A clinical guide to contextual therapy*. Brunner/Mazel.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Krasner, B. R. (1987). The contextual approach to psychotherapy: Premises and implications. I. Boszormenyi-Nagy (Ed.), *Foundations of contextual therapy: Collected papers of Ivan Boszormenyi-Nagy* içinde (ss. 251–285). Brunner/Mazel.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. (1984). *Invisible loyalties*. Brunner/Mazel.

- Boszormenyi-Nagy, I., & Ulrich, D. (1981). Contextual therapy. A. Gurman & D. P. Kniskern (Ed.), *Handbook of family therapy* içinde (ss. 159–186). Brunner/Mazel.
- Boyraz, A. (2025). *Aşk Bağımlılığı Envanteri–Kısa Formunun Türkçeye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması* (Tez No. 975580) [Yüksek lisans tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research* (2. bs.). The Guilford Press.
- Buğa, D. (2009). *Yakın ilişkilerde istikrar: Bağlanma stilleri ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından bir karşılaştırma* (Tez No. 250234) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Butler, N., Quigg, Z., Burrows, S., Butchart, A., Mikton, C., Hughes, K., & Bellis, M. A. (2022). *Violence info methodology* (Versiyon III). World Health Organization. <https://apps.who.int/violence-info/Violence%20Info%20Methodology%20July%202022%20-%20d5416ab.pdf>
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470–483. <https://izlik.org/JA38RD36ZC>
- Byrne, B. M. (2006). *Structural equation modeling with EQS and EQS/Windows: Basic concepts, applications, and programming* (2. bs.). Sage Publications.
- Byrne, B. M., & van de Vijver, F. J. R. (2010). Testing for measurement and structural equivalence in large-scale cross-cultural studies: Addressing the issue of nonequivalence. *International Journal of Testing*, 10(2), 107–132. <https://doi.org/10.1080/15305051003637306>

- Chen, F. F. (2007). Sensitivity of goodness of fit indexes to lack of measurement invariance. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 14(3), 464–504. <https://doi.org/10.1080/10705510701301834>
- Chen, F. F., Sousa, K. H., & West, S. G. (2005). Teacher's corner: Testing measurement invariance of second-order factor models. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 12(3), 471–492. <https://doi.org/10.1080/10705510701301834>
- Cho, S., Glebova, T., Seshadri, G., & Hsieh, A. (2025). A phenomenological study of parentification experiences of Asian American young adults. *Contemporary Family Therapy*, 47(2), 275–287. <https://doi.org/10.1007/s10591-024-09723-x>
- Collins, W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 1–24. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.1301001>
- Coppola, J., Gangamma, R., Kavar, C., Patton, R., & Ramadoss, K. (2021). Adult romantic attachment and relational ethics: A dyadic analysis of couples in therapy. *Contemporary Family Therapy*, 43(3), 234–247. <https://doi.org/10.1007/s10591-021-09574-w>
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- Cronbach, L. J., & Meehl, P. E. (1955). Construct validity in psychological tests. *Psychological Bulletin*, 52(4), 281–302. <https://doi.org/10.1037/h0040957>

- Çapık, C., Gözüm, S., & Aksayan, S. (2018). Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: Güncellenmiş rehber. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(3), 199–210. <https://doi.org/10.26650/FNJN397481>
- Daneshpour, M. (2025). Couples therapy and the challenges of building trust, fairness, and justice. *Family Process*, 64(1), e13072. <https://doi.org/10.1111/famp.13072>
- Daneshpour, M., & Ducommun-Nagy, C. (2025). Introduction to the special section on contextual therapy. *Family Process*, 64(2), e70039. <https://doi.org/10.1111/famp.70039>
- Davidov, E., Cieciuch, J., Meuleman, B., Schmidt, P., Algesheimer, R., & Hausherr, M. (2015). The comparability of measurements of attitudes toward immigration in the European Social Survey: Exact versus approximate measurement equivalence. *Public Opinion Quarterly*, 79(S1), 244–266. <https://doi.org/10.1093/poq/nfv008>
- DeVellis, R. F., & Thorpe, C. T. (2021). *Scale development: Theory and applications* (5. bs.). SAGE Publications.
- Dreikurs-Ferguson, E. (1999). *Adlerian theory: An introduction*. Adler School of Professional Psychology.
- Ducommun-Nagy, C. (2018). Contextual family therapy. J. Lebow, A. Chambers, & D. Breunlin (Ed.), *Encyclopedia of couple and family therapy* içinde (ss. 634-638). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-15877-8_361-1
- Ducommun-Nagy, C. (2025). The essence of contextual therapy, its place in the field of family therapy, and its role in the future. *Family Process*, 64(1), e13070. <https://doi.org/10.1111/famp.13070>

- Ducommun-Nagy, C., Meulink-Korf, H., & De Vries, G. (2023). *Revitalizing relationships: The resources of contextual therapy with inspiration from the pastoral process and interfaith studies*. African Sun Media.
- Dunn, P. K. (2025). *Scientific research and methodology: An introduction to quantitative research and statistics*. Chapman and Hall/CRC. <https://doi.org/10.1201/9781003394938>
- Ellis, J. L. (2013). A standard for test reliability in group research. *Behavior Research Methods*, 45(1), 16–24. <https://doi.org/10.3758/s13428-012-0223-z>
- Ercan, İ., & Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 211–216.
- Ergin, D. Y. (2013). Ölçeklerde geçerlik ve güvenirlik. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7), 125–148.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton.
- Erikson, E. H. (2000). *Detstvo i obshchestvo* [Çocukluk ve toplum] (A. A. Alekseev, Çev.; 2. bs.). Letniy sad. (Orijinal eser basım tarihi 1963).
- Erkuş, A. (2007). Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında karşılaşılan sorunlar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 13(40), 17–25.
- Everitt, B. S., & Howell, D. C. (2005). *Encyclopedia of statistics in behavioral sciences*. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/0470013192>
- Evran, D. (2019). Assessing measurement invariance: Multiple group confirmatory factor analysis for differential item functioning detection in polytomous measures of Turkish and American students. *Harran Maarif Dergisi*, 4(1), 1–20. <https://doi.org/10.22596/2019.0401.1.20>

- Əliyev, N., Sultanov, M., & Məmmədova, F. (2008). *Əsas psixiatrik reyting (psixrometrik) cədvəllərinin toplusu* [Temel psikiyatrik derecelendirme (psikometrik) ölçekleri derlemesi; Metodik kılavuz]. Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi Azərbaycan Psixiatriya Assosiasiyasının İnnovasiya Komitəsi.
<https://www.scribd.com/document/877984244/Psixometrik-c%C9%99dv%C9%99ll%C9%99r>
- Fishbane, M. D. (2023). Couple relational ethics: From theory to lived practice. *Family Process*, 62(2), 446–468. <https://doi.org/10.1111/famp.12861>
- Gangamma, R., Bartle-Haring, S., & Glebova, T. (2012). A study of contextual therapy theory's relational ethics in couples in therapy. *Family Relations*, 61(5), 825–835. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00732.x>
- Gangamma, R., Bartle-Haring, S., Holowacz, E., Hartwell, E. E., & Glebova, T. (2015). Relational ethics, depressive symptoms, and relationship satisfaction in couples in therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 41(3), 354–366. <https://doi.org/10.1111/jmft.12070>
- Gladding, S. T. (2014). *Aile terapişi: Tarihi, kuram ve uygulamalar* (İ. Keklik, Çev. Ed.). Pdrem Yayınları.
- Glebova, T., Lal, A., & Gangamma, R. (2025). Relational ethics in immigrant families: The contextual therapy five-dimensional framework. *Family Process*, 64(1), e13071. <https://doi.org/10.1111/famp.13071>
- Gojali, J. (2018). *Azərbaycan'da ergenlerde yaygın olarak görünen duygusal ve davranışsal problemler* (Tez No. 516195) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Gökkaya, V. B., & Öztürk, M. (2021). Çocukluktaki aile içi şiddet öyküsü ile flört şiddeti arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 219–240. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.959425>
- Gözelceoğlu, E., & Altundağ, Y. (2024). Romantik ilişkilerde beklentiler ile flört şiddetine yönelik tutum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 13(3). <https://doi.org/10.30703/cije.1329935>
- Grames, H. A., Miller, R. B., Robinson, W. D., Higgins, D. J., & Hinton, W. J. (2008). A test of contextual theory: The relationship among relational ethics, marital satisfaction, health problems, and depression. *Contemporary Family Therapy*, 30(4), 183–198. <https://doi.org/10.1007/s10591-008-9073-3>
- Gregorich, S. E. (2006). Do self-report instruments allow meaningful comparisons across diverse population groups? Testing measurement invariance using the confirmatory factor analysis framework. *Medical Care*, 44(11), S78–S94. <https://doi.org/10.1097/01.mlr.0000245454.12228.8f>
- Gronier, G. (2023). Psychometric analyses in the transcultural adaptation of psychological scales. *Psychometrics: New insights in the diagnosis of mental disorders* içinde. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.105841>
- Güngerçin, U., & Yeşiltaş, M. D. (2025). Etik Konum Ölçeği Kısa Formu (EPQ-5): Geçerlilik, güvenilirlik ve ölçüm değişmezliği analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 43(3), 488–508. <https://doi.org/10.17065/huniibf.1612101>
- Hall, E. O., Wilson, M. E., & Frankenfield, J. A. (2003). Translation and restandardization of an instrument: The early infant temperament questionnaire. *Journal of Advanced Nursing*, 42(2), 159–168. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2003.02599.x>

- Hambleton, R. K., Merenda, P. F., & Spielberger, C. D. (Ed.). (2005). *Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment*. Psychology Press.
<https://doi.org/10.4324/9781410611758>
- Hargrave, T. D., & Houltberg, B. J. (2020). Transgenerational theories and how they evolved into current research and practice. K. S. Wampler, R. B. Miller, & R. B. Seedall (Ed.), *The handbook of systemic family therapy* içinde (Cilt 1, ss. 317–338). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119438519.ch14>
- Hargrave, T. D., & Pfitzer, F. (2003). *The new contextual therapy: Guiding the power of give and take*. Routledge.
- Hargrave, T. D., & Pfitzer, F. (2011). *Restoration therapy: Understanding and guiding healing in marriage and family therapy*. Routledge.
- Hargrave, T. D., Jennings, G., & Anderson, W. (1991). The development of a relational ethics scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 17(2), 145–158.
<https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1991.tb00877.x>
- Henson, R. K., & Roberts, J. K. (2006). Use of exploratory factor analysis in published research: Common errors and some comment on improved practice. *Educational and Psychological Measurement*, 66(3), 393–416.
<https://doi.org/10.1177/0013164405282485>
- Herdman, M., Fox-Rushby, J., & Badia, X. (1998). A model of equivalence in the cultural adaptation of HRQoL instruments: The universalist approach. *Quality of Life Research*, 7, 323–335. <https://doi.org/10.1023/A:1024985930536>
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation*

Modeling: A Multidisciplinary Journal, 6(1), 1–55.

<https://doi.org/10.1080/10705519909540118>

International Test Commission. (2018). Guidelines for translating and adapting tests.

International Journal of Testing, 18(2), 101–134.

<https://doi.org/10.1080/15305058.2017.1398166>

Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Scientific Software International; Lawrence Erlbaum Associates.

Kalayjian, A., & Paloutzian, R. F. (2009). *Forgiveness and reconciliation*. Springer.

<https://doi.org/10.1007/978-1-4419-0181-1>

Karaçam, Z. (2019). Ölçme araçlarının Türkçeye uyarlanması. *Journal of Midwifery and Health Sciences*, 2(1), 28–37.

Karakoç, F. Y., & Dönmez, L. (2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 13(40), 39–49. <https://doi.org/10.25282/ted.228738>

Kawar, C., Coppola, J., & Gangamma, R. (2019). A contextual perspective on associations between reported parental infidelity and relational ethics of the adult children.

Journal of Marital and Family Therapy, 45(2), 354–363.

<https://doi.org/10.1111/jmft.12331>

Kerimova, M., & Gunuc, S. (2016). Adaptation of Internet Addiction Scale in Azerbaijani language: A validity-reliability and prevalence study. *Journal of Education and Training Studies*, 4(1), 39–48.

<http://dx.doi.org/10.11114/jets.v4i1.1105>

- Kütük, A. (2019). *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Kabul Sınavı'na (Akdeniz YÖS-2018) ilişkin ölçme değişmezliğinin incelenmesi* (Tez No. 587741) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Lee, B. R. (1993). *The concepts of justice in the family as reflected in the Relational Ethics Scale, the Family of Origin Scale, and the Just World Scale* [Doktora tezi, United States International University].
- MacCallum, R. C., & Austin, J. T. (2000). Applications of structural equation modeling in psychological research. *Annual Review of Psychology*, 51(1), 201–226. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.51.1.201>
- Malikova, A., & Şahin, C. (2024). Adaptation of the Social Media Addiction Scale into Azerbaijani Turkish: Validity and reliability study. *Participatory Educational Research*, 11(4), 37–58. <https://doi.org/10.17275/per.24.48.11.4>
- Mammadova, F., Sultanov, M., Hajiyeva, A., Aichberger, M., & Heinz, A. (2012). Translation and adaptation of the Zung Self-Rating Depression Scale for application in the bilingual Azerbaijani population. *European Psychiatry*, 27(S2), S27–S31. [https://doi.org/10.1016/S0924-9338\(12\)75705-X](https://doi.org/10.1016/S0924-9338(12)75705-X)
- Mammadova, G. (2023a). Ailə mühitinə təsir edən psixoloji amillər [Ailə ortamına etki eden psixoloji faktörler]. *Psixologiya Jurnalı*, (1), 19–30.
- Mammadova, G. (2023b). Gender xüsusiyyətlərinin ailədaxili münasibətlərin formalaşmasına təsiri [Toplumsal cinsiyet özelliklərinin ailə içi ilişkilerin oluşumuna etkisi]. *Psixologiya Jurnalı*, (2), 22–30.
- Onur, B. (2011). *Gelişim psikolojisi*. İmge.

- Osmanlı, N. (2019). *Çocuklar için davranış değerlendirme kontrol listesinin Azerbaycan kültürüne uyarlanması* (Tez No. 600442) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Osmanli, N., Babayev, A., Rustamov, I., & Munir, K. M. (2021). Psychometric evaluation of the Satisfaction with Life Scale (SWLS) in Azerbaijan. *Journal of Education and Training Studies*, 9(3), 28–35. <https://doi.org/10.11114/jets.v9i3.5103>
- Patton, R., & Weigold, I. K. (2022). Examining alcohol use and relational ethics in a college student sample. *Journal of American College Health*, 70(2), 325–330. <https://doi.org/10.1080/07448481.2020.1756824>
- Prudon, P. (2015). Confirmatory factor analysis as a tool in research using questionnaires: A critique. *Comprehensive Psychology*, 4(10), 2165–2228. <https://doi.org/10.2466/03.CP.4.10>
- Putnick, D. L., & Bornstein, M. H. (2016). Measurement invariance conventions and reporting: The state of the art and future directions for psychological research. *Developmental Review*, 41, 71–90. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2016.06.004>
- Rived-Ocaña, M., Calatrava, M., & Rodríguez-González, M. (2025). Relational ethics and differentiation of self: An empirical study of the key constructs of contextual theory and Bowen family systems theory. *Family Process*, 64(1), e70005. <https://doi.org/10.1111/famp.70005>
- Rived-Ocaña, M., Schweer-Collins, M. L., Rodríguez-González, M., Crabtree, S. A., del Cid, L. B.-G. ve Hargrave, T. D. (2020). Spanish Adaptation of the Relational Ethics Scale. *Contemporary Family Therapy*, 42(4), 346–359. <https://doi.org/10.1007/s10591-020-09540-y>

- Roberto-Forman, L. (2008). Transgenerational couple therapy. A. S. Gurman (Ed.), *Clinical handbook of couple therapy* içinde (4. baskı, ss. 196–276). The Guilford Press.
- Rosseel, Y. (2012). lavaan: An R package for structural equation modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1–36. <https://doi.org/10.18637/jss.v048.i02>
- Sarı, T., & Tagay, Ö. (2016). Examining the role of attachment dimensions and contact disturbances in predicting irrational romantic relationship beliefs of university students. *International Journal of Social Science and Education*, 6(2), 160–172.
- Satorra, A., & Bentler, P. M. (2001). A Scaled Difference Chi-Square Test Statistic for Moment Structure Analysis. *Psychometrika*, 66(4), 507–514. <https://doi.org/10.1007/BF02296192>
- Schmidt, A. E., Green, M. S., & Prouty, A. M. (2016). Effects of parental infidelity and interparental conflict on relational ethics between adult children and parents: A contextual perspective. *Journal of Family Therapy*, 38(3), 386–408. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12091>
- Seçer, İ. (Ed.). (2020). *Gelişim psikolojisi*. Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Shannon, S. T. (2017). *Relational ethics and relationship cycling* [Doktora tezi, Ohio State University]. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu1483649086650909
- Shikhaliev, E. (2026). Between modernity and tradition: Philosophical and sociological reflections of the Azerbaijani family. *History of Science*, 7(1), 114–126. <https://doi.org/10.33864/2790-0037.2026.V7.I1.114-126>

- Sousa, V. D., & Rojjanasrirat, W. (2011). Translation, adaptation and validation of instruments or scales for use in cross-cultural health care research: A clear and user-friendly guideline. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 17(2), 268–274. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2753.2010.01434.x>
- Sousa, V. D., Hartman, S. W., Miller, E. H., & Carroll, M. A. (2009). New measures of diabetes self-care agency, diabetes self-efficacy, and diabetes self-management for insulin-treated individuals with type 2 diabetes. *Journal of Clinical Nursing*, 18(9), 1305–1312. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2008.02729.x>
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75–84.
- Sprenkle, D. H., & Blow, J. (2004). Common factors and our sacred models. *Journal of Marital and Family Therapy*, 30(2), 113–129. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2004.tb01228.x>
- Steenkamp, J. B. E., & Baumgartner, H. (1998). Assessing measurement invariance in cross-national consumer research. *Journal of Consumer Research*, 25(1), 78–90. <https://doi.org/10.1086/209528>
- Streiner, D. L., Norman, G. R., & Cairney, J. (2015). *Health measurement scales: A practical guide to their development and use* (5. bs.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/med/9780199685219.001.0001>
- Şimşek, M. Z. (2018). *Romantizm ve eş seçimi tutumunun romantik ilişki yaşantıları ve romantik ilişkilerdeki inançlar açısından incelenmesi* (Tez No. 527778) [Yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53. <https://doi.org/10.5116/ijme.4dfb.8dfd>
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2003). *Social psychology* (11. bs.). Prentice Hall.
- Thammaiah, S., Manchaiah, V., Easwar, V., & Krishna, R. (2016). Translation and adaptation of five English language self-report health measures to South Indian Kannada language. *Audiology Research*, 6(1), 153. <https://doi.org/10.4081/audiores.2016.153>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026). *Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2025* (Bülten No. 54194). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2024-54194>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (t.y.). *Cinsiyete göre boşanma nedenleri* (Türkiye aile yapısı araştırması, 2016, 2021). <https://veriportali.tuik.gov.tr/api/tr/data/downloads?t=i&p=VIZm3IIQM8jg%2B3iHcQp%2FGh4pIX8bcrcCubr3LRzQ4yqHz23sza%2B2Ah2c2yhEjWmpAxfmfyfrHa7ilAIZOsIT%2BA%3D%3D>
- van Bremen, N., & Natrajan-Tyagi, R. (2025). Humanizing clients with internalized neoliberal ideology using contextual therapy. *Family Process*, 64(1), e70007. <https://doi.org/10.1111/famp.70007>
- van de Vijver, F. J. R., & Leung, K. (2021). *Methods and data analysis for cross-cultural research* (V. H. Fetvadjev, J. He, & J. R. J. Fontaine, Ed.; 2. baskı). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781107415188>
- van der Meiden, J., Noordegraaf, M., & van Ewijk, H. (2019). How is contextual therapy applied today? An analysis of the practice of current contextual therapists.

Contemporary Family Therapy, 41(1), 12–23. <https://doi.org/10.1007/s10591-018-9467-9>

World Health Organization. (2019). *Process of translation and adaptation of instruments*. <https://www.who.int/tools/your-mind-your-health/information-on-translation-and-adaptation-instruments>

Wu, A. D., Li, Z., & Zumbo, B. D. (2007). Decoding the meaning of factorial invariance and updating the practice of multi-group confirmatory factor analysis: A demonstration with TIMSS data. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 12(3), 1–26. <https://doi.org/10.7275/tsq9-7h78>

Yaradılmış, A. (2026). *TIMSS 2019 matematik öğrenmeyi sevme ölçeği ölçme değişmezliğinin Bayes yaklaşık ve klasik frekansçı incelenmesi* (Tez No. 996399) [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

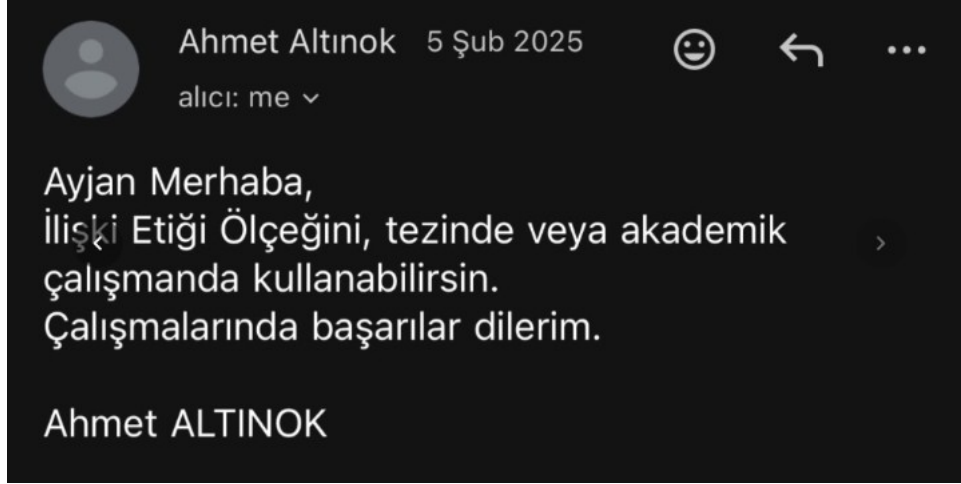
Yaşar, M. (2014). İstatistiğe yönelik tutum ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(36), 59–75.

Young, J. E. (1991). *Early maladaptive schemas* [Basılmamış taslak].

Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. Guilford press.

Yusifova, A. (2024). *Cütlüklərdə bağlanma tərzilə münasibətdən məmnunluq arasındakı əlaqənin öyrənilməsi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hazar Üniversitesi. ProQuest Dissertations & Theses Global (31701053).

Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K. K. (2015). *İnsan davranışı ve sosyal çevre II: Yetişkinlik ve yaşlılık* (D. B. Çiftçi, E. Türköz, B. Alparslan, & O. Uraz, Çev.; 1. bs.). Nika Yayınevi.

EK-A: Ölçeklerin Uygulama İzinleri**EK-A1: İlişki Etiği Ölçeği Uygulama İzni**

EK-A2: Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3) Uygulama İzni

09.10.2024

ÖLÇEK İZİN ONAYI

İlgili kişini/birimin dikkatine,

Yazarı bulunduğum tüm ölçekler araştırmacıların ve uygulamacıların kullanımına açıktır. Her birinin makalesi yayınlanmış ve kullanım izni bu yolla tüm araştırmacılara/uygulamacılara açık hale gelmiştir. Ayrıca tarafımdan izin alınması gerekmemektedir.

Bilgilerinize,

Prof. Dr. Gonca Soygüt, PhD

ISST Sertifikalı İleri Düzey
Şema Terapisti Eğitmeni ve Süpervizörü
<https://tr.sematerapienstitusu.com/>
sematerapienstitusu.goncasoygut@gmail.com

Not: Araştırmacıların dikkatine. İlgili tüm ölçeklerin bilgilerine web sitesinden ulaşabilirsiniz. Makalelerde puanlama ve diğer tüm ayrıntılar mevcuttur.

EK-A3: Young Şema Ölçeği Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3) Azerbaycan Formu İçin Uygulama İzni

Hocam Merhaba,

Öncelikle Hacettepe Üniversitesi gibi köklü bir eğitim kurumunda böyle bir çalışma yürütmenizden dolayı sizi ve öğrenciniz Ayjan Aliyeva'yı tebrik ederim. İlişki Etiği Ölçeği'nin Azerbaycan Türkçesine uyarlanması, psikolojik ölçüm araçlarının dilsel ve kültürel farklılıklar gözetilerek yaygınlaştırılması açısından son derece önemli bir girişimdir.

Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3) ölçeğinin çalışmanız için uygun bir referans aracı olarak değerlendirilmesinden memnuniyet duyduğumu belirtmek isterim.

Ölçeğin bilimsel amaçlarla, özellikle akademik çalışmalarda kullanılmasına ilişkin talebinizi memnuniyetle kabul ediyorum.

Her türlü sorunuz veya ihtiyacınız için bana ulaşabilirsiniz. Yeni yılınız kutlu olsun! Size mutluluk, sağlık ve başarılarla dolu bir yıl dilerim!

Şahin Aliyev
Klinik Psikolog

09:28

EK-B: Gönüllü Katılım Formu**EK-B1: Gönüllü Katılım Formu**

Değerli katılımcı,

Öncelikle yapacak olduğum araştırmaya gösterdiğiniz ilgi ve ayırdığınız zaman için çok teşekkür ederim. Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Ayjan ALİYEVA'nın, Prof. Dr. İbrahim KEKLİK ve Doç. Dr. Nurseven KILIÇ danışmanlığında yürütülen “İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan Kültürüne Uyarlanması: Kültürlerarası Bir Çalışma” konulu yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Bu araştırmada, genel olarak bireylerin yakın ilişkilerindeki davranış örüntüleri araştırılmaktadır ve araştırmaya hali hazırda bir romantik ilişki içerisinde olan bireyler katılım sağlamaktadır. Elde edilen veriler tez çalışmasına katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma için Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır (E-52695194-600-00004278650, Tarih: 17.06.2025). Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda sebep belirtmeksizin çalışmadan ayrılma hakkına sahipsiniz. Ölçek, genel anlamda kişisel rahatsızlık verecek sorular veya bir herhangi risk içermemektedir. Ancak, katılım esnasında sorulardan veya herhangi başka bir nedenden kendinizi rahatsız hissettiğiniz bir durumla karşılaşırsanız katılımdan istediğiniz zaman ayrılabilirsiniz. Böyle bir durumda çevrim içi formu kapatarak uygulamayı sonlandırabilirsiniz. Bu durum size hiçbir yükümlülük/sorumluluk getirmeyecek ve herhangi olumsuz bir tutumla karşılaşmayacaksınız. Ayrıca rahatsızlığınızın giderilmesi için gerekli

olan yardım size ölçekleri uygulayan kişi tarafından sağlanacaktır. Araştırmaya katılım, her birey için anonim olacağı için, çalışmamızda sizlerden kimliğinizi ortaya koyabilecek (isim, soy isim vb.) bilgileriniz istenmeyecektir ve ayrıca veriler bireysel olarak değil genel olarak değerlendirilecektir. Araştırma sorularının doğru veya yanlış cevabı bulunmamaktadır. Sizlerden ricam çalışmanın güvenilirliği açısından boş soru bırakmamanız ve size en uygun olan cevapları vermenizdir. Çalışmaya verdiğiniz yanıtlar sadece bu araştırmada kullanılacak olup, araştırmacı dışında paylaşılmayacaktır.

Araştırma kapsamında kişinin ilişkisinin ne derecede etik olduğunun belirlenmesi için İlişki Etiği Ölçeği, haklılık seviyesinin belirlenmesi için Young Şema Ölçeği'nin haklılık altboyutu ve bazı kişisel özellikler için Kişisel Bilgi Formu'nun yanıtlanması beklenmektedir. Her bölümdeki ölçeğin nasıl yanıtlanacağı ile ilgili bölümün başında bilgi verilmiştir. Ölçeklerin yanıtlanması yaklaşık 10-15 dakika sürmekte olup herhangi bir süre kısıtlaması bulunmamaktadır. Araştırmayla ilgili sormak istediğiniz veya araştırmaya katılımınız nedeniyle yaşadığınız herhangi bir konuda araştırmacıya aşağıda yer alan iletişim bilgileri vasıtasıyla ulaşabilirsiniz. Talep etmeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır. Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Çalışma ile ilgili daha fazla bilgi almak için, araştırmacı ile, aşağıdaki iletişim bilgileri aracılığı ile iletişime geçebilirsiniz.

Formu okudum, anladım. Çalışmaya gönüllü olarak katılacağım. Verdiğim bilgilerin bilimsel yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

☐ Evet

Katılımcının;

Adı/Soyadı:

Adres:

E-posta:

Tel:

Sorumlu Araştırmacı:

Prof. Dr. İbrahim KEKLİK

Hacettepe Üni. Eğitim Bilimleri

Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Bilim Dalı, Beytepe / Ankara

İmza:

E-posta:

Tel:

Sorumlu Araştırmacı:

Doç. Dr. Nurseven KILIÇ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yabancı Diller Yüksekokulu

E-posta:

Tel:

İmza:

Araştırmacı:

Ayjan ALİYEVA

Hacettepe Üni. Eğitim Bilimleri
Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Bilim Dalı, Beytepe /
Ankara

E-posta:

Tel:

İmza:

EK-B2: Könüllü iştirak formu

Hörmətli iştirakçı,

İlk növbədə, aparacağım tədqiqata göstərdiyiniz maraq və ayırdığınız vaxt üçün sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Bu tədqiqat, “Hacettepe Universiteti, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı” magistratura tələbəsi Ayjan ALİYEVA tərəfindən, Prof. Dr. İbrahim KEKLİK və Dos. Dr. Nurseven KILIÇ rəhbərliyi altında həyata keçirilən “İlişki Etiği Ölçeğinin Azərbaycan Kültürünə Uyarlanması: Kültürlerarası Bir Çalışma” adlı magistr dissertasiyası çərçivəsində aparılır. Bu tədqiqatda ümumilikdə fərdlərin yaxın münasibətlərdəki davranış nümunələri araşdırılır və tədqiqata yalnız hazırda romantik münasibətdə olan şəxslər qatılır. Əldə edilən məlumatlar magistr dissertasiyasına töhfə vermək baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır.

Bu tədqiqat üçün “Hacettepe Universiteti Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu”ndan müvafiq icazələr alınmışdır (E-52695194-600-00004278650, Tarix: 17.06.2025). Tədqiqatda iştirak tamamilə könüllülük prinsipi əsasında həyata keçirilir. İştirak etməmək və ya iştirak etdikdən sonra istənilən anda heç bir səbəb göstərmədən tədqiqatdan ayrılmaq hüququnuz vardır. Tətbiq edilən şkala ümumi mənada şəxsi narahatlıq yarada biləcək suallar və ya hər hansı bir risk daşımır. Bununla belə, iştirak zamanı suallardan və ya hər hansı başqa bir səbəbdən narahat hiss edəcəyiniz bir vəziyyətlə qarşılaşsanız, istənilən vaxt iştirakdan imtina edə bilərsiniz. Belə bir vəziyyətdə, onlayn formanı bağlayaraq iştirakı dayandıra bilərsiniz. Bu, sizin üçün heç bir öhdəlik/məsuliyyət yaratmayacaq və hər hansı mənfi münasibətlə qarşılaşmayacaqsınız. Bundan əlavə, narahatlığınızın aradan qaldırılması üçün sizə şkalaları tətbiq edən şəxs tərəfindən lazım olan dəstək göstəriləcəkdir. Araşdırmada iştirak hər bir fərd üçün anonim olacaq, buna görə də sizdən şəxsiyyətinizi müəyyən edə biləcək (ad, soyad və s.) məlumatlar tələb

olunmayacaq və əldə edilən məlumatlar fərdi deyil, ümumi şəkildə qiymətləndiriləcəkdir. Tədqiqat suallarının doğru və ya yanlış cavabı yoxdur. Sizdən xahişimiz, tədqiqatın etibarlılığı baxımından heç bir sualı boş buraxmamağınız və sizə ən uyğun olan cavabları verməyinizdir. Tədqiqatda verdiyiniz cavablar yalnız bu araşdırma çərçivəsində istifadə olunacaq və tədqiqatçıdan başqa heç bir kəslə paylaşılmayacaqdır.

Tədqiqat çərçivəsində şəxsin münasibətinin nə dərəcədə etik olduğunu müəyyən etmək üçün İlişki Etiği Ölçeği, haqlılıq səviyyəsini ölçmək üçün Young Schema Şkalasının haqlılıq altölçəyi, bəzi şəxsi xüsusiyyətləri müəyyən etmək üçün isə Şəxsi Məlumat Formasının cavablandırılması gözlənilir. Hər bölmədə yer alan şkalaların necə cavablandırılacağı barədə məlumat həmin bölmənin əvvəlində verilmişdir. Şkalaların cavablandırılması təxminən 10-15 dəqiqə çəkir və bunun üçün heç bir zaman məhdudiyyəti yoxdur. Tədqiqatla bağlı soruşmaq istədiyiniz hər hansı bir sual və ya iştirakınızla əlaqədar yaşadığınız hər hansı bir vəziyyət üçün aşağıda göstərilən əlaqə vasitələri ilə tədqiqatçı ilə əlaqə saxlaya bilərsiniz. Tələb etdiyiniz halda sizdən toplanan məlumatları nəzərdən keçirmək hüququnuz vardır. İştirakınız və töhvəniz üçün təşəkkür edirəm.

Tədqiqat haqqında daha ətraflı məlumat almaq üçün aşağıda göstərilən əlaqə vasitələri ilə tədqiqatçı ilə əlaqə saxlaya bilərsiniz.

Formu oxudum, anladım. Tədqiqata könüllü olaraq qatılacağam. Verdiyim məlumatların elmi nəşrlərdə istifadə edilməsini qəbul edirəm.

☐ Bəli

İştirakçının;

Adı/Soyadı:

Adres:

E-poçt:

Tel:

İmza:

Əsas Tədqiqatçı:

Prof. Dr. İbrahim KEKLİK

Hacettepe Üni. Eğitim Bilimleri
Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Bilim Dalı, Beytepe / Ankara

E-posta: [REDACTED]

Tel: [REDACTED]

Əsas Tədqiqatçı:

Dos. Dr. Nurseven KILIÇ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Yabancı Diller Yüksekokulu
E-posta: [REDACTED]
Tel: [REDACTED]
İmza:

Tədqiqatçı:

Ayjan ALIYEVA
Hacettepe Üni. Eğitim Bilimleri
Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Bilim Dalı, Beytepe /
Ankara
E-posta: [REDACTED]
Tel: [REDACTED]
İmza:

EK-C: Kullanılan Ölçeklere İlişkin Örnek Maddeler

Ek-C1: Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek ☐ Diğer
2. Yaşınız:.....
3. Eğitim Düzeyiniz: ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora
4. Yaşamınızın Çoğunu Geçirdiğiniz Yerleşim Merkezi: ☐ Büyük Şehir ☐ Şehir ☐ İlçe ☐ Kasaba ☐ Köy
5. İlişkiniz Ne Kadar Süredir Devam Ediyor? ☐ 0-6 Ay ☐ 6-12 Ay ☐ 1-3 Yıl ☐ 3-5 Yıl ☐ 5 Yıldan Fazla
6. Şu Anda İçinde Bulunduğunuz İlişkinin Türü Nedir? ☐ Flört ☐ Romantik İlişki ☐ Nişanlılık ☐ Birlikte Yaşama ☐ Evli
7. Bu İlişkiyi Nasıl Tanımlarsınız? ☐ Yeni Başlamış Bir İlişki ☐ Devam Eden/Bir Süredir Devam Eden Bir İlişki ☐ Bazen Uzaklaşıp Bazen Yakınlaşan Gel-Gitli İlişki ☐ Dengeli, İstikrarlı Ve Uzun Vadeli İlişki
8. Partnerinizin Cinsiyeti: ☐ Kadın ☐ Erkek
9. Hali Hazırda Devam Eden İlişkinizi Aşağıdaki İfadelerden Hangisi En İyi Tanımlar? ☐ Duygusal Bağ Olmayan Bir İlişki ☐ Şu Anda Memnun Olduğum, Ama Ciddi Olarak Görmediğim Bir İlişki ☐ Ciddileşme Potansiyeli Olan Bir İlişki ☐ Evlenmeyi Düşündüğüm Ciddi Bir İlişki ☐ Evliyim
10. Şimdikinden Önce Romantik İlişki Deneyiminiz Oldu Mu? ☐ Evet ☐ Hayır

**11. Şimdikinden Önce Romantik İlişki Deneyiminiz Oldu İse, Sayısını Belirtir
Misiniz?**

EK-C2: Şəxsi Məlumat Forması

1.	Cinsiyyətiniz: ☐ Qadın ☐ Kişi ☐ Digər
2.	Yaşınız:.....
3.	Təhsil Səviyyəniz: ☐ İbtidai Məktəb (1-4-Cü Sinif) ☐ Ümumi Orta Məktəb (5-9-Cu Sinif) ☐ Tam Orta Məktəb (9-11-Ci Sinif) ☐ Peşə Məktəbi/Kollec ☐ Bakalavr ☐ Magistratura ☐ Doktorantura
4.	Həyatınızın Böyük Bir Hissəsini Keçirdiyiniz Yer: ☐ Böyük Şəhər ☐ Şəhər ☐ Rayon ☐ Qəsəbə ☐ Kənd
5.	Münasibətiniz Nə Qədər Müddətdir Davam Edir? ☐ 0-6 Ay ☐ 6-12 Ay ☐ 1-3 il ☐ 3-5 il ☐ 5 İldən Çox
6.	Hazırda Davam Edən Münasibətinizi Aşağıdakılardan Hansı Ən Yaxşı Şəkildə Təsvir Edir? ☐ Flört ☐ Romantik Münasibət ☐ Nişanlı ☐ Bir Yerdə Yaşamaq ☐ Evli
7.	Bu Münasibəti Necə İfade Edərsiniz? ☐ Yeni Başlayan Bir Münasibət ☐ Davam Edən/Bir Müddətdir Davam Edən Bir Münasibət ☐ Bəzən Uzaqlaşib Bəzən Yaxınlaşan Gel-Gəl Yaşanılan Münasibət ☐ Sabit, Etibarlı Ve Uzun Müddətli Münasibət
8.	Partnerinyorunuzun Cinsiyyəti: ☐ Qadın ☐ Kişi
9.	Hazırda Davam Edən Münasibətinizi Aşağıdakı İfadələrdən Hangısı Ən Yaxşı Şəkildə Təsvir Edir? ☐ Duyğusal Olmayan Bir Münasibət ☐ Hal-Hazırda Məmnun Olduğum, Amma Ciddi Olaraq Görmədiyim Bir Münasibət ☐ Ciddiləşmə Potensialı Olan Bir Münasibət ☐ Evlənməyi Fikirləşdiyim Bir Münasibət ☐ Evliyəm
10.	İndiki Münasibətinizdən Əvvəl Romantik Münasibət Təcrübəniz Olubmu? ☐ Bəli ☐ Xeyr
11.	İndiki Münasibətinizdən Əvvəl Romantik Münasibət Təcrübəniz Olubsa, Sayını Göstərə Bilərsiniz?

EK-C3: İlişki Etiği Ölçeği Örnek Maddeler (Orijinal)

Aşağıda bazı ifadeler verilmiştir. Lütfen her ifadeyi partnerinizle ilişkinizi göz önünde bulundurarak dikkatlice okuyunuz ve her birini kendi duygu ve düşüncelerinize göre içtenlikle değerlendiriniz. Yanıtınızı uygun cevabı işaretleyerek veriniz.

Benim için hiç uygun değil 1	Benim için uygun değil 2	Benim için pek uygun değil 3	Benim için ne uygun ne uygun değil 4	Benim için biraz uygun 5	Benim için oldukça uygun 6	Benim için tamamen uygun 7
---------------------------------	-----------------------------	---------------------------------	---	-----------------------------	-------------------------------	-------------------------------

2. Partnerimin ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarımdan daha çok önemserim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Partnerim beni dinler ve düşüncelerime değer verir.	1	2	3	4	5	6	7
9. Partnerim bana ilgi göstermediğinde ona öfkeleniyorum.	1	2	3	4	5	6	7
12. Karşılaştığımız güçlükleri partnerimle birlikte çözeriz.	1	2	3	4	5	6	7
14. Partnerimin mutluluğunu kendi mutluluğumdan daha fazla önemserim.	1	2	3	4	5	6	7
19. Partnerim iş/okul vb. gibi konularda sorun yaşasa da önce benim problemlerimle ilgilenmelidir.	1	2	3	4	5	6	7
24. Partnerim ve ben ilişkide eşit haklara sahibiz.	1	2	3	4	5	6	7
27. Sıkıntılı zamanlarımızda birbirimizi dinleyip birbirimize destek oluruz.	1	2	3	4	5	6	7
36. Partnerim benimle ilgilenmeyip başka biri (arkadaşı, kardeşi vb.) ile ilgilenmesi sinirlerimi bozuyor	1	2	3	4	5	6	7
38. Partnerim istek ve ihtiyaçlarıma duyarsız kalmaz.	1	2	3	4	5	6	7

EK-C4: İlişki Etiği Ölçeği Azərbaycan Formu

Partnyorunuzla münasibətinizi nəzərə alaraq, aşağıda göstərilən ifadələrin sizin üçün nə qədər uyğun olduğunu işarələyərək göstərin.

Mənim üçün qətiyyən uyğun deyil 1	Mənim üçün uyğun deyil 2	Mənim üçün demək olar uyğun deyil 3	Qərarlısızam 4	Mənim üçün bir az uyğundur 5	Mənim üçün uyğundur 6	Mənim üçün tamamilə uyğundur 7
---	-----------------------------------	--	-------------------	---------------------------------------	--------------------------------	--

2. Partnyorumun ehtiyaclarına öz ehtiyaclarımdan daha çox önəm verirəm.	1	2	3	4	5	6	7
5. Partnyorum, yaxşı günəmdə də pis günəmdə də yanımdadır.	1	2	3	4	5	6	7
9. Partnyorumla münasibətimə o qədər fokuslanmışam ki, dostlarımla olan münasibətlərimi ikinci plana atıram.	1	2	3	4	5	6	7
12. Bilirəm ki, emosional olaraq çətinliyə düşəndə partnyorum yanımda olacaq.	1	2	3	4	5	6	7
14. Şəxsi gözləntilərimə zidd olsa belə, partnyorumun istəklərindən asılı olaraq planlarımı dəyişirəm.	1	2	3	4	5	6	7
19. Münasibətdə istək və ehtiyaclarım qarşılanmadıqda partnyoruma soyuq davranıram.	1	2	3	4	5	6	7
24. Mənə görə münasibətlərdə haqq verilmir, qazanılır. Mən, onsuz da, layiq olduğum sevgi və diqqəti hər şəkildə əldə edirəm.	1	2	3	4	5	6	7
27. Partnyoruma əsəbi olanda, onun ehtiyac və gözləntilərini görməzdən gəlirəm.	1	2	3	4	5	6	7
36. Partnyorum istək və ehtiyaclarıma laqeyd qalmaz.	1	2	3	4	5	6	7
38. Partnyorumla birlikdə vacib bir qərar verməli olduqda, son sözü mən deyərəm	1	2	3	4	5	6	7

EK-C5: Young Şema Ölçeği Kısa-Form 3 (YŞÖ-KF3) Haklılık/Ayrımcılık Alt Boyutu
Türkçe Formu Örnek Maddeler

Aşağıda bazı ifadeler verilmiştir. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve her birini kendi duygu ve düşüncelerinize göre içtenlikle değerlendiriniz. Yanıtınızı uygun cevabı işaretleyerek veriniz.

Benim için tamamıyla yanlış 1	Benim için büyük ölçüde yanlış 2	Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla 3	Benim için orta derecede doğru 4	Benim için çoğunlukla doğru 5	Beni mükemmel şekilde tanımlıyor 6
--	---	---	--	--	---

2. Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim	1	2	3	4	5	6
4. Diğer insanların uyduğu kurallara ve geleneklere uymak zorunda olmadığımı hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
5. Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.	1	2	3	4	5	6

EK-C6: Young Şema Ölçeği Kısa-Form 3 (YŞÖ-KF3) Haklılık/Ayrımcılık Alt Boyutu
Azərbaycan Formu Örnek Maddələr

Aşağıda şəxslərin özlərini ifadə edərkən istifadə etdikləri ifadələr sıralanmışdır. Hər bir ifadəni oxuyun və sizi nə qədər yaxşı ifadə etdiyinə qərar verin. Əmin olmadığınız suallarda nəyin doğru ola biləcəyindən çox, sizin emosional olaraq nə hiss etdiyinizə bağlı olaraq cavab verin. cümlələri oxuyaraq 1-dən 6-ya qədər olan variantlardan sizi ifadə edən ən yüksək variantı seçərək hər sualın qarşısında qeyd edin.

Bu mənim üçün tamamilə yanlıştır 1	Bu mənim üçün böyük ölçüdə səhvdir 2	Bunun mənə uyğun olan tərəfi, uyğun olmayandan biraz daha çoxdur 3	Bu mənim üçün orta dərəcədə doğrudur 4	Bu mənim üçün əksər varxtlarda doğrudur 5	Bu məni mükəmməl şəkildə ifadə edir 6
---------------------------------------	---	---	---	--	--

2. Mən xüsusi biriyəm və digər insanlar üçün qoyulan qaydaları və ya qadağaları qəbul etmək məcburiyyətində deyiləm.	1	2	3	4	5	6
4. Digər insanlar kimi qaydalara və adət ənənələrə riayət etmək məcburiyyətində deyiləm.	1	2	3	4	5	6
5. Mənim etdiklərimin, digər insanların töhvələrindən daha əhəmiyyətli olduğunu hiss edərim.	1	2	3	4	5	6

EK-Ç: Araştırma Etik Kurulu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu

Sayı : E-51944218-050-00004309239
Konu : Etik Kurul (Prof. Dr. İbrahim KEKLİK, Doç. Dr. Nurseven KILIÇ ve Ayjan ALIYEVA)

30/06/2025

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : 17.06.2025 tarihli ve E-52695194-600-00004278650 sayılı yazınız.

Ana Bilim Dalınız Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Ayjan ALIYEVA'nın**, ikinci danışmanı **Doç. Dr. Nurseven KILIÇ** ile **Prof. Dr. İbrahim KEKLİK** danışmanlığında yürüttüğü "**İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan Kültürüne Uyarlanması: Kültürlerarası Bir Çalışma**" başlıklı tez çalışması, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulunun **25.06.2025** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve ilgiliye tebliğini rica ederim.

Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ
Kurul Başkanı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 2FA47392-9E77-4811-AF43-366C6B4D1279

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ha-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü 06800
Beytepe-ANKARA

Bilgi için: Gülgün İLKDOĞAN (EBE ARAŞTIRMA
ETİK KURUL ÜYESİ)

E-posta: Elektronik Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Kurul Üyesi

Telefon: Faks:

Telefon: 2978571

Kep:

EK-D: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

(İmza)

Ayjan ALIYEVA

EK-C: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu

16/07/2026

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı : İlişki Etiği Ölçeğinin Azerbaycan Kültürüne Uyarlanması: Kültürlerarası Bir Çalışma

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
16/07/2026	143	199264	24/06/2026	%3	2998808129

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Ayjan ALIYEVA

Öğrenci No.: N22127746

Ana Bilim Dalı: Eğitim Bilimleri

İmza

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

(Prof. Dr. İbrahim KEKLİK)

EK-Ç: Thesis/Dissertation Originality Report

16/07/2026

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Guidance and Psychological Counseling

Thesis Title: Adapting The Relational Ethics Scale to Azerbaijani Culture: A Cross-Cultural Study

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
16/07/2026	143	199264	24/06/2026	%3	2998808129

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Ayjan ALIYEVA

Student No.: N22127746

Department: Educational Sciences

Program: Guidance and Psychological Counseling

Status: ☒ Masters ☐ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
(Prof. Dr. İbrahim KEKLİK)

EK-D: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına ilişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

..... / /

(imza)

Ayjan ALIYEVA

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü Üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü Üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

